

I. KRIVOGUZ
D. PRITSKER
S. STETSKEVIČ

UUSIM

AEG

X KLASSILE

MA
A - 2516/3
010
I. KRIVOGUZ, D. PRITSKER, S. STETSKEVIŠ

UUSIM AEG

1917 – 1939

ÕPIK KESKKOOLI X KLASSILE

7. TRÜKK

KIRJASTUS „VALGUS“ · TALLINN 1969

Originaali tiitel:

И. М. Кривогуз, Д. П. Прицкер, С. М. Стецкевич
НОВЕЙШАЯ ИСТОРИЯ
(1917—1939)
Учебное пособие для IX класса средней школы
Издание восьмое
Издательство «Просвещение», Москва, 1969

Vene keelest tõlkinud E. K a a r d e

Kunstiliselt kujundanud L. K r u u s m a a

Tõlge kinnitatud Eesti NSV Haridusministeeriumi poolt

2

N

Tartu Riikliku Ülikooli
Raamatukogu

~~127816~~

229133

SISSEJUHATUS.

Rohkem kui viiskümmend aastat tagasi toimus Venemaal esmakordselt inimkonna ajaloos võidukas sotsialistlik revolutsioon. See võit, mida oli ette valmistanud kogu maailma ajaloos arenemine, pani aluse ülemaailmsele sotsialistlikule revolutsioonile, mille käigus sotsialistlikud revolutsioonid, vastavalt sisejõudude arenemisele, saavutavad paratamatult võidu kõigis maailma maades.

Oktoobrirevolutsiooni tulemusena loodi sotsialistlik süsteem, mis hiljem, pärast revolutsiooni võitu reas maades muutus sotsialismi maailmasüsteemiks ning hakkas järjest suuremat mõju avaldama maailma arenemiskäigule.

Seega avas Suur Sotsialistlik Oktoobrirevolutsioon uue ajastu inimkonna ajaloos. Seda iseloomustades kirjutas V. I. Lenin: «Kapitalismi ja selle jälgede hävitamine, kommunistliku korra aluste elluviimine on nüüd maailma ajaloos alanud uue ajastu sisuks.»¹

Selle uue ajastu tähtsaks jooneks on töölisklassi — ülemaailmse sotsialistliku revolutsiooni peamise liikumapaneva jõu teadlikkuse, organiseerituse ja aktiivsuse kiire kasv, tema osatähtsuse kasv kõigi maade elus. Pärast Oktoobrirevolutsiooni tekkinud kommunistlik liikumine on muutunud kaasaja kõige mõjukamaks poliitiliseks jõuks.

Ka rahvuslik vabadusliikumine muutus sotsialismi eest võitleva töölisklassi liitlaseks ning ülemaailmse revolutsiooni protsessi koostisosaks. Rahvusliku vabadusliikumise tõus kutsus esile imperialismi koloniaalsüsteemi kriisi ja seejärel koloniaalsüsteemi lagunemise. Käesoleval ajal taotlevad Aasia, Aafrika ja Ladina-Ameerika rahvad kolonialismi täielikku likvideerimist.

¹ V. I. Lenin, Teosed, 31. kd., lk. 358.

Kapitalismisüsteemile sotsialistlike revolutsioonide, tööliikumise ja rahvusliku vabadusliikumise poolt antud hoopide tagajärjel tekkis *kapitalismi üldkriis*, mis tabas kapitalismi majandust, poliitikat ja ideoloogiat. Kapitalismi valitsemisfäär aheneb järjest ja tema sisemised vastuolud muutuvad üha sügavamaks. Kodanlus ei ole võimeline üldkriisi likvideerima. Üldkriis püsib kuni kapitalismi lõpliku hukkumiseni.

Oktoobrirevolutsiooniga alanud ajastut nimetatakse *uusimaks ajaks*. Uusima aja ajalugu jaguneb kolme perioodi, mis erinevad üksteisest eelkõige jõudude vahekorra muutumise poolest sotsialismi ja kapitalismi vahel. Esimene periood kestis kuni Teise maailmasõja alguseni, teine periood kuni viiekümnendate aastate teise pooleni. Sotsialismi edasine tugevnemine ja imperialismi nõrgenemine olid alguseks uusima aja ajaloo kolmandale, käesolevale perioodile.

I OSA. KAPITALISTLIK MAAILM KAHE MAAILMASÕJA VAHELISEL PERIOODIL.

I PEATÜKK. REVOLUTSIONILISE LIIKUMISE TÕUS KAPITALISTLIKES MAADES NING RAHVUSLIKU VABADUSLIIKUMISE KASV ASUMAANDES JA SÕLTUVATES MAADES PÄRAST SUURT SOTSIALISTLIKKU OKTOOBRIREVOLUTSIONI. VERSAILLES' SÜSTEEM.

Esimese maailmasõda ja Suur Sotsialistlik Oktoobrirevolutsioon panid aluse kapitalismi üldkriisi esimesele etapile. Sel ajal oli kapitalistlik süsteem sotsialistlikust veel tunduvalt tugevam. Aastail 1917—1923 suutis ta revolutsioonilise töolisliikumise ja rahvusliku vabadusliikumise võimsale pealetungile vastu panna, aga aastail 1924—1928 õnnestus kodanlusel oma positsioone isegi mõnevõrra tugevdada. Ent aastail 1929—1933 kapitalistlikku maailma haaranud ja aastail 1937—1938 uuesti puhkenud majanduskriis nõrgestas jälle kapitalismi positsioone. Seepärast möödusid kolmekümnendad aastad teravas klassivõitluses.

Niisiis jaguneb uusima aja ajaloo esimene periood kolmeks etapiks: revolutsioonilise tõusu etapp (aastad 1917—1923), kapitalismi suhtelise stabilisatsiooni etapp (aastad 1924—1928) ja klassivõitluse uue teravnemise etapp (aastad 1929—1939).

Revolutsioonilise tõusu majanduslikud ja poliitilised eeldused kujunesid välja juba Esimese maailmasõja ajal, kui reas maades küpses revolutsiooniline situatsioon. Sõda kurnas välja Euroopa suurriikide majanduse. Miljonid inimesed olid viidud meelega veriste ohvrite tõttu rindel, julma ekspluateerimisega, õigusetuse ja näl-

jaga. Ka pärast sõja lõppu muutus nende olukord vähe. Eriti raske oli võidetud maade, kolooniate ja sõltuvate maade tööraha olukord. Rahvahulkade viletsus kutsus esile revolutsioonilise liikumise võimsa tõusu. Tugevasti aitas sellele tõusule kaasa Oktoobrirevolutsioon, mida töötajad võtsid kui eeskuju ja märguannet oma rõhujate kukutamiseks.

Revolutsiooniline tõus haaras kogu maailma. Soomes ja Ungaris toimusid proletaarsed revolutsioonid, mida kodanlusel õnnestus maha suruda ainult välismaise interventsiiooni abiga. Saksamaal ja Austria-Ungaris toimusid kodanlik-demokraatlikud revolutsioonid. Rahvaste rahvusliku rõhumise vastu suunatud võitluse tagajärjel moodustati uued riigid: Poola, Tšehhoslovakkia, Ungari, Austria ja Jugoslaavia. Eesrindlikud töölisel võitlesid kodanluse kukutamise ning sotsialismi võidu eest, moodustasid nõukogusid ja kommunistlikke parteisid. Miljonid töötajad võtsid osa võitlusest kaheksatunnilise tööpäeva kehtestamise, töötasu suurendamise ja demokraatlike vabaduste laiendamise eest. Talupojad nõudsid maad, asumaade ja sõltuvate maade töörahas ning rahvuslik kodanlus astusid välja kolonisaatorite vastu. Progressiivsed jõud eesotsas tööliklassiga pidasid võitlust Nõukogude-vastase interventsiiooni lõpetamiseks, abistasid Nõukogude Venemaad.

§ 1. Revolutsioonilised sündmused Saksamaal.

Revolutsiooni põhjused.

Saksamaal olid klassivastuolud äärmiselt teravad. Eeldused sotsialistlikuks revolutsiooniks olid sel maal juba olemas, kuid samal ajal eksisteerisid veel tugevad feodalismi igandid: monarhistlik kord, mõisnike suurmaavaldus, talupoegade ja sulaste ekspluateerimise poolfeodaalsed meetodid. Sõja-aastail likvideeris sõjaväeline diktatuur kodanlik-demokraatlikud vabadused ja sotsiaalseadusandluse, seadis sisse sundtöö ning suurendas makse. Maa majandus oli laostunud, tootmine oli vähenenud ligi kaks korda. Rindel kaotas Saksamaa 1,8 miljonit inimest, nälja ja epideemiate tagajärjel aga veel 6 miljonit inimest.

Sõja lõpuks oli riigis kujunenud revolutsiooniline situatsioon. 1918. aasta sügisel, pärast sõjalist lüüasaamist,

teravnes poliitiline kriis. Algas sõdurite massiline deserterimine. Töölised korraldasid demonstratsioone, nõudsid sõja viivitamatut lõpetamist, monarhia ja sõjaväelise diktatuuri likvideerimist, oma materiaalse olukorra parandamist, pankade, tööstusettevõtete ja mõisate üleandmist rahva kätte (sotsialiseerimist), moodustasid nõukogusid. Pahempoolsete sotsiaaldemokraatide K. Liebknechti (1871—1919) ja R. Luxemburgi (1871—1919) poolt 1916. aastal loodud revolutsiooniline propagandistlik rühm «Spartakus» kutsus töotajaid üles järgnema Venemaa tööliste eeskujule ning võitlema sotsialistliku revolutsiooni võidu eest.

Kuid Saksamaal ei olnud revolutsioonilist parteid ja töölisliikumine oli lõhestatud. Saksamaa Sotsiaaldemokraatliku Partei juhid toetasid junkurlik-kodanlikku valitsust. Nad lubasid töölistele, et kehtestavad sotsialismi reformide teel, ilma monarhia ja olemasoleva valitsuse kukutamisetä. Palju tööinimesi uskus veel Saksamaa Sotsiaaldemokraatlikku Parteid. Osa töölisi oli tsentristide mõju all, kes juhtisid Saksamaa Sõltumatut Sotsiaaldemokraatlikku Parteid. Tsentristid väitsid, et pärast monarhia kukutamist on võimalik ehitada sotsialismi ilma proletariaadi diktatuurita.

Revolutsiooni käik.

Revolutsioon algas stiihiliselt. Oktoobri lõpul andis ülemjuhatus sõjalaevadele käsu minna merele ja võidelda Inglise laevastikuga. Ent madrused keeldusid seda käsku täitmast, heiskasid laevadel punased lipud ja valisid madruste nõukogud. 3. novembril 1918. aastal toimus laevastiku peabaasis Kielis massiline demonstratsioon. Kieli töölised kuulutasid välja üldstreigi ja moodustasid tööliste saadikute nõukogud. Relvastatud madrused ja töölised hõivasid linna.

Sündmused Kielis olid revolutsiooni alguseks. Hamburgis, Münchenis ja teistes suuremates linnades toimusid tööliste ja soldatite võimsad demonstratsioonid loosungi all «Rahu, leiva, vabaduse ja sotsialismi eest!». Kõikjal tekkisid tööliste ja soldatite saadikute nõukogud.

Spartakuslaste üleskutsel algas 9. novembri hommikul Berliini tööliste üldstreik ja demonstratsioon. Keskpäevaks olid töölised hõivanud ilma võitluseta valitsusasutused. Keiser Wilhelm II loobus troonist ja põgenes Hollan-

disse. K. Liebknecht teatas keisriloosi rõdult: «Kuulutan välja vaba sotsialistliku Saksa vabariigi... Me peame koondama kõik jõud, et luua tööliste ja soldatite valitsus ning uus, proletariaadi riigikord.»

Revolutsiooni peamiseks liikumapanevaks jõuks oli saksa proletariaat. Revolutsioon toimus teataval määral proletaarse vahendite abil: streigid, demonstratsioonid ja tööliste relvastatud väljaastumised etendasid selles suurt osa. Kuid enamik töölisi uskus Saksamaa Sotsiaaldemokraatliku Partei ja Saksamaa Sõltumatu Sotsiaaldemokraatliku Partei liidreid, kes toetusid suurele partei-aparaadile. Oportunistide mõju alla sattus enamik tööliste ja soldatite saadikute nõukogusid. 10. novembril valis Berliini nõukogu uue valitsuse — Rahvavolinike Nõukogu, mis koosnes parempoolsetest sotsiaaldemokraatidest ja tsentristidest. Rahvavolinike Nõukogu säilitas kõik endised ministriumid, kogu keisririigi administratsiooni ja armee, jättis kohtadele kontrrevolutsioonilised ametnikud ja ohvitserid. Oportunistid piirasid nõukogude funktsioonid demobiliseeritute töölesuunamisega, toiduainete jaotamisega töötajatele jne., poliitilisi küsimusi aga lahendasid Rahvavolinike Nõukogu ja vana riigiaparaat.

Rahvavolinike Nõukogu oli oma olemuselt kodanlik valitsus. Tema juht, parempoolne sotsiaaldemokraat Ebert rääkis: «Ma vihkan revolutsiooni nagu surmapattu.» Ta kuulutas revolutsiooni lõppenuks. «Korra» taastamiseks ja eraomandi kaitsmiseks moodustasid ohvitserid Rahvavolinike Nõukogu nõusolekul ning suurkapitalistide ja mõisnike käest saadud rahalise toetusega kontrrevolutsioonilisi vabatahtlike väesalku. Need «ustavad» väed ümbritsesid suuremaid linnu ja õiendasid arveid töölistega.

1918. aasta detsembris toimus nõukogude kongress. Enamik delegaate oli Saksamaa Sotsiaaldemokraatliku Partei poolt. Kongress lükkas tagasi eesrindlike tööliste nõudmise sotsialiseerida viivitamatult pangad ja tööstusettevõtted. Ta otsustas anda küsimuse riigikorrast lahendamiseks Asutavale Kogule. Kuid juhtpositsioonide jäämine kodanluse ja mõisnike kätte nii majanduses kui ka poliitikas otsustas nende võidu Asutava Kogu valimistel ning nõukogude likvideerimisel. Sellepärast nimetasid spartakuslased nõukogude kongressi enesetapjate kongressiks.

Novembrirevolutsiooni tulemusena sai Saksamaa vabariigiks, kuulutati välja demokraatlikud vabadused, kaotati sõjaseisukord, kehtestati kaheksatunniline tööpäev ning meeste ja naiste võrdõiguslikkus. 11. novembril 1918 kirjutati alla vaherahu Antandi riikide ja Ameerika Ühendriikidega; sõda oli lõppenud. Töörahas kiskus suurkodanluse ja mõisnike käest välja mitmeid järeleandmisi. Kuid võim jäi kodanluse kätte. Töölised ei suutnud saavutada mõisnike, militarismi ja imperialismi likvideerimist. Novembrirevolutsioon oli lõpuleviimata kodanlik-demokraatlik revolutsioon. See on seletatav sellega, et saksa proletariaat oli lõhestatud ja petetud parempoolsete sotsiaaldemokraatide ja tsentristide poolt ning tal puudus liit talurahvaga. Revolutsiooni ajal ei olnud Saksamaal tõeliselt revolutsioonilist proletaarset parteid — spartakuslased, kes alahindasid organisatsioonilist tööd, jäid väikese-arvuliseks rühmituseks. Peale selle toetasid Saksamaa kodanlust ja mõisnikke pärast vaherahu sõlmimist Ameerika Ühendriikide ja Antandi riikide imperialistid. Rahvavalinike Nõukogu keeldus kehtestamast normaalseid suhteid Nõukogude Venemaaga; Saksa väed abistasid Antanti sõjas Nõukogude vabariigi vastu. Samal ajal võimaldas Novembrirevolutsioon Nõukogude valitsusel annulleerida Brest-Litovski röövelliku rahulepingu ja aitas kaasa revolutsioonilise liikumise kasvule teistes maades.

Saksamaa Kommunistliku Partei loomine.

Spartakuslased kritiseerisid parempoolseid sotsiaaldemokraate ja tsentriste, kutsusid töölisi üles purustama kontrerevolutsiooni, andma kogu võimu üle nõukogudele, viivitamatult läbi viima sotsialiseerimise ja sisse seadma vennalikud suhted Nõukogude Venemaaga. K. Liebknecht ja R. Luxemburg veendusid, et sotsialistliku revolutsiooni võitu ei ole võimalik saavutada ilma proletariaadi revolutsioonilise parteita. Niisuguse partei ettevalmistamiseks andsid nad välja ajalehe «Rote Fahne» («Punalipp»). 30. detsembril 1918. aastal toimus Berliinis «Spartakuse» rühma kongress teiste pahempoolsete rühmituste osavõtul. Kongressil loodi Saksamaa Kommunistlik Partei. Kongressil vastuvõetud partei programm nõudis proletariaadi diktatuuri ja ühiskondliku omanduse kehtestamist põhilistele tootmisvahenditele ning Punakaardi loo-

mist. See oli võitlusprogramm kodanlik-demokraatliku revolutsiooni ümberkasvamiseks sotsialistlikuks revolutsiooniks.

Saksamaa Kommunistliku Partei loomine oli pöördepunktiks saksa töölisliikumise ajaloos. Nüüd oli saksa töölistel esialgu küll veel väikese liikmete arvuga, kuid tõeliselt revolutsiooniline partei. Selle partei ümber hakkasid koonduma revolutsioonilised jõud.

Nõukogude vabariik Baieris.

Valitsevad ringkonnad otsustasid proletariaadi revolutsioonilise avangardiga arveid õiendada. 1919. a. jaanuarikuu alguses provotseerisid nad Berliini töölisi enneaegsele ja ettevalmistamata relvastatud ülestõusule. Kontrrevolutsioonilised väed, keda juhtis parempoolne sotsiaaldemokraat Noske, ründasid tööliste poolt hõivatud kvartaleid. Vangistatud lasti kohapeal maha. Ohvitserid võtsid kinni ja tapsid elajalikult K. Liebknechti ja R. Luxemburgi. Neil päevil langesid paljud kommunistid kontrrevolutsioonilise terrori ohvritena.

Breemenis, Braunschweigis ja teistes Loode-Saksamaa linnades nõukogude vabariigi väljakuulutanud tööliste revolutsioonilised väljaastumised suruti samuti Noske vägede poolt maha. Sellele timukale jäi hüüdnimeks «verekoer».

Kasutades olukorda, et kontrrevolutsioonilised väed olid seotud põhjas, kehtestasid eesrindlikud töölised nõukogude võimu Baieris. Aprillis moodustati Münchenis nõukogude valitsus, millesse kuulusid kommunistid ja pahempoolsed «sõltumatud». Valitsust juhtis kommunist E. Leviné. Töölised võtsid kodanluselt relvad, formeerisid 40 000-mehelise Punaarmee, natsionaliseerisid tööstuse ja pangad, moodustasid erakorralise komisjoni võitluseks kontrrevolutsiooni vastu.

Kuid nõukogude võim Baieris ei andnud talupoegadele maad. See takistas proletariaadi ja talurahva liidu tugevdamist. Baieri Nõukogude Vabariiki ei saanud toetada teiste Saksamaa piirkondade töölised. Baieri Punaarmeed juhtivad «sõltumatud» desorganiseerisid rinnet. Eberti ja Noske poolt saadetud väed tungisid 1. mail Münchenisse. Kolm päeva võitlesid töölised linna tänavatel, kuid said lüüa. Üle tuhande töölise tapeti. E. Leviné hukati. Baieris taastati kodanluse võim.

Weimari vabariik.

Sel ajal kui Noske kontrrevolutsioonilised väed õiendasid arveid Loode- ja Lõuna-Saksamaa revolutsiooniliste töölistega, istus revolutsioonilistest keskustest eemal asuvas väikeses Weimari linnakeses koos 1919. aasta jaanuaris valitud Asutav Kogu. Enamus selles kuulus kodanlusele. Suvel võeti vastu konstitutsioon, mis fikseeris kodanlik-demokraatliku korra. Konstitutsiooni nimetati Weimari konstitutsiooniks ja Saksamaad Weimari vabariigiks. Presidendiks valiti Ebert.

Võimu juures kindlustudes hakkas kodanlus töölistelt nende poolt kättevõidetud järeleandmisi ära võtma ja likvideeris nõukogud. Aktiviseerusid monarhistid ja revanšistid. 1920. ja 1921. aastal pidid paljud saksa töölised, relv käes, kaitsma vabariiki ning kodanlik-demokraatlikke vabadusi. 1923. a. tabas maad väga terav kriis ning kodanlusel õnnestus ainult Ameerika Ühendriikide, Inglismaa ja Prantsusmaa imperialistide abiga ära hoida proletaarset revolutsiooni.

DOKUMENDID.

1. «SPARTAKUSE» RÜHMA ÜLESKUTSEST. LEVITATI 8. NOVEMBRIL 1918. a.

Töölised ja sõdurid! Nüüd, mil kätte on jõudnud tegutsemise tund, ei tohi tagasi pöörduda...

...Meie võitluse kõige lähemaks eesmärgiks peab olema:

- 1) Kõigi vangistatute (eraisikute ja sõjaväelaste) vabastamine.
- 2) (Saksamaa — Autor.) riikideks jaotamise kaotamine ning kõigi dünastiate kukutamine.
- 3) Tööliste ja soldatite saadikute nõukogude valimised, sealjuures nende delegaatide valimine kõigis vabrikutes ja sõjaväeosades.
- 4) Viivitamatu sidemete loomine Saksamaa teiste tööliste ja soldatite saadikute nõukogudega.
- 5) Võimu üleminek valitsuselt tööliste ja soldatite saadikute nõukogude volinikele.
- 6) Viivitamatu ühinemine rahvusvahelise proletariaadiga, eriti Vene töölisvabariigiga.

Töölised ja sõdurid! Nüüd tõestage, et te olete valitsemiseks küllalt tugevad ja targad.

Elagu sotsialistlik vabariik!

2. SAKSAMAA SOTSIALISTLIKU ÜHTSUSPARTEI KESKKOMITEE TEESIDEST «1918. a. NOVEMBRI- REVOLUTSIOON SAKSAMAA» (VASTU VÕETUD 1958. AASTAL).

Novembrirevolutsiooni iseloomu kindlaksmääramisel tuleb lähendada revolutsiooni põhiküsimuste klassihinnangust. Saksamaal valmisid imperialistliku arenemise käigus sotsiaal-majanduslikud eeldused sotsialistlikuks revolutsiooniks. Selle tulemusena tõusis ajaloolise ülesandena päevakorda võitlus sotsialismi eest. Ent klassivõitluse konkreetset tingimused, eelkõige subjektiivse faktori ebaküpsus, nimelt just proletariaadi revolutsioonilise võitluspartei puudumine, samuti asjaolu, et suurem osa tööliklassist oli veel oportunisti mõju all, nihutasid esiplaanile vajaduse viia lõpule võitlus kodanlik-demokraatliku revolutsiooni järjekindla läbiviimise eest.

Kuid tööliklass ei saanud täielikult rakendada oma hegemooniat isegi kodanlik-demokraatlikus revolutsioonis, sest «Spartakuse» rühm ei olnud võimeline asendama marksistlik-leninlikku parteid. Samuti puudus tööliste liit talurahvaga. Revolutsiooni põhiküsimus — küsimus võimust — lahendati sotsiaaldemokraatide parempoolsete juhtide reetlikkuse tõttu kodanluse kasuks. Revolutsiooni tulemused jäid kodanlike parlamendireformide raamidesse.

Seetõttu jäi 1918. aasta Novembrirevolutsioon oma iseloomult kodanlik-demokraatlikuks revolutsiooniks, mis teataval määral viidi läbi proletariaadi vahendite ja meetoditega.

Küsimusi.

1. Millised olid 1918. aasta Novembrirevolutsiooni põhjused ja ülesanded?
2. Mispärast oli enamik tööliste ja soldatite saadikute nõukogudest Saksamaal oportunistide mõju all?
3. Võrrele Saksamaa Rahvavolinike Nõukogu tegevust kodanliku Ajutise Valitsuse tegevusega Venemaal ja tehke sellest vastavad järeldused.
4. Mille poolest erines spartakuslaste poliitika oportunistide omast (kasutage dokumenti 1)?
5. Miks ei suutnud Novembrirevolutsioon lahendada kõiki demokraatlikke ülesandeid ja üle kasvada sotsialistlikuks revolutsiooniks (kasutage dokumenti 2)?

§ 2. Ungari Nõukogude Vabariik.

Kodanlik-demokraatlik revolutsioon.

1918. aasta sügisel sai Austria-Ungari monarhia, mille koosseisu kuulus ka Ungari, lüüa. Selle «lappidest» impeeriumi kõigis osades, sealhulgas ka Ungaris, arenes rahvuslik vabadusliikumine. Budapestis ja teistes linnades

moodustasid töölised ning sõdurid nõukogud ja Tööliskaardi salgad. 31. oktoobril kasvasid üldstreik ja massidemonstratsioonid Ungari pealinnas relvastatud ülestõusuks. Haaranud valitsusasutused, kuulutas töörahvas Ungari sõltumatuks riigiks. Võim läks koalitsioonivalitsuse kätte, mis koosnes kodanlike parteide ja parempoolsete sotsiaaldemokraatide esindajatest.

Peagi kuulutati Ungari vabariigiks. Kuigi kodanlus keeldus rahuldama töötajate nõudmisi tööstuse ja pankade natsionaliseerimise ning mõisamaade talupoegadele tasuta üleandmise jm. kohta, kuulutasid parempoolsed sotsiaaldemokraadid revolutsiooni lõpenuks.

Proletaarne revolutsioon.

Töölised, talupojad ja sõdurid ei olnud rahul kodanliku valitsuse poliitikaga ning nõudsid revolutsiooni jätkamist. Nende võitlust juhtis Ungari Kommunistlik Partei. Kommunistlik Partei oli loodud 1918. aasta novembris pahempoolsete sotsiaaldemokraatide ja Venemaal vangis olnud revolutsiooniliste sõdurite poolt, kes olid osa võtnud Oktoobrirevolutsioonist. Partei juhiks sai Béla Kun (1886—1939), kes juba noorusaastaist peale oli revolutsioonilisest liikumisest osa võtnud. Sõja ajal oli ta mobiliseeritud ja langes Venemaal vangi. Seal sai temast kommunist. Ta tutvus V. I. Leniniga ja võttis aktiivselt osa kodusõjast.

Kommunistliku Partei loomisega algas Ungari tööliikumises uus etapp. Ungari Kommunistlik Partei astus välja proletariaadi diktatuuri, tootmisvahendite natsionaliseerimise ja liidu eest Nõukogude Venemaaga. Kommunistid moodustasid oma rakukesi ettevõtetes ja küla- des, võitlesid enamuse eest nõukogudes, organiseerisid revolutsioonilisi relvastatud salku. Nende üleskutsel hakkasid töölised ettevõtteid üle võtma. Toimusid relvastatud kokkupõrked Tööliskaardi ja valitsusvägede vahel. Talupojad haarasid mõisa- ja kirikumaid.

Kommunistlik Partei valmistas ette relvastatud ülestõusu, kutsus töölisi üles kukutama kodanliku valitsuse ja kehtestama nõukogude võimu. Enamik töölisi, kehviktalupojad ja paljud sõdurid toetasid kommuniste. Mõnes linnas läks võim nõukogude kätte. Budapesti tööstusrajooni Csepeli relvastatud töölised nõudsid Ungari Kommunistliku Partei areteeritud juhtide vabastamist. Sotsiaal-

demokraatlikus Parteis, mille liidrid kuulusid kodanliku valitsuse koosseisu, toimusid ägedad vaidlused, sest töölised-sotsiaaldemokraadid olid solidaarsed kommunistidega.

1919. aasta märtsis nõudis Antant Ungarilt territoriaal-seid järeleandmisi. Kogu rahvas — töölised, talupojad, käsitöölised, teenistujad ja väikekodanlus — oli nõrдинud ja püüdis kaitsta maa sõltumatust. Töötajad lootsid Nõukogude vägede abile, kes asusid sel ajal 200 km kaugusel Ungari piirist. Kodanlik valitsus, kes ei julgenud Antandi nõudmiste vastu välja astuda, kaotas elanike kõigi kihtide usalduse ning oli sunnitud erru minema.

Oportunistid tahtsid kapitalismi päästa ja püüdsid moodustada «töölise» valitsust ilma kommunistideta. Ent 1919. aasta 21. märtsil tulid relvastatud töölised ja soldatid Budapesti tänavatele loosungiga «Elagu proletariaadi diktatuur!». Nad võtsid kontrrevolutsionääridelt relvad ja nõudsid kogu võimu andmist nõukogudele. Nende nõudmisel läksid Sotsiaaldemokraatliku Partei juhid vanglasse läbirääkimisi pidama Ungari Kommunistliku Partei juhtidega. Töölise survele pidi Sotsiaaldemokraatlik Partei vastu võtma Kommunistliku Partei programmi seisukohad. Samal päeval kirjutati alla kokkuleppele Sotsiaaldemokraatliku Partei ja Ungari Kommunistliku Partei vahel. Nad ühinesid üheks parteiks, kuulutasid kõigi töölise, soldatite ja talupoegade nimel välja proletariaadi diktatuuri ning võtsid riigivõimu enda kätte. Budapesti nõukogu kinnitas Ungari Nõukogude valitsuse koosseisu.

Proletaarne revolutsioon võitis rahulikult teel, ilma relvastatud ülestõusuta. See oli seletatav sel ajal väga haruldase soodustavate tingimuste kokkulangemisega: kodanluse täielik poliitiline pankrot, kommunistide otsustav tegevus, tööliklassi ühtsus, keda toetasid kõik teised töötajad ning isegi linna ja maa keskkihid, Nõukogude Venemaa väga suur mõju. V. I. Lenin pidas proletaarse revolutsiooni võitu Ungaris väga tähtsaks.

Sotsialistlikud ümberkorraldused Ungaris.

Ungarist sai nõukogude vabariik. Kogu võim koondati nõukogude kätte. Ekspluataatoritelt võeti poliitilised õigused. Maa kaitsmiseks välisvaenlaste vastu loodi Punaarmee, kelle tuumiku moodustasid töölised ja külakehvikud.

Võitluseks sisemise kontrrevolutsiooni vastu ja revolutsioonilise korra säilitamiseks organiseeriti Punamiilits, eriülesandega väeosad, poliitilise luure osakond ja revolutsioonilised tribunalid.

Nõukogude valitsus natsionaliseeris tööstuse, pangad, transpordi ja kaubanduse, kulla ning väärisesemed. Tasuta konfiskeeriti maavaldused, mis ületasid 57 hektarit. Riigi kätte läksid majanduse võtmepositsioonid ning 55% kogu maast. Majanduse juhtimiseks moodustati rahvakomisariaadid ja kõrgem rahvamajanduse nõukogu. Mõisamaadel moodustati sulaste kooperatiivid.

Kõik rahvused said võrdõiguslikeks. Kehtestati kaheksatunniline tööpäev ja riiklik kindlustus. Töötasu tõsteti 25% võrra. Nõukogud paigutasid tööliste perekondi ümber kodanluse korteritesse, avasid lasteaedu ja -sõimi ning klubisid. Kehtestati kohustuslik tasuta õpetus ning arendati sotsialismi propagandat. Kirik lahutati riigist, rahvale avati juurdepääs teadusele ja kunstisaavutustele. 1919. aasta suvel fikseeris üleungariline nõukogude kongress need saavutused Ungari nõukogude konstitutsioonis.

Ungari Nõukogude Vabariigi hukkumine.

Proletariaadi diktatuur Ungaris ei olnud kindel. Seletatav on see sellega, et proletariaadi ühinenud parteis olid enamuses oportunistid, kes tunnustasid proletariaadi diktaatori ainult sõnades. Ungari Kommunistliku Partei ja Sotsiaaldemokraatliku Partei liiga kiire ühinemine oli kommunistide tõsine viga. Peale selle ei antud talupoegadele mõisnike maid ja natsionaliseeriti palju väike-ettevõtteid. See takistas tööliste ja talupoegade liidu püsimist ja tugevnemist ning tõukas eemale linna väikekodanluse.

Ungari kapitalistidele ja mõisnikele tuli appi Antant. 1919. aasta kevadel tungisid Nõukogude Ungari territooriumile Prantsuse, Rumeenia ja Tšehhoslovakkia väed. Ungari Punaarmee osutas interventidele kangelaslikku vastupanu, kuid Nõukogude Venemaa vägedega ühineda tal ei õnnestunud. Ungari Punaarmee ridadesse pugunud reeturid ajasid pealetungi nurja. Algas interventide vastu pealetung.

Sotsiaaldemokraatliku Partei endised juhid, kes olid valitsuses tähtsatel kohtadel, otsustasid sel raskel silmapilgul kapituleeruda. Antandi nõudmisel saavutasid nad

1. augustil 1919 nõukogude valitsuse lahkumise. Nõukogude võim Ungaris varises kokku.

Antandi imperialistide kaasabil kehtestati Ungaris suurvõimkodanluse ja mõisnike terroristlik diktatuur admiral Horthy juhtimisel. 20 000 eesrindlikku töölisi lasti maha ja kõik rahva saavutused hävitati.

Ungari Nõukogude Vabariigi kogemusel, ehkki see vabariik eksisteeris ainult 133 päeva, oli väga suur ajalooline ja rahvusvaheline tähtsus. Ta tõestas, et proletariaat võib võimu haarata rahulikult teel, ning paljastas oportunistide tõelise palge, kes olid valmis proletariaadi diktatuuri sõnades tunnustama, selleks et seda tegudes reeta. Ungari töötajate võitlus sidus osa Antandi jõude ja kergendas sellega Nõukogude Venemaa olukorda. Ta avaldas tohutut mõju Saksamaa, Itaalia ja teiste maade töölisliikumisele.

DOKUMENDID.

1. UNGARI NÕUKOGUDE VALITSUSE TEADAANDEST PROLETARIAADI DIKTATUURI KEHTESTAMISE KOHTA UNGARIS.

22. märtsil 1919. a.

Raadio. Kõigile, kõigile, kõigile!

Me teatame kogu maailma töölisele, et Ungari Sotsiaaldemokraatlik Partei ja Kommunistlik Partei on ühinenud üheks Sotsialistlikuks Parteiks ning kuulutasid kõigi tööliste, soldatite ja talupoegade nimel välja proletariaadi diktatuuri ning on võtnud riigivõimu tilkagi verd valamata enda kätte. Võim kuulub seni ajutiselt Rahvakomissaride Nõukogule, kuni Ungari tööliste, soldatite ja talupoegade saadikute kongress kehtestab lõplikult Ungari Nõukogude Vabariigi põhiseadused. Kogu ungari proletariaat on ühinenud oma diktatuuri ja rahuliku sotsiaalse revolutsiooni lipu alla ning hakkab võitlema koos Vene Nõukogude Vabariigi ja kõigi nende proletaarlastega, kes on jõudnud veendumusele, et ei ole teist teed võiduks rahvusvahelise imperialismi jõudude üle ja sotsialismi kehtestamiseks kui kõigi tööliste ja talupoegade ühine võitlus...

(Béla Kun).

2. REVOLUTSIONILISE VALITSUSNÕUKOGU DEKREEDIST TÖÖSTUS- JA TRANSPORTIETTEVÕTETE, KAEVANDUSTE JA MAAGIKAEVANDUSTE NATSIONALISEERIMISE KOHTA.

26. märtsil 1919. a.

§ 1. Nõukogude valitsus seab oma ülesandeks anda töörahva omandusse tootmisvahendid, korda seada ja laiendada tootmist.

Sel eesmärgil natsionaliseerib Nõukogude Vabariik kõik tööstus-, mäekaevandus- ja transpordiettevõtted, mis oma suuruselt ületavad käsitööstusliku ettevõtte mõõtmed ning allutab nad ühtlasi kogu proletariaadi juhtimisele ja antud ettevõtte tööliste kontrollile.

Seepärast antakse kõik need tööstus-, mäekaevandus- ja transpordiettevõtted, kus tööliste arv 22. märtsil 1919. a. on rohkem kui 20 inimest, riigi valitseda ja võetakse töölistkontrolli alla.

- § 2. Natsionaliseeritud ettevõtteid juhivad Nõukogude Vabariigi Ühiskondliku Tootmise Rahvakomissariaadi poolt määratud tootmiskomissarid...

3. REVOLUTSIOONILISE VALITSUSNÕUKOGU DEKREET MAAVALDUSE NATSIONALISEERIMISE KOHTA.

3. aprill 1919. a.

- § 1. Maa kuulub Ungaris töötajatele. Kes ei tööta oma maatükil, see ei või seda ka omada.
- § 2. Kõik keskmised ja suured mõisad koos kogu varaga, elusa ja eluta inventariga ning ettevõtetega lähevad tasuta proletarise riigi kätte.
- § 3. Väike- ja kääbusmajapidamised koos maja ja kõrvalhoone-
tega jäävad endiselt isiklikuks omandiks. Kas maavaldus kuulu-
lub väikeste või keskmiste kategooriasse, määratakse koha-
likke tingimusi arvesse võttes kindlaks igal konkreetsel juhul
Põllunduse Rahvakomissariaadi poolt.
- § 4. Natsionaliseeritud maavaldused ja nende inventar ei kuulu
jaotamisele üksikisikute ega gruppide vahel.
- § 5. Natsionaliseeritud maavaldused antakse kooperatiivmajan-
dite moodustamiseks neid maid harivate põllutööliste kätte...

Küsimusi.

1. Mispärast võitis proletarne revolutsioon Ungaris 1919. aasta kevadel rahulikul teel (kasutage dokumenti 1)?
2. Iseloomustage Ungari Nõukogude valitsuse tähtsamaid seadus-
andlikke akte (kasutage dokumente 2 ja 3).
3. Millised olid nõukogude võimu hukkumise põhjused Ungaris
1919. aasta suvel?

§ 3. Revolutsiooniline kriis Itaalias.

Massiline revolutsiooniline liikumine 1919. a.

Esimese maailmasõja tulemusena asus Itaalia kuningriik võitjate leeris. Kuid maa, mis oli kaotanud 500 000 inimest tapetutena, oli laostunud ning muutus Ameerika Ühendriikide ja Inglismaa võlglasteks. Antandi tugevamad suurriigid takistasid Itaalia imperialismil, mida nimetati «keh-

vikute imperialismiks», teostamast kõiki tema vallutusplaane. Itaaliale läks kalliks maksma tema interventsoon Nõukogude Venemaa vastu, mis lõppes läbikukkumisega.

Pärast sõja lõppu vähenes Itaalias tootmine märgatavalt. Töötute arv tõusis 2 miljoni inimeseni. Hinnad tõusid kolm-neli korda. 7,5 miljonil talupojal oli maalapp väiksem kui 0,25 hektarit.

Revolutsiooniline tõus algas juba sõjaperioodil, 1919. aastal oli aga streikijaid 20 korda rohkem kui eelnevatel aastatel. Töölised nõudsid töötasu tõstmist, kaheksatunnist tööpäeva ning ametiühingutele õigust sõlmida kollektiivlepinguid. Massiliste väljaastumiste organiseerimiseks moodustasid töölised tegevuskomiteesid, tööpalateid, valisid vabriku- ja tehase nõukogusid.

Linnades, kus õitses spekulatsioon, puhkesid näljamärsud. Maal moodustasid talupojad «punaliite», haarasid ja jaotasid mõisnike maid. 1919. aasta juulis toimus üldrahvalik poliitiline streik loosungi all «Käed eemale Nõukogude Venemaast!». Töölised keeldusid laadimast sõjavarustust ja vedamast vägesid, kes suundusid Venemaale. Nad astusid Nõukogude Ungari kaitseks välja.

Itaalia Sotsialistlik Partei toetas töötajate nõudmisi ja taotles maa demokratiseerimist. Kuna töölisaristokraatia oli Itaalias väga nõrk, siis ei olnud sotsialistliku liikumise parempoolsel tiival suurt mõju. Pahempoolsetest sotsialistidest seisis leninismile kõige lähemal Antonio Gramsci (1891—1937) rühmitus. Gramsci hakkas esimesena Itaalias propageerima V. I. Lenini ideid. Tema moodustatud rühmitus andis Torinos välja ajalehte «Ordine Nuovo» («Uus kord»), mis muutus Itaalia Sotsialistliku Partei pahempoolse tiiva häälekandjaks.

1919. aasta sügisel võttis Itaalia Sotsialistlik Partei vastu otsuse ühinemise kohta Kommunistliku Internatsionaaliga. Partei kasvas kiiresti, tema liikmete arv ulatus 200 000 inimeseni. Valimistel sai ta 1,8 miljonit häält ja peaaegu kolmandiku kohti parlamendis. Itaalia Sotsialistlik Partei muutus kõige tugevamaks parteiks riigis. Ametiühingute liikmeteks oli üle 3 miljoni töölise. Mõisnike käest ära võetud maa harimiseks moodustasid talupojad kooperatiive.

Kodanlik valitsus saatis tööliste ja talupoegade vastu sõjaväe, kuid armee oli muutunud ebakindlaks. Ka Vati-

kani katsed religioosse ideoloogia levitamisega töötajate tähelepanu klassivõitluselt eemale juhtida ei õnnestunud. 1919. aastal oli valitsus sunnitud tegema järeleandmisi. Ta kutsus Venemaalt väed ära, tunnistas ametiühingute õigusi, kehtestas kaheksatunnilise tööpäeva, jättis talupoegade poolt haaratud maad ajutiselt nende kätte, võttis tarvitusele abinõusid spekulantide vastu. Need järeleandmised põhjustasid rahulolematuse reaktsionääride hulgas, kes hakkasid töötajatega arveteõiendamiseks kokku klopsima relvastatud bandesid. Võitlus jätkus.

Ettevõtete haaramine tööliste poolt. Kommunistliku Partei moodustamine.

1920. aastast alates tekkisid eriti teravad konfliktid tööliste ja ettevõtjate vahel maa põhjaosas, kuhu oli koondunud suurem osa tööstusest. Kapitalistid püüdsid likvideerida vabriku- ja tehaseäriühinguid ning keeldusid töötasu suurendamast. Sellele vastuseks järgnes erinevate tööstusharude tööliste üldrahvalike streikide seeria. Võitlusega ühinesid ka põllutöölised.

Revolutsiooniline liikumine saavutas kõrgpunkti 1920. aasta suve lõpul ja septembris. Vastuseks metallitöötlemis- ja masinaehitustehaste peremeeste katsele sulgeda ettevõtted ning vallandada kõik töölised, haarasid Põhja-Itaalia töölised need ettevõtted enda kätte, seadsid tootmise korda, organiseerisid toodangu turustamise, tööliste varustamise toiduainetega jms. Üheks niisuguseks ettevõtteks oli tehas «Fiat» Torinos. Tehaste ülevõtmisest võttis osa üle 600 000 inimese põhja- ja keskpriirkondadest ning suurematest linnadest — Milaanost, Torinost, Genuast ja Roomast. Nende käes oli üle poole maa kõigist tööstusettevõtetest. Sitsiilia talupojad võtsid mõisnikelt maa ära. Paljud sõdurid ei tahtnud selle liikumise mahasurumisest osa võtta. Kodanlus oli kokkunud. Poliitiline kriis muutus üldrahvalikuks.

Ent tsentristide poolt juhitud Itaalia Sotsialistlik Partei ei kutsunud töölisi üles võimu haarama kohalikes ja kesk-võimuorganites, ei kasutanud ära revolutsioonilise liikumise tõusu valitsuse kukutamiseks. Ametiühingute parempoolsed liidrid pakkusid ettevõtjatele sobingut, lubades neile tehased tagasi anda, kui nad suurendavad töötasu. Hirmunud peremehed nõustusid, valitsus aga andis lubaduse ettevõtetes sisse seada töölistekontroll. Osa töölisi jäi

sellega rahule, teine osa oli pettunud ning töölisliikumises tekkis mõõn.

Nii takistas tõeliselt revolutsioonilise partei puudumine sotsialistliku revolutsiooni läbiviimist Itaalias. Eesrindlikele töölistele oli see õppetunniks. 1921. aasta jaanuaris moodustasid pahempoolsed sotsialistid kongressil Livornos Itaalia Kommunistliku Partei, millesse ühines 70 000 inimest. See oli Itaalia proletariaadi võitlusavangard.

Fašistliku diktatuuri kehtestamine.

1920. aasta lõpul algas reaktsiooni pealetung. Teda toetas katoliku kirik, kellel on Itaalias väga suur mõju. Reaktsiooni löögijõuks olid ohvitseridest ning suurpankurite, monopolistide ja mõisnike raha eest palgatud deklasseerunud elemendist moodustatud relvastatud väesalgad. Väesalku nimetati *fascio* (ühendus, liit), nende liikmeid aga fašistideks. Fašistlikke organisatsioone juhtis endine sotsialist Benito Mussolini, kes oli üle läinud äärmise reaktsiooni leeri ja püüdnud võimule. Fašistid tapsid töölisi-aktiviste ja demokraate. Nad tahtsid kehtestada terroristliku diktatuuri ning likvideerida demokraatlikud vabadused. Püüdes rahvahulki enda poole tõmmata, ei olnud nad kitsid petlike lubaduste andmisega.

Fašistidele vastulöögi andmiseks moodustasid töölisel, teenistujad ning osa väikekodanlust «rahva uljaspeade» relvastatud väesalku, töötajad organiseerisid massistreike. Sotsialistliku Partei ja ametiühingute juhid püüdsid fašiste järeleandmise abil vaigistada, sõlmisid nendega kokkuleppe, tegid järeleandmisi, Kommunistlikul Parteil aga ei olnud veel piisavalt võitluskogemusi. Võideldes julgesti fašistide vastu, ei mõistnud mõned kommunistid progressiivsete jõudude koondumise vajadust. Puudus kõigi antifašistlike jõudude tegevusühtsus.

1922. aasta oktoobris organiseerisid fašistid oma jõudude «retke» Rooma. Suurkodanluse ja mõisnike nõudmisel nimetas kuningas Mussolini valitsuse juhiks.

Itaalia oli imperialismi üheks kõige nõrgemaks lüliks. Just seepärast kehtestas reaktsioon siin varem kui kuskil mujal fašistliku diktatuuri — suurkodanluse ja mõisnike kõige agressiivsemate ning reaktsioonilisemate kihtide diktatuuri. Fašistid õiendasid tööliste, kommunistide ja demokraatidega arveid. Itaalia kommunistide juht A. Gramsci, kelle fašistid vanglasse heitsid ja kes hiljem

vangla haiglas suri, paiskas neile näkku prohvetlikud sõnad: «Teie, fašistid, viite Itaalia hävingule, kuid meie, kommunistid, päästame ta!»

DOKUMENDID.

1. TEHASEKOMISJONI SEKRETÄRI KÕNEST «FIAT-CENTRO» TEHASES TORINOS 1920. a. septembris.

Töölised! Te teate, et meie, kommunistid, oleme rühma «Ordine Nuovo» ja Nõukogude Venemaa pooldajad. Me ei tohi piirduda hüüetega «Elagu Venemaa!»; tuleb järgneda vene tööliste ja talupoegade eeskujule. Tuleb toimida nii, nagu nemad meid õpetavad — tuleb võtta võim enda kätte ja hoida seda ennast ohverdades, nagu nemad ennast ohverdavad. Proletariaat peab võitlema selle eest, et liidus kehvtalurahvaga võtta võim enda kätte. Me peame hõivama mitte üksnes vabrikud, vaid kõik ettevõtted; me ei tohi piirduda ainult võitlusega paremate lepingutingimuste eest. Me peame töötama, kuid mitte enam peremeeste heaks, vaid selleks, et ennast ette valmistada. Tuleb valmistada võimalikult rohkem relvi, et juba lähematel päevadel väljuda vabrikutest ja anda otsustav lahing.

2. SOTSIALISTIDE JA FAŠISTIDE VAHELISEST «LEPITUSPAKTIST», MILLELE ON ALLA KIRJUTANUD MÖLEMA PARTEI LIIDRID.

3. august 1921. a.

Eesmärgil taastada normaalsed suhted poliitiliste parteide, samuti majanduslike organisatsioonide vahel Itaalias, tulid Enrico de Nicola, Saadikutekoja esimehe eesistumisel kokku fašistlike võitlusorganisatsioonide Rahvusnõukogu, fašistliku parlamendifraktsiooni, Sotsialistliku Partei juhtkonna, Sotsialistliku Partei parlamendifraktsiooni ja Üldise Töökonföderatsiooni (ametiühingute — Autor.) esindajad.

Kommunistliku Partei parlamendifraktsiooni juhid teatasid eesistujale, et «vastavalt Itaalia Kommunistliku Partei Täidesaatva Komitee poolt juba ammu ajakirjanduses ilmunud avaldustele (võitlusest fašismi vastu — Autor.) ei võta kommunistlik parlamendifraktsioon läbirääkimistest osa».

... Esindajad... võtsid vastu otsuse suunata kõik jõupingutused sellele, et otsekohe teha lõpp igasugustele ähvardustele, vägivallale, repressioonidele, kättemaksuaktidele ja isikuhaavamisele.

... Sotsialistlik Partei teatab, et tal ei ole midagi ühist «rahva uljaspeade» organisatsiooni ja tegevusega, mis muide nähtub ka viimaste ofitsiaalsest seisukohast, mille nad tegid teatavaks oma viimasel kokkutulekul, et nad seisavad väljaspool kõiki parteisid.

... Pooled kohustuvad tagastama organisatsioonidele ja kannatada saanud üksikisikutele kuuluva kogu vara, mis praegu on teiste organisatsioonide või üksikisikute valduses.

1. Milliseid võitlusmeetodeid kasutasid itaalia töölised aastail 1919 ja 1920 (kasutage dokumenti 1)?
2. Mispärast ei toimunud Itaalias sotsialistlikku revolutsiooni?
3. Nimetage fašistliku diktatuuri kehtestamise põhjused Itaalias (kasutage dokumenti 2).

§ 4. Töölisliikumise tõus Inglismaal, Prantsusmaal ja Ameerika Ühendriikides.

Liikumine „Käed eemale Nõukogude Venemaast!“ ja streigivõitlus Inglismaal.

Inglismaa territooriumi ei puudutanud sõjategevus, kuid maa oli siiski sõja tõttu välja kurnatud. Inglismaa kaotas ligi 750 000 inimest tapetutena. Tohtu suured kulutused sõjapidamiseks põhjustasid välismaiste kapitalimahutuste likvideerimise 25% ulatuses. Inglismaa kaotas oma tähtsad positsioonid maailmakaubanduses. Tema eksport vähenes ja ta muutus Ameerika Ühendriikide võlglaseks.

Inglise imperialismi positsioonid olid õõnestatud kapitali ja turgude kaotamisega Venemaal, samuti rahvusliku vabadusliikumise tugevnemisega tema tohtu suures koloniaalimpeeriumis.

Neid kaotusi püüdis Inglise kodanlus kompenseerida töötajate ekspluateerimise suurendamise arvel Inglismaal. Töötajate kanda jäi Nõukogude-vastase interventsiooni ja rõhutatud rahvaste vabadusliikumise vastase võitluse kulude koorem. Elanikkonna enamiku moodustava proletaariaadi olukord halvenes.

Eriti laia ulatuse võttis Inglismaal liikumine «Käed eemale Nõukogude Venemaast!». Sõdurid ja madrused moodustasid oma komiteed, nõudsid demobiliseerimist. Murmanskis asuvates väeosades ja laevadel Venemaa rannikul algasid rahutused. Nõukogude Venemaa kaitseks astusid välja Britannia Sotsialistlik Partei, ametiühingud, Leiboristlik Partei, revolutsioonilised «shopstewardid» (tööliste valitavad esindajad ettevõtetes), keda juhtis metallitöeline W. G a l l a c h e r. Nad moodustasid «tegevuskomiteesid» ning ähvardasid valitsust üldstreigiga. Töölised keeldusid laadimast ja vedamast sõjavarustust interventide ja valgekaartlaste jaoks. Seda liikumist toetasid progressiivne intelligents, teenistujad ja väikekodanlus.

Sügisel moodustati Rahvakomitee «Käed eemale Nõukogude Venemaast!».

1920. aasta suvel, kui Inglise laevastik sai käsu suunduda Nõukogude Venemaa rannikule, et päästa purustamisest valgepoolakad, saavutas liikumine «Käed eemale Nõukogude Venemaast!» oma kõrgpunkti. Üle maa veeres demonstratsioonide laine. Tööliste üleinglismaaline konventsionist esitas valitsusele ultimaatumi loobuda interventsionist ja sõlmida Nõukogude valitsusega kaubandusleping. «Tegevuskomiteed» kontrollisid kohalike asutuste ja ettevõtete tegevust. *Selle tagajärjel oli valitsus sunnitud teatama interventsionist loobumisest ning alustama läbirääkimisi Nõukogude valitsusega. Nii osutasid inglise töötajad Nõukogude Venemaale tõsist toetust.*

Samaaegselt selle liikumisega toimus streigivõitlus töötasu tõstmise, tööpäeva lühendamise ja töötutele abirahade sisseseadmise eest.

Töölised esitasid tööstuse natsionaliseerimise nõude, mis võeti isegi Leiboristliku Partei uude programmi. Leiboristliku Partei liikmete arv oli üle 4 miljoni inimese.

Aastail 1919—1920 võttis streikidest osa üle 4,5 miljoni töötaja. Selle tulemusena saavutasid Inglismaa töölised töötasufondi suurendamise, tööpäeva lühendamise ja abirahade sisseseadmise töötutele.

1920. aasta augustis loodi Suurbritannia Kommunistlik Partei. Sellesse ühinesid Britannia Sotsialistliku Partei ja teiste revolutsiooniliste organisatsioonide liikmed, kes astusid välja sotsialistliku revolutsiooni ja proletariaadi diktatuuri eest. Suurem osa töölisi läks endiselt koos oportunistidega, kuid *tänu Kommunistliku Partei loomisele oli oportunistide valitsemisse löödud lõhe.*

1920. aasta lõpul algas majanduskriis ja kodanlus läks üle pealetungile. Mäetöölise suur streik sai lüüa. Töötasu alandamise tulemusena oli töötasufond 1922. aastal tunduvalt väiksem kui enne sõda. Inglise kodanlusel läks korda maha suruda rahvuslik vabadusliikumine ja säilitada oma asumaad.

Töölisliikumise tõus Prantsusmaal.

Võit Saksamaa üle läks Prantsusmaale kalliks maksma. Ta kaotas tapetutena 1,4 miljonit inimest, põhjadepartemangud olid laastatud, toodangu tase moodustas sõjaelsest ainult veidi üle poole. Kuid kakssada miljonäriperekonda

ja teised kapitalistid organiseerisid kuluka interventsiooni Nõukogude Venemaa vastu. Töötute arv kasvas. Toiduainete ja kõige hädavajalikumate kaupade hinnad olid 2,5 korda kõrgemad kui enne sõda. Maksud suurenesid ning ligi 5 miljonit väikekodanlast seisis laostumise äärel.

Rahvahulkade pahameel valitsuse poliitika vastu väljendus liikumises «Käed eemale Nõukogude Venemaast!». Nõukogude Venemaale saadetud prantsuse sõdurid ja madrused keeldusid revolutsioonilise rahva vastu sõdimast. Neid toetasid madrused ja sõdurid Prantsusmaal. See liikumine oli tihedalt läbi põimunud töörahva võitlusega töötasu tõstmise, kaheksatunnilise tööpäeva kehtestamise, ametiühingute õiguste laiendamise ja tööstuse nationaliseerimise eest. Suurimaks väljaastumiseks oli demonstratsioon Pariisis 6. aprillil 1919. aastal. Tänavatele tuli 300 000 töölist. Nad kandsid loosungeid «Elagu revolutsioon!». Tööliste nõudmisel võeti vastu seadus kaheksatunnilise tööpäeva kohta, tõsteti veidi töötasu ning laiendati ametiühingute õigusi.

1. mail veeres üle kogu maa poliitiliste streikide ja demonstratsioonide laine loosungi all «Käed eemale Nõukogude Venemaast!». Sellest võttis osa 3 miljonit töölist ja sõdurit. *Tööraha massilised väljaastumised olid üheks põhjuseks, mis sundisid Prantsuse valitsust oma vägesid Venemaalt ära tooma.*

Võitluse käigus kasvas Sotsialistliku Partei ja ametiühingute liikmete arv mitmekordseks. Ehkki juhtivatele kohtadele jäid oportunistid, toetas üha suurem osa töölisi revolutsioonilist suunda, mille juhiks sai Marcel Cachin (1869—1958). Juba üliõpilaspõlvest peale võttis ta aktiivselt osa töölisliikumisest, oli ametiühingu juhiks, Sotsialistliku Partei saadikuks parlamendis, ajalehe «Humanité» toimetajaks. Marcel Cachin võitles otsustavalt reaktsiooni ja militarismi vastu. Ta viibis Nõukogude Venemaal ning vestles V. I. Leniniga. Pahempoolsed sotsialistid pidasid V. I. Leniniga sidet ja kasutasid tema toetust.

1920. aasta detsembris Tours'is toimunud Sotsialistliku Partei kongressil lõi suurem osa delegaate M. Cachini juhtimisel oportunistidest lahku ja moodustas 1921. aastal Prantsuse Kommunistliku Partei.

Kodanlikud parteid ühinesid võitluseks revolutsioonilise liikumise vastu ning võtsid aegamööda töölistelt ära kõik, mis need 1919. aastal olid saavutanud.

Esimese maailmasõja aastail kraapisid Ameerika Ühendriikide imperialistid kokku kõigist rohkem. Võlgniku seisundist muutusid nad Inglismaa, Prantsusmaa ja teiste maade võlausaldajaks ning ahistasid viimaseid maailmaturul. Ameerika Ühendriikidele kuulus tunduvalt üle pool maailma kogutoodangust.

Monopolide rikastumise peamiseks allikaks jäi oma maa töörahva ekspluateerimine. Sõjajärgseil aastail halvenes tööliste olukord seoses ekspluateerimise tugevnemise, sõjalise toodangu vähenemise ja töötute arvu suurenemisega. Eesrindlikud töölisel tugevdasid võitlust monopolide ja Ameerika Ühendriikide valitsevate ringkondade reaktioonilise poliitika vastu. Nad astusid välja Ameerika Ühendriikide valitsuse poolt organiseeritud Nõukogudevastase interventsiooni vastu. 3500 vabatahtlikku avaldas soovi astuda Punaarmeele. Töölisel keeldusid laadimast interventidele ja valgekaartlastele määratud varustust. Ameerika Ühendriikide eesrindlike inimeste poolt loodud Nõukogude Venemaa Sõprade Liit korraldas protestimitinguid ja -demonstratsioone Nõukogudevastase interventsiooni vastu. Seda toetas rida ametiühinguid.

Enneolematu ulatuse saavutas streigivõitlus: 1919. aastal streikis üle 4,1 miljoni töölisel. Eriti ulatuslikud olid terasevalajate ja söekaevurite streigid. Töölisel saavutasid kaheksatunnilise tööpäeva kehtestamise ja töötasu tõstmise. Streikide innustajaks oli W. Fosteri rajatud Ametiühingute Propaganda Liit. See nõudis Ameerika Tööföderatsiooni reorganiseerimist klassivõitluse põhimõtetal.

1919. aastal moodustasid pahempoolsed sotsialistid kommunistlikud organisatsioonid. Nende üheks juhiks oli John Reed (1887—1920), andekas publitsist ja Nõukogude Venemaa tulihingeline kaitsja, suurepärase raamatu «Kümme päeva, mis vapustasid maailma» autor.

Kuid Ameerika Ühendriikide imperialism oli tugevam kui teiste maade imperialism, töölisel aga olid siin halvemini organiseeritud kui Lääne-Euroopas. Rohkearvulisele töölisaristokraatialle ja Ameerika Tööföderatsiooni juhtidele toetudes õhutas kodanlus vaenu tööliselklassi erinevate kihtide (immigrantide, neegrite jt.) vahel. Ameerika Tööföderatsiooni parempoolsed juhid töötasid monopolistidega

käsikäes ja ajasid streike nurja. Politsei korraldas kommunistidele haaranguid, areteeris nende juhte, saatis tööliste aktiviste välja. Kommunistlik Partei oli sunnitud põranda alla minema.

DOKUMENDID.

1. BRITANNIA TREIDJUUNIONIDE JA LEIBORISTLIKU PARTEI JUHTIDE KÖNEDEST 1919. JA 1920. AASTAL.

Nad peavad mõistma, et Inglismaa, Prantsusmaa ja teiste imperialistlike riikide praegune sõda Venemaa vastu ei ole mitte sõda bolševismi või Lenini vastu, vaid see on sõda sotsialismi rahvusvaheliste jõudude vastu. See on sõda treidjunionistliku liikumise enda vastu ning sellepärast peab sõja vastu võitlema kogu treidjunionistlik liikumine tervikuna, kõigi jõududega, mis tööstuses ja poliitikas tema käsutuses on. (H. Morrison.)

Kui võimulolevad isikud püüavad meid ka edaspidi segada, siis oleme meie tõenäoliselt sunnitud kasutama abinõusid, mis sunnivad neid loobuma niisugustest katsetest, ja ütleva neile: valitsege riiki rahulikult ja humaansel viisil, teiste riikide ellu mitte vahele segades, või me oleme sunnitud seaduserikkumise ees peatumata proovima, kas me ei suudaks midagi teha selleks, et võtta riigi valitsemine meie oma rahva hüvanguks oma kätte. (A. G. Cameron.)

2. AMEERIKA KODANIKE PETITSIOONIST AMEERIKA ÜHENDRIIKIDE KONGRESSILE.

Alla kirjutatud üksikisikute ja ametiühingute poolt, kes esindasid 1 miljonit inimest. 1919. aasta.

1. Meie, Ühendriikide kodanikud, kutsume Ühendriikide Kongressi üles võtma tarvitusele abinõud Vene Nõukogude Vabariigi blokaadi lõpetamiseks. See blokaad põhjustab iga kuu sadade tuhandete inimeste näljasurma, kuigi me ei ole Venemaale sõda kuulutanud.
2. Me nõuame kõigi Ameerika vägede viivitamatut ärakutsumist Venemaalt ja katsete lõpetamist kinnitada eriväed teenistuseks Venemaal. See ei ole teenistus demokraatia sõdurite jaoks.
3. Me protesteerime kõige tõsisemalt selle vastu, et meie valitsus osutaks kaasabi või arendaks koostööd ükskõik millise kontr-revolutsioonilise grupiga, nagu Koltšak või Denikin, häbiväärse tsaarirežiimi kannupoistega...

Küsimusi.

1. Mis põhjustas töölisliikumise tõusu Inglismaal, Prantsusmaal ja Ameerika Ühendriikides aastail 1918—1920?
2. Milliseid nõudmisi esitasid Inglismaa, Prantsusmaa ja Ameerika Ühendriikide töölised aastail 1918—1920? Mida nad saavutasid?

3. Mispärast võtsid miljonid inimesed välisriikides osa liikumisest «Käed eemale Nõukogude Venemaast!»? Milliseid meetodeid nad kasutasid võitluses (kasutage dokumente)?

§ 5. Imperialismi koloniaalsüsteemi kriisi algus.

Rahvusliku vabadusliikumise kasv asumaades.

Esimese maailmasõja aastatel toimusid asumaades ja sõltuvates maades suured muudatused. Tööstustoodete sissevedu emamaalt vähenes, kuid sõdivate suurriikide vajadused asumaades toodetavate toidu- ja toorainete ning tööstuskaupade järele kasvasid. Tänu sellele hakkas kolooniates ja sõltuvates maades arenema tööstus, peamiselt just mäe- ning kergetööstus. Kasvas rahvusliku kodanluse ja proletariaadi arv.

Rahvahulkade olukord, kelle õlgadele imperialistid püüdsid panna kogu sõja raskuse, halvenes järsult. Indias suri 1918. aastal nälja ja epideemiate tõttu ligi 12 miljonit inimest.

Suur Sotsialistlik Oktoobrirevolutsioon nõrgendas imperialismi ja andis võimsa tõuke rõhutatud rahvaste võitlusele. Aasia, Aafrika ja Ladina-Ameerika maades hakkasid levima marksismi-leninismi ideed ja tekkima kommunistlikud parteid. Töölis- ja talurahvaliikumine omandas organiseerituma iseloomu. Rahvuslik kodanlus muutus otsustavamaks ja julgemaks. Töölisklass, talurahvas ja rahvuslik kodanlus võitlesid välismaiste imperialistide, kompradoorse kodanluse ja mõisnike vastu rahvusliku sõltumatus nimel, imperialistliku ning feodaalse rõhumise likvideerimise eest.

Imperialismivastane võitlus Hiinas.

Pärast Esimest maailmasõda tugevnes tunduvalt Hiina sõltuvus välisriikidest. Ameerika, inglise, jaapani ja teiste imperialistide käes oli suurem osa Hiina tööstusest, raudteedest ja veetranspordist. Välismaised monopolid, kes tuginesid mõisnikele, omavahel võitlevatele reaktsioonilistele sõjaväelistele kildkondadele ja kompradoorsele kodanlusele, röövisid ja ekspluateerisid hiina rahvast. Enamik talupoegi, kes moodustasid 80% maa elanikkonnast, ei omanud maad ja rentisid seda mõisnikelt, andes ära kuni $\frac{3}{4}$ saagist. Tööpäeva pikkus tööstustes ulatus 12—14 tun-

nini, töötasu oli äärmiselt madal, tööseadusandlust ei olnud olemas. Rahvuslik kodanlus kannatas välismaise kapitali vägivalla all.

Nõukogude valitsuse loobumine kõikidest lepingutest, mille abil tsarism oli Hiinat orjastanud, innustas hiina rahvast võitlusele imperialistlike suurriikidega sõlmitud mittevõrdõiguslike lepingute likvideerimise eest. Pariisi rahukonverentsi otsus anda Jaapanile endised Saksamaa valdused Shandongi poolsaarel kutsus esile üldise pahameele. 4. mail 1919. a. läksid tuhanded Pekingi üliõpilased demonstratsioonile loosungi all «Hiina kuulub hiinlastele!». Miitingute ja meelevalduste laine veeres üle kogu maa. Esmakordselt Hiina ajaloos võtsid Šanghai, Nankingi ja teiste linnade töölised kasutusele poliitilised streigid. Imperialismivastast liikumist juhtis intelligents. Vastavalt selle liikumise arenemisele kasvas Hiina proletariaadi aktiivsus, poliitiline teadlikkus ja organiseeritus. Sellele aitasid kaasa Nõukogude Venemaa eeskuju ja marksismileninismi ideed, mis olid pärast Oktoobrirevolutsiooni tunginud Hiinasse.

Pekingis, Šanghais ja teistes linnades tekkisid esimesed kommunistlikud ringid. 1921. aasta juulis tuli Šanghais illegaalselt kokku 12 delegaati, kes esindasid kommunistlike ringide 57 liiget. See oli Hiina Kommunistliku Partei esimene kongress. Kongressi tööst võttis osa Kominterni esindaja.

Oktoobrirevolutsioon avaldas tugevat mõju Hiina kodanlikule demokraatiale ja tema silmapaistvale juhile Sun Yat-xienile (1866—1925). Varem lootis Sun Yat-xien naiivselt, et välismaised imperialistid loobuvad vabatahtlikult oma vallutustest Hiinas ja abistavad Hiina revolutsiooni. Nüüd jättis ta need lootused ja mõistis vajadust luua sõbralikud suhted NSV Liidu ja Hiina vahel. Veel enam, ta rääkis: «Hiina revolutsioon ei või saavutada edaspidi edu, kui me ei vaata Venemaale kui oma õpetajale!» Sun Yat-xien kutsus hiina rahvast võitlema imperialismi vastu, demokraatliku vabariigi eest, nõudis linna ja maa töörahva majandusliku olukorra parandamist. Sun Yat-xieni niisugune seisukoht soodustas hiina tööliste, talupoegade ja rahvusliku kodanluse ühtse imperialismivastase bloki moodustamist.

Indias oli rahva põhiülesandeks rahvusliku sõltumatuse saavutamine ja feodaalsuhete likvideerimine külas. India töölisklass oli veel nõrk ja väikesearvuline. 380-miljonilise elanikkonna kohta tuli ainult 1,3 miljonit tööstustöölist. Töölisklass läks rahvusliku kodanluse järel, kes nõudis maa vabastamist Inglise ülevõimu alt. India rahva võitlust juhtis India rahvusliku kodanluse partei — India Rahvuskongressi juht Gandhi.

Mohandas Karamtšand Gandhi (1869—1948) oli tõeline India patrioot. Oma elu peaesmärgiks pidas ta võitlust India rahvusliku sõltumatuse eest. Teed selle eesmärgi saavutamiseks nägi Gandhi rahva massiüritustes. Püüdes ühendada kõiki rahvuslikke jõude, kutsus ta ühinema hindusid ja muhameedlasi ning astus välja kastikorrast tingitud eraldatuse vastu. Ustavus India tavadele ja kommetele, lihtsus käitumises, tagasihoidlikkus igapäevases elus ja riietuses aitasid palju kaasa Gandhi populaarsuse suurenemisele. Rahvas hakkas teda nimetama Mahatma — «suur hing». Gandhi juhtimisel muutus India Rahvuskongress massiparteiks. Kuid Gandhi jutlustas vägivallast lahtiütlemisest, pidades vastuvõetavaiks ainult rahulikke võitlusmeetodeid. See taktika piiras vabadusliikumise arenemist.

Inglise valitsus rikkus sõja ajal antud lubadusi Indiale omavalitsuse andmise kohta ja katsus alanud rahvuslikku vabadusliikumist jõuga maha suruda. 13. aprillil 1919. aastal tulistasid Inglise väed mitme tuhande osavõtjaga miitingut Amritsari linnas. Ligi 3000 inimest tapeti või sai haavata. Ühele Amritsari tänavale, kus nõrдинud indialased olid läbi peksnud inglise naismiljonäri, seadsid inglased niinimetatud «kättemaksuposti» ja sundisid siin iga mööduvat indialast mahalaskmise ähvardusel kõhuli roomama. Paljude India linnade tänavatel ja väljakutel peksti indialasi avalikult.

Teade inglaste veresaunast levis välgukiirusel üle maa ja pani kogu rahva liikuma. Gandhi kuulutas välja «koostööst loobumise» kampaania: indialased boikoteerisid seadusandlike organite valimisi, keeldusid kandmast inglise riietust ja tasumast makse. Muhameedlased ja hindud astusid ühiselt välja imperialismi ülevõimu vastu. Tugevnes tööliste streigiliikumine, hakkasid tekkima esimesed kommunistlikud rühmitused. Võimsa ulatuse omandas talu-

rahvaliidumine. Paljudes kohtades põletasid talupojad mõisnike mõisaid, astusid välja politsei ja sõjaväe vastu.

Kui tööliste ja talupoegade liikumine hakkas üle kasvama «mittevägivalla» raamidest, kutsus Kongressi juhtkond Gandhi ettepanekul rahvast katkestama «koostööst loobumise» kampaania. Seda ära kasutades õiendasid inglased 1922. aastal imperialismivastase liikumisega arveid.

Rahvuslik vabadusvõitlus Lähis- ja Kesk-Idas.

Oktoobrirevolutsiooni mõjul arenes Lähis- ja Kesk-Ida maades massiline imperialismivastane liikumine. 1919. aasta veebruaris kuulutas Afganistan, kes oli neljakümne aasta kestel olnud Inglismaa ülevõimu all, välja oma sõltumatuse. Nõukogude valitsuse moraalsel ja diplomaatilisel toetusel andis afgaani rahvas inglise imperialistidele löögi ja sundis neid tunnustama Afganistani sõltumatust. Esmakordselt ajaloos vabanes Idamaade väikeriik relva jõul välismaise imperialismi ikkest.

Veelgi suurema ulatuse omandas revolutsiooniline liikumine Türgis. Antandi riigid, kes olid Esimeses maailmasõjas Türgi üle võidu saavutanud, kavatsesid tema sõltumatust hävitada. Võitjate väed hõivasid Istanbuli ja väinad. Sultani valitsus alistus Antandile, kuid patriootiliselt meelestatud ohvritseride ja rahvusliku kodanluse juhtimisel algas Türgis imperialismivastane, rahvuslik-vabastuslik kodanlik revolutsioon. Selle peamiseks liikumapanevaks jõuks oli kõige vaesem talurahvas.

Revolutsiooni juhtis kindral Mustafa Kemal (1880—1938), kes sai hiljem oma teenete eest perekonnanimeks Atatürk (türklaste isa). Tema nime järgi hakati kutsuma Türgi revolutsiooni kemalistlikuks.

Nõukogude vabariigid andsid türgi rahvale moraalset ja materiaalist abi ning aitasid tal oma sõltumatust kaitsta. 1919.—1923. aasta kemalistliku revolutsiooni tulemusena hävitati Türgis monarhistlik (sultani) režiim, kehtestati kodanlik vabariik ja teostati mõned progressiivsed kodanlikud reformid.

Lähis-Ida araabia maade hulgas saavutas vabadusliikumine suurima tõusu Egiptuses, kus 1919. ja 1921. aastal puhkesid ülestõusud Inglismaa vastu. 1922. aastal oli Inglismaa sunnitud teatama Egiptuse sõltumatuse tunnustamisest. Kuid see sõltumatus oli näilik, sest Egiptusesse jäid inglise okupatsiooniväed.

Mongoolia oli Aasia üks mahajäänumaid maid. Siin valit-
ses feodaalkord, töötavad araadid (talupojad-loomakasva-
tajad) olid isiklikus pärisorjuslikus sõltuvuses ilmalikest
ja vaimulikest feodaalidest. 1921. aastal purustas mongoo-
lia rahvas Nõukogude Venemaa abiga valgekaartlikud
jõugud, kes olid Jaapani imperialismi abiga vallutanud
Mongoolia territooriumi. Mongoolia rahva võitluse ees-
otsas oli Mongoolia Rahvarevolutsiooniline Partei Suhe-
Batori (1893—1923) juhtimisel. Tema peajõuks olid keh-
vikud-araadid.

1924. aastal kuulutati Mongoolia rahvavabariigiks. Mon-
goolia Rahvavabariigi moodustamine tähistas 1921. aastal
alanud imperialismi- ja feodalismivastase rahvarevolut-
siooni võitu. Olid loodud eeldused feodalismi järkjärguli-
seks likvideerimiseks. Rahvarevolutsiooniline Partei, ju-
hindudes Lenini õpetustest, võttis kursi Mongoolia üle-
minekuks Nõukogude Liidu abiga feodalismilt sotsialismile,
jättes vahele kapitalistliku arenemisstaadiumi.

*

Asumaade ja sõltuvate maade rahvaste vabadusvõitluse
võimas tõus, mis oli alanud Suure Sotsialistliku Oktoobri-
revolutsiooni mõjul, tähistas imperialismi koloniaalsüs-
teemi jõudmist kriisi perioodi, mis oli kapitalismi üldkriisi
koostisosaks.

DOKUMENDID.

1. VNFSV RAHVAKOMISSARIDE NÕUKOGU LÄKI- TUSEST HIINA RAHVALE NING LÕUNA-HIINA JA PÕHJA-HIINA VALITSUSTELE.

25. juuli 1919. a.

*...Nõukogude valitsus loobus kõigist tsaarivalitsuse vallutus-
test, kes oli Hiinalt ära võtnud Mandžuuria ja teised piirkonnad.
Las otsustavad neis piirkondades elunevad rahvad ise, millise riigi
piirides nad tahavad ennast kodus tunda.*

*...Nõukogude valitsus on valmis pidama läbirääkimisi hiina
rahvaga tema esindajate kaudu... ja ükskord lõplikult likvidee-
rima kõik vägivalla- ja õiglusetuse aktid, mis endine Vene valitsus
koos Jaapani ja liitlastega on sõlminud Hiina vastu...*

Kui hiina rahvas tahab vene rahva eeskujul vabaks saada ja
pääseda sellest saatusest, mida liitlased Versailles's talle sepitse-
sid... taipab ta, et tema ainsaks liitlaseks ja vennaks võitluses va-
baduse eest on vene tööline ja talupoeg ning Punaarmee.

2. GANDHI ÕPETUSSÕNAD TALURAHVALE.

1. Me ei tohi kellelegi kahju teha. Me ei tohi mitte kellegi vastu keppe ega vikateid kasutada.
2. Me oleme kohustatud vallutama oma vastaste südameid sõpruse ja kuulekusega, mitte aga sellega, et rikume niisutussüsteeme ja keeldume renti maksmast või andmast mõisnikule ettenähtud saadusi ja kandmast kindlaksmääratud kohustusi.
3. Me ei tohi röövida zemindari mõisaid. Me ei tohi võõrast maad endale võtta.
4. Me oleme ka edaspidi kohustatud renti ja maksusid maksma.
5. Me peame meeles pidama, et mõisnikud on meie parimad sõbrad.

Küsimusi.

1. Missugused muutused toimusid asumaade ja sõltuvate maade majanduslikus ja poliitilises olukorras pärast Esimest maailmasõda?
2. Millised olid «4. mai liikumise» põhjused ja tähtsus Hiinas?
3. Milline oli Gandhi taktika tuum (vastamisel kasutage dokumenti 2)?
4. Milline oli kemalistliku revolutsiooni iseloom ja põhjused Türgis? Mille poolest ta erines noortürklaste revolutsioonist 1908. aastal?
5. Milles seisab rahvarevolutsiooni võidu tähtsus Mongoolias?

§ 6. Versailles' süsteem.

Maailma ümberjaotamise imperialistlikud plaanid.

Esimene maailmasõda lõppes Antandi suurriikide ja Ameerika Ühendriikide võiduga. Ameerika imperialistid preteerisid maailmavalitsemisele. Nad tegid ettepaneku moodustada kapitalistlike riikide rahvusvaheline organisatsioon — Rahvasteliit, milles nad lootsid haarata juhtiva koha. Ameerika Ühendriigid tahtsid säilitada tugevat Saksamaad, et kasutada teda nii võitluseks Nõukogude Venemaa vastu ning revolutsioonilise liikumise mahasurumiseks maailmas kui ka Inglismaa ja Prantsusmaa vastu.

Prantsuse imperialistid püüdsid kehtestada oma hegemoniat Euroopas, nihutades Prantsuse-Saksa piiri Reini jõeni ja lõhestades Saksamaa reaks väikeriikideks. Nad tahtsid Saksamaa ümbritseda Prantsusmaa mõjule allutatud riikidega ja suunata neid riike Nõukogude Venemaa vastu.

Inglise imperialistid saavutasid sõja tulemusena oma peamise võistleja Saksamaa nõrgenemise ning haarasid

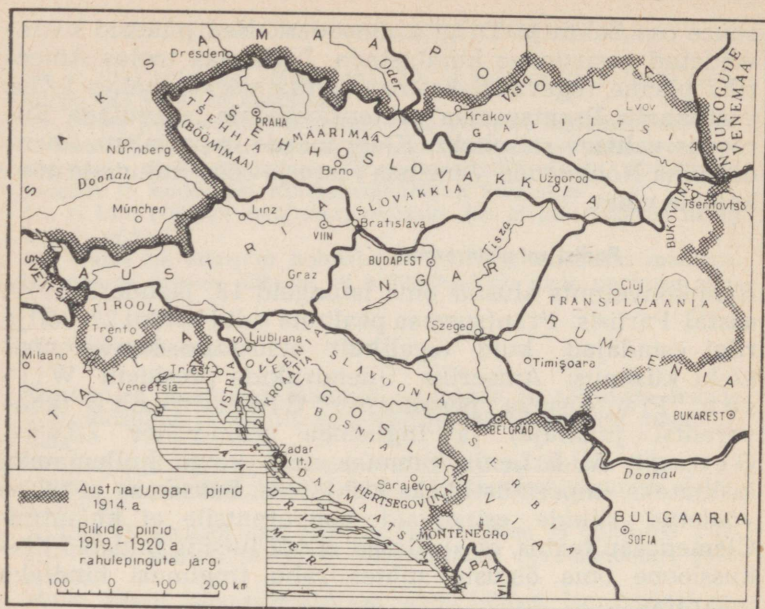
suure osa Saksa ja Türgi asumaadest. Nad püüdsid kättevõidetud positsioone kindlustada. Inglismaa toetas Ameerika plaane tugeva Saksamaa säilitamiseks, nähes selles vastukaalu Prantsusmaa pretensioonidele saavutada Euroopas valitsev seisukoht. Kõigi maade imperialiste ühendas viha Nõukogude Venemaa vastu ja soov kukutada nõukogude võim.

Pariisi rahukonverents.

Rahukonverents alustas oma istungeid 18. jaanuaril 1919. aastal Pariisis. Prantsusmaa pealinna tulid kokku 27 võitjariigi esindajad, kuid tegelikult otsustasid konverentsil kõiki küsimusi Ameerika Ühendriikide president Wilson, Prantsusmaa peaminister Clemenceau (konverentsi juhataja) ja Inglismaa peaminister Lloyd George. V. I. Lenin nimetas neid kõige hullemateks kiskjateks, imperialistlikeks kiskjateks. Saksamaa ja teiste võidetud riikide esindajaid konverentsile ei kutsutud. Clemenceau teatas, et «liitlased ei või lubada mingeid diskussioone oma õiguste suhtes rahu tingimusi kindlaks määrata».

Pariisi konverents muutus ülemaailmse kontrrevolutsiooni ja Nõukogude-vastase interventsiooni staabiks. Kuigi ametlikult ei olnud Nõukogude Venemaa küsimust päevakorras ega Nõukogude esindajaid konverentsil, oli konverentsi töös kesksel kohal «Vene küsimus». Imperialistid töötasid välja Nõukogude Venemaa kägistamise ja tema territooriumi jaotamise plaanid. V. I. Lenin kirjutas: «Nad hakkasid jaotama selle karu nahka, keda nad polnud veel ära tapnud ega tapagi. Aga ometi on neil juba selle karu pärast tüli lahti.»¹ Kokku leppida kõigi imperialistlike suurriikide ühiseks sõjakäiguks Nõukogude Venemaa vastu osutus võimatuks vastuolude pärast imperialistide endi leeris ja revolutsioonilise liikumise tõttu Läänes. Lloyd George'i tunnistuse järgi oleks «sõda bolševike vastu... organiseeritud tööliste hulgas esile kutsunud niisuguse liikumise, mida on raske isegi ette kujutada». Kuid Pariisis võeti vastu otsused abi osutamise kohta valgekaartlikele kindralitele, siit sai alguse kodusõda, mis tõi Nõukogude Venemaa rahvastele loendamatuid kannatusi. Imperialistid suunasid löögid Nõukogude Ungari vastu.

¹ V. I. Lenin, Teosed, 31. kd., lk. 292.

1. Austria-Ungari lagunemine.

Kõigis päevakorra küsimustes kulges konverentsil äge võitlus suurriikide vahel. Suured lahkeliid tekkisid Saksamaa küsimuses. Juhindudes revanši-ideest, püüdis Clemenceau saavutada Saksamaa lõhestamist. Põrgates Lloyd George'i visale vastupanule Prantsusmaa plaanide suhtes, teatas Clemenceau ärritatult: «Ma pean teile ütlema, et teisel päeval pärast vaherahu leidsin ma teie näol Prantsusmaa vaenlase.» Sellele vastas Lloyd George mürgiselt: «See ei pane mind imestama. See on alati olnud meie traditsiooniline poliitika.» Samal ajal ühinesid Inglismaa ja Prantsusmaa Ameerika Ühendriikide vastu.

Nii ei õnnestunudki Wilsonil kehtestada sõjajärgses maailmas Ameerika Ühendriikide hegemooniat. V. I. Lenin märkis, et «Wilson osutus seal täielikuks lollpeaks, keda Clemenceau ja Lloyd George tõmbasid nõorist nagu hüpiknukku»¹.

¹ V. I. Lenin, Teosed, 31. kd., lk. 413.

Pariisi konverents moodustas rahvusvahelise organisatsiooni — Rahvasteliidu. Rahvasteliidu põhikirjas oli öeldud, et tema ülesandeks on võitlus rahu ning rahvaste koostöö ja julgeoleku eest. Riigid, kes olid Rahvasteliidu liikmed (algul ei võetud Liitu võidetud maid), saatsid iga aasta oma esindajad Rahvasteliidu assambleele (koosolekule), mis oli Liidu kõrgeim organ. Põhikiri nägi ette nii majanduslike kui ka sõjaliste kollektiivsete abinõude (sanktsioonide) kasutamise võimaluse agressorite vastu. Imperialistid kasutasid Rahvasteliitu maailma sõjajärgse jaotuse kindlustamiseks.

Pärast pikki vaidlusi õnnestus võitjatel endiste Saksa ja Türgi asumaade saatuse suhtes kokku leppida. Viidates sellele, nagu ei oleks asumaade rahvad «võimelised ennast ise juhtima», teatasid imperialistid, et «eesrindlikud rahvused» peavad nad oma hoolduse alla võtma, selleks et neid omavalitsusele «ette valmistada». Rahvasteliidu nimel anti Inglismaale ja tema dominioonidele, Prantsusmaale, Jaapanile ning teistele maadele mandaadid Saksa ja Türgi endiste asumaade valitsemiseks. Neid territooriume hakati nimetama mandaat- ehk hooldusalusteks territooriumideks. *Tegelikult oli mandaadisüsteem ainult katteks endisele koloniaalsüsteemile.*

Versailles' rahuleping.

28. juunil 1919. aastal asusid 27 võitja riigi esindajad Versailles' lossi Peeglisaali keskel kullatud toolidel oma kohadele. Samas saalis kuulutati 1871. a. välja Saksa keisririik. Suurtükisaluudi saatel kirjutasid Versailles'sse kutsutud võidetud Saksamaa esindajad alla rahulepingule, mida nimetatakse Versailles' lepinguks.

Selle lepingu tingimuste järgi tunnistas Saksamaa enda ainsaks süüdlaseks sõjas. Elsass ja Lotring anti Prantsusmaale tagasi, Saarimaa valitsemine aga jäi 15 aastaks Rahvasteliidule. Danzig (Gdansk) kuulutati «vabalinnaks» Rahvasteliidu valitsemise all. Osa omal ajal Saksamaa poolt haaratud Poola maid — Poznań ning mõned Preisimaa ja Pommeri rajoonid — anti Poolale. Need maad moodustasid niinimetatud «Poola koridori», mis jaotas Saksamaa territooriumi kahte ossa. Saksamaa tunnustas Poola, Austria ja Tšehhoslovakkia iseseisvust. Austria ühendamine Saksamaaga (*Anschluss*) keelati kategooriliselt.

2. Territoriaalsed muudatused Euroopas Versailles' rahulepingu järgi 1919. a.:

1 — Elsass-Lotringi territoorium, mis läks Saksimaalt Prantsusmaale; 2 — Belgiale läinud Eupen-Malmédy ja Moresnet' piirkond; 3 — osa Slesvigist, mis anti üle Taanile pärast plebistsiiti 1920. a.; 4 — Meemeli piirkond, mille Antandi riigid 1920. a. oma kontrolli alla võtsid ja mis 1923. a. Leedule läks; 5 — «vabalinn» Danzig; 6 — Poznań ja Lääne-Preisimaa, mis anti tagasi Poolale; 7 — osa Ülem-Sileesiast, mis anti 1921. a. Poolale; 8 — 1924. a. Tšehhoslovakkiale läinud Hulčini piirkond.

Versailles' leping keelas Saksimaal üldise sõjaväekohustuse kehtestamise. Tal lubati omada 100 000-mehelist armeed (*Reichswehri*), mis oli komplekteeritud vabapalgalisel alusel. Saksimaa ei tohtinud omada allveelaevastikku, sõjalennuväge, raskesuurtükiväge. Reini parempoolsel kaldal moodustati 50 km laiune demilitariseeritud tsoon.

Saksamaa oli kohustatud tasuma liitlastele reparatsioonide, mille üldsumma (132 miljardit kuldmarka) määrati lõplikult kindlaks 1921. aastal. 52% sellest summast pidi saama Prantsusmaa. Saksamaa poolt Versailles' lepingu tingimuste täitmise garantiiks okupeerisid Antandi suurriigid 15 aastaks Saksa territooriumi Reini vasakul kaldal.

Aastail 1919—1920 kirjutati alla rahulepingud Saksamaa liitlastega — Austria, Bulgaaria, Ungari ja Türgiga. Need fikseerisid Austria-Ungari lagunemise tulemusel tekkinud territoriaalsed muudatused Euroopas ja uute riikide tekkimise.

Saksamaa ja tema liitlastega sõlmitud rahulepingute alusel tekkinud rahvusvaheliste suhete süsteem nimetati Versailles' süsteemiks. Sellel süsteemil oli imperialistlik iseloom ja ta oli suunatud Nõukogude riigi vastu. Nõukogude riigi läänepiiril moodustati niinimetatud «sanitaarkordon» (Soome, Eesti, Läti, Leedu, Poola, Rumeenia), mida imperialistid pidasid «barjääriks bolševismi vastu» ja lootsid kasutada platsdarmina kallaletungiks Nõukogude Venemaale.

Versailles' rahu peegeldas uut jõudude vahekorda, mis oli välja kujunenud pärast Esimest maailmasõda. Imperialistidevahelised vastuolud aga ei olnud kadunud. Versailles' leping ei hävitanud Saksamaal militarismi ja sõjatööstust. See aga andis revanšivõimaluse, millest saksa imperialistid unistasidki. Võidetud maad ei soovinud võitjatele reparatsioonide välja maksta.

Teravnesid ka vastuolud võitjate-suurriikide leiris: Inglismaa ja Prantsusmaa võitlesid teineteisega hegemoonia pärast Euroopas; Ameerika Ühendriigid, kes ei saavutanud maailmavalitsemist ega Inglismaa ja Prantsusmaa positsioonide nõrgenemist Euroopas ning Idamaades, keeldusid Versailles' lepingut ratifitseerimast, ei astunud Rahvasteliitu ja arendasid võitlust jõudude vahekorra muutmiseks maailma areenil oma kasuks.

Washingtoni konverents.

Püüdes saavutada hegemooniat Kaug-Idas ja Vaikse ookeani basseinis, kutsusid Ameerika Ühendriigid 1921. aasta novembris Washingtonis kokku konverentsi, millest võtsid osa Inglismaa, Jaapan, Prantsusmaa, Itaalia, Belgia, Portugal ja Holland ning ka Hiina. Siin sundisid

Ameerika Ühendriigid, Inglismaa ja Prantsusmaa Jaapanit loobuma nendest erakordsetest õigustest, mis ta oli Hiinas omandanud Esimese maailmasõja aastatel. Kuid Hiinal ei muutunud sellest kergemaks, kuna imperialistlikud suurriigid sundisid Hiinat alla kirjutama *üheksa suurriigi lepingule*, mis kuulutas välja «avatud uste» põhimõtte, s. o. andis kõigi maade imperialistidele vabaduse hiina rahvast ekspluateerida. See oli eelkõige kasulik majanduslikult kõige võimsamale suurriigile — Ameerika Ühendriikidele. Ühtlasi leppisid Ameerika Ühendriigid, Inglismaa, Jaapan ja Prantsusmaa kokku oma valduste kaitsmises Vaiksel ookeanil. See *nelja suurriigi kokkulepe* oli suunatud rahvusliku vabadusliikumise ja võimalike konkurentide vastu. Lõpuks sõlmisid *viis riiki* — Ameerika Ühendriigid, Inglismaa, Prantsusmaa, Jaapan ja Itaalia — kokkuleppe oma sõjamerejõudude suuruse kohta. Inglismaa oli sunnitud tunnustama Ameerika Ühendriikide õigust omada Inglismaaga võrdset sõjalaevastikku. Jaapan, kelle sõjalaevastik pidi olema tunduvalt väiksem Ameerika Ühendriikide omast, pidas end ahistatuks.

Washingtonis allakirjutatud kokkulepped väljendasid muutusi, mis olid toimunud võitnud maade jõudude vahekorras Ameerika Ühendriikide imperialistide kasuks, ja andsid tunnistust Versailles' süsteemi kriisi algusest. See süsteem osutus äärmiselt ebapüsivaks. V. I. Lenin ütles: «...kogu see rahvusvaheline konstruktsioon, kord, mis püsib Versailles' rahu najal, asubki vulkaanil...»¹ Olles vastuolus rahvaste huvidega ja lõhestatud eri maade imperialistide vahelise võitlusega, lõi Versailles' süsteem eeldused uuteks sõdadeks.

Küsimusi.

1. Milles väljendus Pariisi rahukonverentsi Nõukogude-vastane iseloom?
2. Millised lahkkelid olid konverentsil Saksamaa küsimuses?
3. Millised sõjalised kitsendused kehtestas Versailles' leping. Saksamaa jaoks?
4. Miks peitus Versailles' süsteemis uue imperialistliku sõja oht?

¹ V. I. Lenin, Teosed, 31. kd., lk. 293.

Kommunistliku Internatsionaali moodustamine.

Kommunistliku Internatsionaali tekkimine oli ajalooline vajadus. Ei olnud võimalik saavutada sotsialistlike revolutsioonide võitu tõeliselt revolutsiooniliste proletaarsete parteideta, mis oleksid sarnanenud bolševike parteiga. Kuid enamiku maade töölisliikumises valitses oportunist, revolutsioonilised voolud olid aga alles nõrgad. Seepärast astusid bolševikud V. I. Lenini juhtimisel kohe pärast II Internatsionaali krahhi välja kõigi revolutsiooniliste elementide ühinemise ja revolutsioonilise voolu oportunistidest täieliku lahkulöömise eest ning uue, Kommunistliku Internatsionaali loomise eest.

Kommunistliku Internatsionaali loomise tähtsaimaks eelduseks oli ülemaailmse revolutsioonilise liikumise tõus ja Suur Sotsialistlik Oktoobrirevolutsioon. Oktoobrirevolutsiooni võit tõestas tegelikkuses leninliku poliitika õigsust ning revolutsioonilise proletaarse partei vajalikkust. Ta lõi ülemaailmse revolutsioonilise liikumise kantsi, kutsus esile kõigi maade töörahva solidaarsusliikumise ja aitas sellega kaasa proletariaadi internatsionaalsete sidemete taastamisele uuel alusel.

Kommunistliku Internatsionaali moodustamise teiseks tähtsaks eeltingimuseks oli kommunistlike parteide tekkimine, samuti pahempoolsete sotsiaaldemokraatide mõju tugevnemine välisriikides. 1918. aastal moodustati kommunistlik partei Argentiinas, Soomes, Ungaris, Kreekas, Austrias, Poolas ja Saksamaal.

1919. aastal kutsusid parempoolsed oportunistid ja tsentristid Bernis kokku sotsialistide rahvusvahelise konverentsi, mõistsid hukka proletariaadi diktatuuri ja otsustasid taastada II Internatsionaali. Ent Kommunistliku Internatsionaali tekkimist takistada neil ei õnnestunud. VK(b)P Keskkomitee initsiatiivil tulid 2. märtsil 1919. aastal Moskvas kokku 19 kommunistliku partei ja pahempoolsete sotsialistlike rühmituste esindajad Euroopa maadest ja Ameerika Ühendriikidest, kes olid «üksmeelsed «Spartakuse» ja VK(b)P programmiga». Sellest nõupidamisest osavõtjad teatasid III, Kommunistliku Internatsionaali loomisest ja kuulutasid end Kommunistliku Internatsionaali esimeseks kongressiks.

Kongressi tähelepanu oli koondatud revolutsioonilise liikumise põhiprobleemidele.

Ettekandega «Kodanlikust demokraatiast ja proletariaadi diktatuurist» esines V. I. Lenin. Ta näitas, et kodanlik demokraatia kujutab endast demokraatiat rikkastele, vähemuse diktatuuri enamuse, töörahva üle. Vastupidiselt kodanlikule demokraatialle on proletaarne demokraatia demokraatia kõigile töötajatele, enamuse diktatuur ekspluataatorliku vähemuse üle. V. I. Lenin tõestas, et ilma tööliklassi diktatuurita ei saa murda ekspluataatorite vastupanu ja üles ehitada sotsialismi.

Kongress kohustas kõigi maade kommuniste selgitama töötajatele proletariaadi diktatuuri olemust, võitlema töörahva saadikute nõukogude loomise eest ja kindlustama nende juhtimise. Esimene kongress valis Kommunistliku Internatsionaali Täitevkomitee — maailma kommunistliku liikumise alalise juhtiva organi.

Kommunistliku liikumise kasv.

Kommunistliku Internatsionaali loomine kiirendas ülemaailmse kommunistliku liikumise kasvu. 1919. aastal ja 1920. aasta alguses tekkisid kommunistlikud parteid Ameerika Ühendriikides, Bulgaarias ja Jugoslaavias. Paljud Itaalia, Norra, Rootsi, Inglismaa, Hispaania, Saksamaa, Prantsusmaa ja teiste maade töölis-sotsialistid keeldusid toetamast oportunistide poolt loodud II Internatsionaali ning tahtsid ühineda Kommunistliku Internatsionaaliga. Berliinis toimus kommunistlike noorsooühingute esindajate kongress. See pani aluse Noorsoo Kommunistlikule Internatsionaalile, mis muutus Kommunistliku Internatsionaali sektsiooniks. Ka ametiühingutes kasvas kommunistide mõju.

Parempoolsed sotsialistid astusid avalikult välja Kommunistliku Internatsionaali vastu. Tsentristid aga, arvestades paljude tööliste revolutsioonilisi meeleolusid, nõustusid Kommunistlikku Internatsionaali astuma, pildusid revolutsioonilisi fraase, kuid ei tahtnud tegelikult oportunistlikest vaadetest loobuda ja ajasid endist poliitikat. Tekkis oportunistide juurdevoolu oht Kommunistlikku Internatsionaali. See oli kõige suurem hädaoht ning V. I. Lenin pidas selle vastu otsustavat võitlust.

Samal ajal tekkis oht niinimetatud «pahempoolsete» kommunistide poolt. «Pahempoolsed» rõhutasid oma revo-

lutsioonilisust ning kutsusid kommuniste loobuma kõigist endistest tööliklassi võitluse vormidest ja meetoditest. Nad keeldusid töötamast reformistlikes ametiühingutes, osa võtmast kodanlike parlamentide tegevusest, astusid välja ükskõik milliste kokkulepete vastu teiste parteidega. «Pahempoolsed» kommunistid ei tahtnud arvestada revolutsioonilise võitluse objektiivseid arenemisseadusi, ajaloolisi tingimusi ja rahvuslikke erinevusi. «Pahempoolsed» arvasid, et kommunistlikud parteid ei vaja autoriteetseid juhte, ning eitasid parteilise distsipliini vajadust. Nende vaated olid dogmaatilised, nende poliitika aga sektantlik ja avantüristlik. «Pahempoolsed» takistasid kommunistlike parteide tugevnemist ja tegutsesid lõhestajatena.

V. I. Lenini töö „Pahempoolsuse“ lastehaigus kommunismis“.

Tugeva löögi «pahempoolsetele» andis V. I. Lenini töö ««Pahempoolsuse» lastehaigus kommunismis», mille ta kirjutas 1920. aasta kevadel. Lenin nimetas «pahempoolsust» lastehaiguseks, kuna see tekkis paljude kommunistide nooruse ja kogenematusse tagajärjel. Ta avas selle väikekodanliku olemuse. Lenin kutsus kõigi maade kommuniste üles õppima bolševike parteilt ning kasutama tema kogemusi loovalt, iga maa rahvuslikule omapärale vastavalt. Rõhutades, et kommunistlikud parteid on tööliklassi avangard, püstitas Lenin ülesande muuta nad massiparteideks ning valida juhtivatesse organitesse kõige kogenumaid ja karastatumaid seltsimehi. Ta kirjutas, et kommunistid on kohustatud pidama raudset distsipliini ning paindlikult kasutama legaalse ja illegaalse võitluse vorme, parlamentlike meetodeid ja massiüritusi, samuti ka selliseid kokkuleppeid teiste parteidega, mis aitavad kaasa revolutsioonilise liikumise edule, rikkumata marksismi-leninismi põhimõtteid.

Ainult avangardiga, olgu ta nii tugev kui tahes, ei saa võita. Seepärast tegi Lenin kommunistidele ülesandeks tõmmata oma poolele prolétariaadi enamik ning saavutada kõigi tööliste tegevusühtsus. Peale selle oli vaja kindlustada tööliklassile elanikkonna teiste kihtide, kogu rahva toetus. Lenin õpetas kommuniste, et rahvahulki ei tohi käsutada, vaid neid tuleb kannatlikult veenda, anda neile võimalus isikliku poliitilise kogemuse varal veenduda kommunistliku poliitika õigsuses. Ta rõhutas, et kommu-

nistid peavad arvestama ja kasutama iga maa rahvuslikke iseärasusi ning leidma neile vastav tee sotsialismile, proletariaadi diktatuuri omapärane vorm.

V. I. Lenini töö anti välja paljudes keeltes ning see aitas välismaa kommunistlikel parteidel üle saada «pahempoolsest» kallakust. ««Pahempoolsuse» lastehaigus kommunismis» on ka praegu kommunistidele vahedaks relvaks võitluses sektantluse, dogmatismi ja revisionismi vastu.

Kommunistliku Internatsionaali II kongress.

1920. aasta juulis-augustis toimus Moskvas Kommunistliku Internatsionaali II kongress. Tema tööst võtsid osa 37 Euroopa, Ameerika, Aasia ja Austraalia maa kommunistlike ja pahempoolsete sotsialistlike organisatsioonide esindajad. Külalistena viibisid kongressil rea sotsialistlike parteide esindajad.

Ettekandes «Rahvusvahelisest olukorrast ja Kommunistliku Internatsionaali põhiülesannetest» näitas V. I. Lenin kapitalismi üldkriisi edasise süvenemise paratamatust. Ühtlasi kummutas ta nende vaated, kes arvasid, et kodanlus on väljapääsmatus olukorras. Ta rõhutas, et kodanluse kukutamiseks on vaja mobiliseerida ja pingutada kõik jõud. Kongress kohustas kommunistlikke parteisid tõmbama oma poolele keh- ja kesktalupoegi, varustama neid mõisnike arvel maaga, arvestama nende kiindumist väike-maaomandisse ning valmistama seepärast aegamööda, ilma liigse kiirustamiseta ette põllumajanduse sotsialistlik ümberkorraldamine. Ühtlasi tehti järeldus, et sotsialistlike riikide abiga võivad mahajäänud maad pärast koloniaal-ikkeest vabanemist minna otse üle sotsialismile, vältides kapitalismi staadiumi. Kommunistid peavad ühendama kõigi maade töötajaid proletarse internatsionalismi alusel, organiseerima Nõukogude Venemaa kaitsmist, juhtima ja ühendama proletariaadi võitlust sotsialismi eest, juhtima laiade talurahvahulkade väljaastumist ja rahvuslikku vabadusliikumist, muutuma kaasaja kõigi revolutsiooniliste jõudude avangardiks.

II kongress mõistis otsustavalt hukka parempoolsete sotsialistide ja tsentristide, samuti «pahempoolsete» intriigid. Selleks et takistada oportunistide tungimist Kommunistlikku Internatsionaali ja muuta kõik kommunistlikud parteid tõeliselt marksistlik-leninlikeks parteideks, kinnitas kongress V. I. Lenini poolt väljatöötatud Kommunistliku

Internatsionaali vastuvõtmise 21 tingimust. Kommunistlikku Internatsionaali võis vastu võtta ainult neid parteisid, kes olid vabad oportunistid, kes võitlesid proletariaadi diktatuuri eest, juhindusid proletaaarse internatsionalismi põhimõtetest ning olid loodud demokraatliku tsentralismi alusel, kes kasutasid kõiki võitlusvahendeid ning püüdsid kõiki töötajaid enda ümber koondada.

II kongress võttis vastu Kommunistliku Internatsionaali põhikirja. Kommunistlik Internatsionaal oli üles ehitatud demokraatliku tsentralismi alusel ühtse ülemaailmse parteina. Rahvuslikud parteid moodustasid Kommunistliku Internatsionaali seksioonid.

II kongressi otsused kindlustasid maailma kommunistliku liikumise ühtsust ning aitasid kaasa kommunistlike parteide loomisele Inglismaal, Prantsusmaal, Šveitsis, Tšehhoslovakkias, Rumeenias, Itaalias ja Hispaanias.

Töölise ühistrinde eest.

1921. aastal hülgasid tsentristid, kes juhtisid II Internatsionaalist väljaastunud töölisparteisid, Kommunistliku Internatsionaali vastuvõtmise tingimused ja organiseerisid Viinis Rahvusvahelise Sotsialistlike Parteide Ühenduse. Töölised nimetasid seda Ühendust «kahe ja poole Internatsionaaliks». Sotsiaalreformistid, kes juhtisid Rahvusvahelist Ametiühingute Föderatsiooni, keeldusid koostööst ametiühingutega, kes toetasid Kommunistliku Internatsionaali poliitikat ning ajasid nad Rahvusvahelisest Ametiühingute Föderatsioonist välja. Revolutsioonilised ametiühingud moodustasid oma rahvusvahelise organisatsiooni — Ametiühingute Punase Internatsionaali. Nii suurenes oportunistide lõhestustegevuse tagajärjel töölisliikumise killustatus. Seda ära kasutades asus kodanlus vastupealetungile ja hakkas töölistelt võtma nende võite.

Kommunistlik Internatsionaal ja kommunistlikud parteid kaitsesid otsustavalt töötajate huve. Kommunistliku Internatsionaali III kongress (1921) esitas kõigi jõudude mobiliseerimise loosungi «Massidesse!». V. I. Lenini initsiatiivil töötas Kommunistlik Internatsionaal välja *töölise ühistrinde* poliitika, s. o. kommunistlike ja sotsialistlike parteide ning kõigi teiste töölisorganisatsioonide liidu poliitika töötajate huvide kaitseks.

Parempoolsed sotsialistid ja tsentristid ei soovinud otsustavat pealetungi kodanlusele, olid vastu kommunistide

võitlusele proletariaadi diktatuuri eest. Kuid nüüd, kaitsepositsioonile asudes, mil kõigil töölistel tuli end kaitsta kodanluse eest, lootsid kommunistid nende toetusele ja tegid sotsialistidele ettepaneku organiseerida ühiseid väljaastumisi. Kommunistid astusid läbirääkimistesse mitmete sotsialistlike parteide juhtijatega. Berliinis toimus kolme Internatsionaali — III, II ja II ¹/₂ Internatsionaali konverents. Ent oportunistid ajasid kavandatud kokkuleppe nurja.

Kommunistlik Internatsionaal tegi kõigile töölisorganisatsioonidele ettepaneku taotleda kapitalistlikes maades *töölisvalitsuse* moodustamist, mis, olemata proletariaadi diktatuuriks, kaitseks töölisi reaktsiooni eest. Arvesse võttes, et reaktsiooni pealetungi all kannatab ka talurahvas, kutsusid kommunistid üles moodustama *töölis-talupoegade valitsusi* kõigi töötajate kaitseks. Asumaades ja sõltuvates maades püüdsid nad imperialismi vastu ühendada tööliste, talupoegade ja rahvusliku kodanluse jõude.

Kuid sotsialistlike parteide liidrid eelistasid kompromissi kodanlusega. 1923. aasta kevadel ühinesid parempoolsed sotsialistid (II Internatsionaal) ja tsentristid (II ¹/₂ Internatsionaal) niinimetatud Sotsialistlikku Töölisinternatsionaali. See tugevdas oportunistide positsioone ja süvendas lõhet rahvusvahelises töölisliikumises.

1923. aastal toimusid uued suured tööliste väljaastumised reaktsiooni vastu Saksamaal, Bulgaarias ja Poolas. Kuid revolutsiooniline liikumine sai ajutiselt lüüa. Lüüasaamise põhjuseks olid: imperialistide jõud ja kogemused, lõhe töölisliikumises, oportunistide reeturlik poliitika, samuti välisriikide kommunistlike parteide nõrkus. Revolutsioonilise tõusu peamiseks tulemuseks oli NSV Liidu moodustamine ja tugevnemine, kommunistlike parteide ja Kommunistliku Internatsionaali loomine, samuti omandatud kogemused ja need võidud, mida kapitalistlike maade tööliklass ning rahvuslik vabadusliikumine suutsid säilitada sellele vaatamata, et reaktsioon asus pealetungile.

DOKUMENDID.

1. KOMMUNISTLIKU INTERNATSIONAALI I KONGRESSI RESOLUTSIOONIST.

1919. a.

Juba II Internatsionaali rüpes ilmnes kolm põhivoolu. Sõja jooksul, juba enne proletaarsete revolutsioonide algust Euroopas, kujunesid nende kolme suuna piirjooned välja täie selgusega.

- 1) *Sotsiaalšovinistlik vool* («enamuse» suund), mille kõige tüüpilisemateks esindajateks on saksa sotsiaaldemokraadid, kes jagavad käesoleval ajal võimu kodanlusega ning on saanud Kommunistliku Internatsionaali juhtide Karl Liebknehti ja Rosa Luxemburgi mõrvariteks...
- 2) *Tsentrumi vool* (sotsiaalpatsifistid, kautskistid, sõltumatud). See vool hakkas kujunema juba enne sõda, peamiselt Saksamaal... Sõja algusest peale nõuab «tsentrum» «ühinemist» sotsiaalšovinistidega. Pärast Liebknehti ja Rosa Luxemburgi tapmist jätkab ta sellesama «ühtsuse» jutlustamist, s. o. tööliste-kommunistide ühtsuse jutlustamist kommunistlike juhtide Lieb-knehti ja Luxemburgi tapjatega...

«Tsentrum» saatis oma esindajad Berni sotsiaalreeturite rahvusvahelisele konverentsile ja kergendas sel moel tööliste petmist...

Tingimata on vaja «tsentrumist» lahutada kõige revolutsioonilisemad elemendid. Seda on võimalik saavutada ainult «tsentrumi» juhtide halastamatu kritiseerimise ja paljastamise teel. Organiseeritud lahkulöömine tsentrumist on otsustav ajalooline vajadus. Iga üksiku maa kommunistide ülesanne seisab selle lahkulöömise momendi kindlaksmääramises, vastavalt liikumise poolt saavutatud arenemistaadiumile.

- 3) *Kommunistid*. II Internatsionaalis, kus see suund kaitses kommunistlik-marksistlikke seisukohti sõjale ja proletariaadi ülesannetele (1907. aastal Stuttgardis, Lenini-Luxemburgi resolutsioon), jäi ta vähemusse.

«Pahempoolsete radikaalide» rühm (hilisemad spartakuslased) Saksamaal, bolševike partei Venemaal, «tribunistid» Hollandis, noorte rühm Rootsis ja Noorsoointernatsionaali pahempoolne tiib reas maades moodustasid uue Internatsionaali esimese tuumiku... See suund on praegu organiseerunud III Internatsionaali.

Küsimusi.

1. Missugused olid Kommunistliku Internatsionaali loomise eeldused?
2. Jutustage kolme voolu saatusest rahvusvahelises töölisliikumises aastail 1919—1923 (kasutage dokumenti).
3. Milline oli parempoolne oht kommunistlikule liikumisele? kuidas võitles Kommunistlik Internatsionaal selle vastu?
4. Missugused olid «pahempoolsete» kommunistide vaated ja mille poolest nad olid kahjulikud?

5. Mida tegi V. I. Lenin Kommunistliku Internatsionaali loomiseks ja tugevdamiseks? Milline tähtsus on V. I. Lenini teisel «Pahempoolsuse» lastehaigus kommunismis» tänapäeval?
6. Mida tegi Kommunistlik Internatsionaal tööliste ühisrinde moodustamiseks?

Küsimusi kordamiseks.

1. Nimetage ja iseloomustage lühidalt 1917.—1923. a. kõige tähtsamaid sündmusi.
2. Millist osa etendas tööliklass ja tema mitmesugused organisatsioonid 1918. aasta Novembrirevolutsioonis Saksamaal?
3. Võrrelge revolutsioonilise liikumise arenemist aastail 1918—1922 Ungaris ja Itaalias.
4. Võrrelge kommunistlike parteide loomise tingimusi ja viise Euroopa maades ja Ameerika Ühendriikides.
5. Millised ühised jooned ja erinevused olid aastail 1918—1923 rahvuslikus vabadusliikumises Hiinas, Indias ja Mongoolias?
6. Milles avaldub Versailles' süsteemi imperialistlik ja Nõukogude-vastane iseloom?
7. Mida oli Kommunistlik Internatsionaal pärinud II Internatsionaalilt (1889—1914) ja mille poolest ta sellest erines?
8. Millised olid Kommunistliku Internatsionaali I ja II kongressi tähtsamad otsused?
9. V. I. Lenini teose «Pahempoolsuse» lastehaigus kommunismis» põhiideed.
10. Mida tähendab tööliste ühisrinne?

Teemasid ajalooringi jaoks.

1. K. Liebknecht ja R. Luxemburg — Saksamaa Kommunistliku Partei loojad.
2. Ungari Nõukogude Vabariik 1919. aastal.
3. Liikumine «Käed eemale Nõukogude Venemaast!» Inglismaal ja Prantsusmaal.
4. A. Gramsci ja Itaalia Kommunistliku Partei moodustamine.
5. V. I. Lenin Kommunistliku Internatsionaali II kongressil.

II PEATÜKK. VALISRIIGID AASTAIL 1924—1939.

§ 8. Kapitalistlike maade majanduslik arenemine aastail 1924—1939.

Kapitalismi ajutine ja osaline stabilisatsioon.

Aastail 1924—1929 elas kapitalistlik maailm üle stabilisatsiooniperioodi, s. o. imperialistliku kodanluse poliitiliste ja majanduslike positsioonide tugevnemise perioodi. Poliitikas ilmnes kapitalismi stabilisatsioon esiteks revolutsioonilise liikumise mõõnas, teiseks kodanlike parteide mõju kasvus ja kodanluse pealetungis töötajate õigustele ja huvidele ning kolmandaks imperialistide ajutises kokkuleppes mõjusfääride jaotamise kohta.

Majanduses toimus neil aastail teatav tööstuslik tõus. Kapitalistliku maailma toodang suurenes aastail 1924—1929 umbes 26% võrra.

Stabilisatsioon oli osaline. Paljud majandusharud ei saavutanud isegi toodangu sõjajärelset taset. Enamikus kapitalistlikes maades elas põllumajandus üle kriisi. Ida-Euroopa maades, kus kapitalism oli nõrgem, saavutati stabilisatsioon pärast 1924. aastat või seda perioodi ei tulnud üldse.

Kapitalismi osaline kindlustumine toimus tööliklassi ekspluateerimise tugevdamise arvel. Laialdaselt rakendati konveiersüsteemi, ettevõtetes kehtestati tööliste üle eriline järelevalve, et sundida neid töötama kiiremini, oma jõudu maksimaalselt kasutades. Tööpuudus oli krooniline. See viis proletariaadi ja kodanluse vaheliste vastuolude teravnemisele, mis õõnestas kapitalismi stabilisatsiooni aluseid.

Kapitalismi osaline kindlustumine saavutati ka asu-

maade ja sõltuvate maade rahvaste ekspluateerimise tugevdamise arvel. India röövimise teel sai Inglise imperialism iga aasta ligi 150 milj. naelsterlingit, s. o. 3,7 korda rohkem kui enne sõda. Kümned miljonid inimesed asumaades ja sõltuvates maades langesid ebainimliku ekspluateerimise alla, surid nälga ja haigustesse. See viis metropolide ning asumaade ja sõltuvate maade vaheliste vastuolude teravnemisele.

Kõige tugevama imperialistliku suurriigi — Ameerika Ühendriikide valitsevad ringkonnad aitasid kaasa kapitalismi stabiliseerumisele teistes maades. Ameerika Ühendriikide ja Inglismaa imperialistid töötasid 1924. aastal välja Dawesi plaani. Plaani nimetati selle autori, Ameerika finantsisti nime järgi. Vastavalt sellele plaanile andsid nad Saksamaale laenu tema rahanduse tugevdamiseks ja aitasid revolutsioonilist liikumist maha suruda. Dawesi plaani järgi võisid Prantsusmaa ja teised Antandi riigid saada reparatsioone saksa töörahva röövimise ja ekspluateerimise tugevdamise arvel. Tooraine ja müügiturgude saamiseks pidi Saksamaa muutma Nõukogude Liidu oma agraar- ja tooraineripatsiks. Locarno konverentsil 1925. aastal garanteerisid Lääne-Euroopa imperialistlikud suurriigid Saksamaale tema piiride ohutuse läänes, selleks et vabastada Saksa imperialismi käed agressiooniks idas, Nõukogude Liidu vastu. Ameerika Ühendriikide, Inglismaa ja Prantsusmaa imperialistid hakkasid kaasa aitama Saksa sõjamajandusliku potentsiaali taassünnile.

Stabilisatsiooniperioodil jätkus võitluse teravnemine imperialistlike maade vahel müügiturgude ja tooraineallikate pärast, võitlus võitjate maade ja võidetute vahel, samuti võitlus võitjate eneste leeris. Ameerika Ühendriigid kujunesid maailma rahandusliku ekspluateerimise keskuseks. Euroopa kapitalistlikud maad võlgnesid Ameerika Ühendriikidele 26 miljardit dollarit (1927. a.). Ameerika Ühendriigid ahistasid maailmaturgudel Inglismaad. Kuid Inglismaa oli endiselt kõige tugevam Lääne-Euroopa riik. Prantsusmaa pidas Inglismaaga võitlust hegemoonia pärast Euroopas. Inglismaa, Prantsusmaa ja Itaalia võitlesid üksteisega ülevõimu pärast Vahemerel. Jaapan taotles mõjusfääride ümberjaotamist Hiinas oma kasuks. Ta oli ohtlik võistleja Ameerika Ühendriikidele ja Inglismaale. Saksamaa kasutas võitjate maade vahelisi vastuolusid selleks, et järk-järgult revideerida Versailles' lepingut ja

sõjaks NSV Liidu vastu valmistumise lipu all taasrelvastuda revanšiks. Imperialistlikud riigid suurendasid oma relvastust, valmistusid uuesti sõjaks maailma ümberjao- tamise pärast ja sõjaks Nõukogude Liidu vastu.

Proletariaadi ja kodanluse, imperialistlike riikide, metropolide ja asumaade vaheliste vastuolude teravnemine hävitas kapitalismi stabilisatsiooni. Majanduslik tõus pidi paratamatult asenduma ületootmiskriisiga. Kapitalismi stabilisatsioon oli osaline, ebapüsiv ja ajutine.

Samal ajal toimus NSV Liidus edukalt sotsialismi üles- ehitamine. NSV Liidu edusammud olid võimsaks teguriks kapitalismi stabilisatsiooni kadumisel. Vastuolu sotsialismi ja kapitalismi vahel muutus põhiliseks ja kujutas maailma poliitika telge.

Niisiis *toimus kapitalismi üldkriisi edasine süvenemine. Kapitalismi stabilisatsiooni periood pidi paratamatult lõp- pema krahhiga, vastuolude teravnemine pidi viima uuele revolutsioonilisele tõusule.*

Ülemaailmne majanduskriis aastail 1929–1933.

Ülemaailmne ületootmiskriis algas 1929. aastal ja kestis kuni 1933. aastani. Selle põhjuseks oli kapitalismi põhi- line vastuolu tootmise ühiskondliku iseloomu ja omasta- mise erakapitalistliku viisi vahel. Kriis haaras kõiki kapi- talistlikke maid, kuid kõige sügavamini tabas ta Ameerika Ühendriikide majandust. Kapitalistlik tootmine tervikuna vähenes 44% võrra ja langes 1908. aasta tasemele, Ameerika Ühendriikides aga veelgi madalamale. Põhilistes töös- tusharudes kasutati tootmisvõimsusi kriisi ajal ainult 20— 40% ulatuses. Töötute tööstustööliste arv kasvas kapita- listlikes maades 6 miljonilt 1929. aastal 35 miljonini 1932. aastal.

1929.—1933. aasta kriis haaras mitte ainult tööstuse, vaid ka põllumajanduse, kaubanduse, rahanduse ja trans- pordi — *kapitalistlike maade majanduse kõik harud*. Kapi- talistliku maailma kaubandus vähenes 66% võrra. Kapita- listlike maade raha väärtus langes 20—40%. Paljud pan- gad ja kompaniid pankrotistusid. Pankrotistusid ja laos- tusid ka miljonid väikeomanikud. Hindade tõstmiseks ja monopolide kasumite suurendamiseks hävitasid valitsused tohutu hulga põllumajandussaadusi.

Kriis oli ennekuulmatult pikaleveniv — see kestis peaaegu neli aastat. Kriisist pääsemine oli raskendatud,

kuna kapitalismil ei olnud enam endist tegevusvabadust. Kapitalistlik süsteem ei haaranud enam tervet maailma, asumaade ja sõltuvate maade rahvad osutasid imperialistidele järjest kasvavat vastupanu.

1937. aasta majanduskriis.

1933.—1935. aastani elas kapitalistlik majandus üle *seisaku* (*depressiooni*). Ta ei suutnud kuidagi kriisist toibuda. Alles 1935. aastal algas teatav elavnemine, tootmise ja kaubanduse kasv. 1936. aastaks saavutas kapitalistlik tootmine tervikuna 1928. aasta taseme. Kuid tõusu ei saabunudki. Tööpuudus vähenes, kuid ei kadunud.

1937. aasta teisel poolel algas uus majanduskriis. Sel korral toimus tööstustoodangu vähenemine veelgi kiiremini kui 1929.—1933. aasta kriisi perioodil. Ühe aasta jooksul vähenes toodang Ameerika Ühendriikides 21,9%, Inglismaal 9,5%, Prantsusmaal 15,5%. Töötute arv kõigis kapitalistlikes maades kasvas 14 miljonilt 18 miljoni inimeseni. Töötajate olukord halvenes uuesti järsult.

Kriisiaastail nähtus kapitalistlike maade arenemise ebaühtlus veelgi selgemini kui stabilisatsiooniaastail. Eelmisest erinevalt ei haaranud 1937. aasta kriis kõiki kapitalistlike maid. Nõrgalt avaldas ta mõju Saksamaale, Jaapanile ja Itaaliale, kelle majandus oli juba ümber korraldatud sõja vajadusteks. Teise maailmasõja algus 1939. aastal katkestas kapitalistliku tootmise normaalse arenemise.

Aastail 1929—1939 teravnesid kõik imperialismi vastuolud äärmuseni. Imperialistid püüdsid oma ülevõimu säilitada demokraatlike vabaduste likvideerimise ja fašistliku diktatuuri kehtestamisega. Nad tahtsid oma positsioone kindlustada vallutussõdadega, valmistasid ette uut maailmasõda maailma ümberjaotamiseks ning seadsid oma eesmärgiks NSV Liidu hävitamise.

Nõukogude Liit oli rahu kants. Seal arenesid kiiresti kõik tööstusharud ning ehitati üles sotsialism. Nõukogude Liidule kuulus 1937. aastal juba 10% maailma tööstustoodangust. NSV Liidu edusammud kahe süsteemi rahulikus võistluses õnnestasid kapitalismi aluseid kogu maailmas.

Teise maailmasõja eelõhtul süvenes kapitalismi üldkriis veelgi.

Küsimusi.

1. Mis on kapitalismi stabilisatsioon ja missugune on selle iseloom?
2. 1929.—1933. aasta kriisi põhjused ja iseloom kapitalistlikes maa-des.

§ 9. Saksamaa aastail 1924—1932.

Saksa imperialism stabilisatsiooniperioodil.

Revolutsioonilise liikumise mahasurumiseks kehtestas Saksamaa kodanlik valitsus riigis mõneks kuuks piiramis- seisukorra. Võim oli koondatud sõjaväe ülemjuhatusesse kätte. Rahakursi kindlustamiseks saadi Ameerika Ühendriikidelt Dawesi plaaniga ettenähtud laenu. Saksamaa tööliste elatustase oli Ameerika Ühendriikide, Inglismaa ja Prantsusmaa tööliste omast madalam, kapitalistide kasumid aga kõrgemad. See meelitas Saksamaale väliskapitali. Peale selle aitasid Ameerika Ühendriikide, Inglismaa ja Prantsusmaa imperialistid Saksa monopolidel taastada ja arendada sõjatööstust, et Saksamaad ette valmistada kalaleitungiks NSV Liidule.

Ainuüksi aastail 1924—1930 andsid nad Saksa majanduse arendamiseks üle 30 miljardi marga. See aitas kaasa suurimate pankade ja monopolide tugevnemisele, nagu seda olid kahurikuninga Kruppi firma ja keemiatrust «IG Farbenindustrie».

Uute masinate kasutuselevõtmise ja tööliste ekspluateerimise tugevdamise arvel tõusis stabilisatsiooniaastail tööviljakus. 1929. aastal oli tööstustoodang 3% suurem kui 1913. aastal. Kuid põllumajandus ei saavutanud sõjajärgset taset.

Töötavate hulkade olukord jäi raskeks. 10% töörahvast oli töötaja. $\frac{3}{5}$ -l kõigist talumajandest oli kaks hektarit või veel vähem maad. Aastail 1924—1927 maksis Saksamaa oma töötajate arvel Antandile 5,4 miljardit kuldmarka, 1929. aastast alates aga pidi ta iga aasta tasuma 2,6 miljardit marka.

1925. aastal sai Saksamaa presidendiks feldmarssal Hindenburg, keda kodanlus nimetas «rahvuse päästjaks». Hindenburg ei varjanud oma monarhistlikke ja revanšistlikke vaateid. Endisele keisrile ja vürstidele anti tagasi revolutsiooni ajal konfiskeeritud mõisad ja paleed. Algas võimsate sõja- ja allveelaevade ehitamine.

Stabilisatsiooni perioodil tugevnes Saksamaa Kommunistlik Partei. Tema ridadest aeti välja paadunud dogmaatikud ja sektandid. 1925. aastast peale juhtis parteid kindel leninlane Ernst Thälmann (1886—1944).

Thälmann oli sündinud töölis perekonnas, töötas nooruses laadijana ja liitus revolutsioonilise liikumisega. Algul ta oli üks Sõltumatu Sotsiaaldemokraatliku Partei juhtidest, aga 1920. aastal ühines enamik töölisi-sõltumatuid tema initsiatiivil Saksamaa Kommunistliku Parteiga. Thälmann oli saksa tööliste armastatud juht ja rahvusvahelise töölisliikumise väljapaistev tegelane. 1928. aastal saavutas Saksamaa Kommunistlik Partei Riigipäeva valimistel tunduvat edu ja oli jõu poolest kolmas partei riigis. Saksamaa Kommunistliku Partei juhtimisel moodustati ja tugevnes Punafrontlaste Liit — 100 000-liikmeline tööliste omakaitse võitlusorganisatsioon. Samal ajal kasvas 3—4 korda streigiliikumise ulatus. Stabilisatsiooni perioodil õnnestus töölistel visa streigivõitluse tulemusel saavutada töötasu mõningat suurendamist.

Klassivõitluse teravnemine sundis kodanlust manööverdama. 1928. aastal kutsus ta võimu juurde parempoolsed sotsiaaldemokraadid, kes püüdsid töölisliikumise kasvu takistada. 1. mail käskis Berliini politseipresident, parempoolne sotsiaaldemokraat, politseil tulistada töölisi — osavõtjaid 20 000-inimeselisest demonstratsioonist. Umbes 30 inimest sai surma ja mitusada haavata. Parempoolsete sotsiaaldemokraatide valitsus ajas Punafrontlaste Liidu laiali.

Klassivõitluse teravnemine majanduskriisi perioodil.

1929.—1933. aasta ületootmiskriis haaras sügavalt kõik Saksamaa majandusharud. Tööstustoodangu tase oli 1932. aastal 41,5% madalam 1928. aasta tasemest. Paljude näitajate osas oli Saksamaa tagasi langenud XIX sajandi 80—90-ndate aastate tasemele. Järsult vähenes ka põllumajanduslik tootmine.

Äärmiselt rasked olid kriisi tagajärjed töörahvale. Tööliste ja teenistujate sissetulekud vähenesid peaaegu kaks korda. 7—9 miljonit töötajat oli tööta. Katastroofiliselt kasvasid talupoegade võlad pankadele ja mõisnikele, kümned tuhanded talupojad laostusid.

Üksteisega vahelduvad kodanlikud valitsused andsid välja erakorralisi dekreete töötasu alandamise, töötajalt võetavate uute maksude sisseseadmise, kapitalil lasuvate maksude vähendamise ning invaliidide ja töötute abirahade kärpimise kohta. Samal ajal anti kapitalistidele ja junkrutele riigikassast toetust rohkem kui 10,3 miljardi marga ulatuses. Algas kodanlik-demokraatlike vabaduste likvideerimine. See kutsus esile võimsa revolutsioonilise tõusu.

Tööraha avangardis astus välja Saksamaa Kommunistlik Partei. 1930. aastal esitas ta «Saksa rahva rahvusliku ja sotsiaalse vabastamise programmi», milles ta nõudis tööstuse ja pankade natsionaliseerimist, mõisamaade tasuta konfiskeerimist ja jaotamist vähese maaga talupoegadele, töötajate olukorra parandamist, maksude vähendamist jne. Saksamaa Kommunistlik Partei töötas välja «Talupoegade abistamise programmi», milles oli ette nähtud maksude vähendamine, võlgade likvideerimine ning kehvikute varustamine maaga mõisnike arvel.

Suur osa töölistest läks veel kodanlusega koostööd arendavate parempoolsete sotsiaaldemokraatide järel. Riigipäeva valimistel 1932. aasta lõpul hääletas Saksamaa Sotsiaaldemokraatliku Partei poolt üle 7 miljoni valija. Ent Saksamaa Kommunistliku Partei mõju kasvas. 1928. aastal sai ta Riigipäeva valimistel 3,2 miljonit häält, aga järgmistel valimistel, 1932. aasta lõpul, juba ligi 6 miljonit häält.

Fašismoht.

Saksamaa valitsevad klassid ei saanud enam valitseda kodanlik-demokraatlike meetoditega. Võitluses revolutsioonilise liikumise vastu nihutasid nad esikohale niinimetatud natsionaalsotsialistliku partei, mis oli loodud juba 1919. aastal.

Selle partei eesotsas seisis Hitler, kes oli pärit Austriast. Esimese maailmasõja ajal jõudis ta ainult jefreitori aukraadini. Kontrevolutsioonilised ohvitserid kasutasid teda oma nuhina ja oraatorina-demagoogina. Monopolistide ja pankurite abil moodustas ta partei, mille programmi ta esitas oma raamatus «Mein Kampf» («Minu võitlus»). Hitlerlased lubasid kaitsta rahva rahvuslikke ja sotsiaalseid huve: tühistada Versailles' lepingu, likvideerida tööpuuduse, aidata talupoegi ja väikekodanlust, kind-

lustada kõigile külluslik elu. Majanduskriisi tingimustes õnnestus neil niisuguste lubadustega meelitada oma poolele tunduv osa meelegeitele viidud väikekodanlusest ja isegi osa demoraliseerunud töötajaist. 1932. aasta suvel hääletas Riigipäeva valimistel natsionaalsotsialistide poolt 13,7 miljonit valijat.

Tegelikult polnud hitlerlik partei ei natsionaalne (rahvuslik) ega sotsialistlik. *See oli elajaliku šovinismi, agressiooni ja sõja partei.* Hitlerlased kuulutasid, et sakslased on «kõrgem rass», nõudsid nende «eluruumi» laiendamist ning kõigi «alamate rasside» muutmist «saksa isandate» orjadeks. Nad kutsusid üles hävitama ning röövima juute, slaavlast, prantslast j. t. Oma eesmärged välispoliitikas püüdis Hitler saavutada sõja kaudu maailma ümberjaotamise eest ja NSV Liidu vastu. Hitlerlased kuulutasid end Lääne kaitsjateks, «bolševismivastaseks kantsiks».

Hitlerlaste partei oli *äärmise reaktsiooni ja verise terrori partei.* Ta nõudis demokraatlike vabaduste kaotamist. Hitler nimetas demokraatiat «rumaluse ülevõimuks». Juurutades jõukultust, moodustasid hitlerlased deklasseerunud ja kuritegelikest elementidest relvastatud banded — löögirühmad, kes elajalikult tapsid töölisaktiviste ja demokraate. Esmajärjekorras püüdsid nad hävitada kommuniste kui rahva kõige otsustavamaid kaitsjaid. Hitler töötab «marksismi täielikult välja juurida». Kuulutades Hitleri «tugevaks isiksuseks», «üliinimeseks», «füüreriks», nõudsid natsid tema ainuisikulise diktatuuri kehtestamist ja saavutasidki selle, põlgamata ühtki vahendit: terrorit ja demagoogiat, äraostmist ja šantaaži, meelitamist ja laimu.

Hitlerlik Partei oli saksa rahva surmavaenlane. See oli fašistlik partei ja teenis saksa finantskapitali kõige agressiivsemate ning reaktsioonilisemate ringkondade huve.

Saksa fašism oli aktiivsem ja tugevam kui ükski teine, ta oli fašismi kõige kardetavam erikuju. Saksamaa suurimad töösturid ja finantsistid andsid Hitlerile raha, aitasid tal relvastatud jõuke luua. Iga tonni söe ja raua pealt andsid nad hitlerlastele teatava summa. See moodustas kümneid miljoneid marku. Ka ameerika ja inglise finantsistid toetasid Hitlerit. Nad arvestasid, et Hitler lämmatab Saksamaal revolutsioonilise liikumise ja alustab sõda NSV Liidu vastu.

Saksamaa Kommunistlik Partei oli ainuke partei, kes võitles otsustavalt ja järjekindlalt fašistide vastu. Kuid majanduskriisi esimestel aastatel pidas Saksamaa Kommunistlik Partei esmajärgulisteks sotsialistliku revolutsiooni ülesandeid ning mõned kommunistid arvasid, et Saksamaa Sotsiaaldemokraatlik Partei on samasugune vaenlane nagu fašismgi. See ei olnud õige. 1931. aastal parandati need puudused. Esiplaanile nihutas Saksamaa Kommunistlik Partei ülesande võidelda kodanliku demokraatia säilitamise eest ja fašismi vastu. Ta korraldas sadu antifašistlikke streike, miitinguid ja demonstratsioone. Kommunistid ajasid nurja fašistide miitinguid, pidasid kangelaslikku võitlust hitlerlike rünnakrühmlaste vastu ja tegid korduvalt sotsiaaldemokraatidele ettepanekuid astuda ühiselt välja fašismi vastu.

Taotledes töölisklassi ja kõigi kodanliku demokraatia säilitamise eest väljaastuvate jõudude tegevusühtsust, võitles Saksamaa Kommunistlik Partei rahvarinde loomise eest ning kõigi töölis- ja demokraatlike organisatsioonide ühendamise eest võitluseks fašismi vastu.

Kuid Saksamaa Sotsiaaldemokraatliku Partei juhid keeldusid tegevusühtsusest Saksamaa Kommunistliku Parteiiga. Nad valisid «väiksema pahe» taktika: nad toetasid reaktioonilisi kodanlikke valitsusi, arvates, et sel kombel takistavad nad «suuremat pahet» — fašistide võimule tulekut. Tegelikult puhastasid 1930.—1933. aastate reaktioonilised kodanlikud valitsused fašismile teed võimu juurde ja nende kaasosalisteks olid parempoolsed sotsiaaldemokraadid.

DOKUMENDID.

1. SAKSAMAA KOMMUNISTLIKU PARTEI POOLT 1930. AASTA SUVEL VÄLJATÖÖTATUD PROGRAMMIST SAKSA RAHVA RAHVUSLIKU JA SOTSIAALSE VABASTAMISE KOHTA.

Erinevalt silmakirjalikest fašistlikest fraasidest pangandusliku ja kaubandusliku suurkapitali vastu, erinevalt rahvussotsialistide tühjast sõnavoolust parasiitide ja korrupsiooni vastu, hakkame meie ellu viima järgmist programmi.

Tulles võimule, teeme me lõpu pangamagnaatide tegevusele, kes praegu avalikult oma tahet maale peale suruvad. Me teostame pan-

kade proletaarsete natsionaliseerimise ja annulleerime võlad saksa ja välismaistele kapitalistidele...

Me murrame mõisnike võimutsemise, konfiskeerime tasuta nende maavaldused ning jaotame need vähese maaga talupoegadele, moodustame riiklikud majandid ja varustame need kõige kaasaegsemate masinatega.

Me loome maaproletariaadile linnatöölisega analoogilised töötingimused ning tõmbame paljud miljonid töötavad talupojad kaasa sotsialismi ehitamisele...

2. SAKSAMAA KOMMUNISTLIKU PARTEI LENDLEHEST, MIDA LEVITATI 1932. AASTA DETSEMBRI ALGUSES.

Töölised, kogu Saksamaa töötajad!

Tugevneva fašistliku pealetungi ees meie kõigi vastu kutsume töörahvast suurendatud valvusele ja võitlusvalmidusele. Fašistlike jõudude koondamise katsetele paneme meie vastu kommunismi lipu alla ühisrindesse koondunud töörahvahulkade jõu...

Klassiseltsimehed — sotsiaaldemokraadid ja ametiühingute liikmed, NSDAP (fašistliku partei — *Autor.*) ja Tsentrumipartei (kodanlik katoliiklik partei — *Autor.*) ridadesse kuuluvad töölised! Murrame koos igasuguse kallale tungi töötasule ja elatusvahenditele. Valmistugem massistreigiks kindralite ja nende käsilaste fašistliku diktatuuri vastu...

Teie, töölised, ükskõik millisesse parteisse te ka ei kuulu, teenistujad ja ametnikud, väiketaluipojad ja väike-ettevõtjad! Ühinege proletariaadi vabadusvõitlusega, sest proletariaadi võit annab ka teile vabaduse ja leiva, hävitab Versailles' röövlepingu!...

Küsimusi.

1. Millisel viisil saavutati kapitalismi stabilisatsioon Saksamaal?
2. Kelle huve väljendas hitlerlik partei ja millised eesmärgid ta endale seadis?
3. Millisel viisil õnnestus saksa fašistidel oma poolele tõmmata tunduv osa elanikkonnast?
4. Kuidas võitles Saksamaa Kommunistlik Partei fašismi vastu (kasutage dokumente)?

§ 10. Saksamaa fašismi ikke all (1933–1939).

Võimu haaramine fašistide poolt.

30. jaanuaril 1933 nimetas president Hindenburg suurfinantsistide ja monopolistide nõudmisel Hitleri valitsuse juhiks. *Imperialistid ja mõisnikud pidasid fašistlikku diktatuuri ainsaks abinõuks saksa proletariaadi võidu takistamisel. Nad kasutasid ära olukorra, et Saksamaal polnud parempoolsete sotsiaaldemokraatide süü läbi tööliklassi ühtsust ega antifašistlikku rahvarinnet.*

Fašistliku diktatuuri kehtestamist võis takistada ainult kogu töölisklassi ühine väljaastumine. Saksamaa Kommunistlik Partei tegi Saksamaa Sotsiaaldemokraatlikule Parteile ettepaneku viia läbi üldine antifašistlik streik, kuid Saksamaa Sotsiaaldemokraatliku Partei juhid keeldusid ja desorganiseerisid töötajate võitlust fašismi vastu. Antifašistlikke jõude ei läinud korda ühendada. See oli fašistidele kasulik.

Hitleri võimuletulek ei olnud ainult lihtsalt valitsuse vahetus, see oli riigipööre, mille tulemusel Saksamaal kehtestati *finantskapitali kõige reaktioonilisemate, šovinistlikumate ja agressiivsemate ringkondade avalik terroristlik diktatuur*. Hitleri käsul keelati antifašistlikud koosolekud ja demonstratsioonid, suleti kommunistlikud ajalehed, teostati pogromm Saksamaa Kommunistliku Partei keskasutustele. Kuid kommunistid jätkasid võitlust. E. Thälmann ütles: «Tuleb vankumatult hoida kurssi partei säilitamisele ja arendamisele terrori ning kõigi fašistide löökide kiuste! Tuleb arendada ühisrindepoliitikat ja mobiliseerida rahvahulki võitlusele!»

Uute parlamendivalimiste eel organiseerisid fašistlikud ninamehed koletisliku provokatsiooni. 27. veebruaril tungis rühm natsi fašistliku partei ühe liidri — Göringi paleest mööda maa-alust käiku Riigipäevahoonesse ja süütas selle. «Süütajana» võeti kinni juhuslik möödamineja, keda fašistid nimetasid Saksamaa Kommunistliku Partei juhtkonna ülesandel tegutsevaks kommunistiks. Süütamise peaorganisaator Göring teatas, et Riigipäevahoone süütamine olevat olnud signaaliks kommunistlikule ülestõusule. Hitlerlased kasutasid seda ettekäändena kommunistide massiliseks areteerimiseks ja elajalikuks arve-õiendamiseks nendega. Kümneid tuhandeid kommuniste heideti vanglatesse. Fašistid terroriseerisid töölisi. Neil õnnestus areteerida E. Thälmann ja sel ajal Saksamaal viibiv Kommunistliku Internatsionaali Täitevkomitee liige Georgi Dimitrov.

Fašistlikule terrorile vaatamata hääletas Riigipäeva valimistel 1933. aasta märtsis üle 4,8 miljoni valija Saksamaa Kommunistliku Partei poolt. Kuid kommunistide mandaadid annulleeriti. Kodanlik Riigipäev andis Hitlerile õiguse välja anda ükskõik milliseid seadusi. Parempoolsed sotsiaaldemokraadid häbistasid ennast — nende saadikud hääletasid Riigipäeval Hitleri poolt. Sellele vaatamata

ajasad fašistid 1933. aasta suvel laiali Saksamaa Sotsiaaldemokraatliku Partei, seejärel ka kõik kodanlikud parteid peale fašistliku. Kodanlike parteide kõige reaktioonilised elemendid astusid hitlerlaste parteisse. Weimari konstitutsioon faktiliselt tühistati. Riigipäev kaotas igasuguse tähtsuse. Kodanlik-demokraatlikud vabadused olid lõplikult likvideeritud.

Leipzigis protsess.

Pärast Riigipäevahoone provokatsioonilist süütamist anti grupp kommuniste eesotsas G. Dimitroviga kohtusse. G. Dimitrov (1882—1949) oli töölise poeg. Juba enne Esimest maailmasõda võttis ta aktiivselt osa Bulgaaria ja rahvusvahelisest tööliikumisest, seejärel oli ta üks Bulgaaria Kommunistliku Partei organiseerijaid ja tema esindaja Kommunistlikus Internatsionaalis ning Kommunistliku Internatsionaali Täitevkomitee liige. Kohtumõistmisega ühe Kommunistliku Internatsionaali juhi üle tahtsid natsid näidata, et nad on löögijõuks võitluses rahvusvahelise kommunismi vastu. Valides välja valetunnistajaid ja septsedes võltsitud dokumente, lavastasid hitlerlased Leipzigis kärarikka protsessi, kus kommunistide vastu astusid välja Göring ja propagandaminister Goebbels.

Kohtus muutus Dimitrov süüalusest ähvardavaks süüdistajaks. Ta paljastas valetunnistajad ja võltsitud dokumendid. Ta tõestas, et Riigipäevahoone süütasid hitlerlased ise. Dimitrovi kartmatu käitumine oli eeskujuks kõigile antifäšistidele. «Partei keelamine, massiorganisatsioonide laialisaatmine, seaduslikkuse kaotamine,» ütles ta, «on muidugi raskeks löögiks revolutsioonilisele liikumisele. Kuid see ei tähenda kaugeltki, et kõik on kaotatud.» Dimitrov kutsus Saksamaa töötajaid looma antifäšistlikku ühisrinnet.

Kogu maailmas arenes võimas liikumine Dimitrovi vastastamise eest. Maailma ühiskondliku arvamuse mõjul pidi kohus Dimitrovi õigeks mõistma. Nõukogude valitsus andis G. Dimitrovile Nõukogude kodakondsuse ja kutsus ta meie maale.

Fašistide kavatsus Leipzigis kukkus läbi, kuid fašistlik terror muutus veelgi metsikumaks. Aastail 1933—1934 heideti ligi 100 000 kommunisti vanglatesse või eriotstarbeks loodud kontsentratsioonilaagritesse (surmalaagritesse). Hitlerlased organiseerisid riikliku salapolitsei —

gestaapo. Gestaapolased ning bandiidid kaitse- (SS) ja rünnakrühmadest (SA) piinasid vangistatuid, piinasid surnuks ja hukkasid tuhandeid antifašiste. Kogu Saksamaa oli mässitud spionaaživõrku. Inimese areteerimiseks piisas anonüümsest kaebusest või isegi paljast kahtlustusest. Paljud olid terrorist heidutatud ja elasid alalises hirmus oma elu pärast. *Fašistlik Saksamaa muutus töörahvale sunnitöövanglaks.*

Fašismi sisepoliitika.

Fašistide võimuletulek langes kokku majanduskriisi lõppemisega. See aitas kaasa hitlerlaste positsioonide kindlustumisele. Fašistlik valitsus suurendas tunduvalt sõjalisi kulutusi. Majandus oli täielikult allutatud sõjaeesmärkidele. Töösturid said suuri tellimusi relvastusele. Ehitati sadu sõjatehaseid. Hitlerlased teatasid uhkeldades, et Saksamaal «on praegu maailma kõige võimsam sõjatööstus».

1939. aastaks oli tööstustoodang suurenenud 1929. aastaga võrreldes 14%. Saksamaa relvastamisest võtsid osa Ameerika Ühendriikide ja Inglismaa imperialistid.

Majanduse militariseerimine rikastas monopoliste ja pankureid — Kruppi, Schacht ja teisi. Suurte monopolide, näiteks Kruppi monopoli ja «IG Farbenindustrie» kasumid suurenesid fašistliku diktatuuri mõne aasta jooksul kolm kuni seitse korda. Nende huvides likvideerisid hitlerlased kõik kompaniid, mille kapital oli väiksem kui 100 000 marka, ja sadu tuhandeid käsitööttevõtteid. Rikastusid ka hitlerlikud ninamehed. Göring haaras ligi 500 tehast ja maagikaevandust ning moodustas suure kontserni — «Hermann-Göring-Werke».

Tohutu suurte sõjaliste kulutuste finantseerimiseks suurendasid hitlerlased töötajatelt võetavaid makse kolmekordseks, piirasid toidu- ja tööstuskaupade tarbimist. Ehitati loosung «Kahureid või asemel!».

Miljonid töötud said tööd: nad olid tegevad sõjatööstuses, aitasid ette valmistada sõda, mis maksis paljudele miljonitele sakslastele elu. Fašistlikud seadused kinnitasid töölisel ettevõtete juurde, võtsid neilt liikumisvabaduse. Laialiaetud ametiühingute asemel loodi niinimetatud «töörinne», millesse olid kohustatud astuma kõik töölisel. Selle «rinde» juhtideks olid ettevõtjad. Tööpäeva pikendati 10—12 tunnini, kuid reaalpalk langes 1935. aastaks

30% võrra. Ainult ületunde tehes võisid töölisel endale kindlustada elatusvahendeid.

Mõisnike ja kulakute huvides ühendasid natsid talupojad ja põllumajandussaadustega kauplejad niinimetatud «impeeriumi toitlustusseisuseks». Talumajandid, millele kuulus üle 7,5 hektari maad, kuulutati «pärustaludeks» ega läinud jaotamisele. «Pärustalude» peremehed moodustasid fašismi toe külas. Nende noorematele poegadele, kes astusid SS-väeosadesse, gestaaposse või armeesse, lubati maad, mida hitlerlased kavatsesid vallutada idas. Ülejäänud talupoegi koorisid hitlerlased halastamatult, selleks et luua toiduainete tagavarasid tulevase sõja jaoks.

Hitlerlik klikk püüdis muuta rahva oma pimedaks tööriistaks. Sakslastele, eriti sõduritele, sisendati: «Mõttele alati fүүrerile, ärge segagu sind teised mõtted. Tea: tema mõtleb ja otsustab sinu eest.» Fašistlikud pimedusjüngrid püüdsid hävitada kõik, mis võiks segada seda ideoloogilist ümbertöötamist, — humanismi, suure saksa kultuuri. Hitler rääkis: «Me kasvatame üles noorsoo, kelle ees väriseb maailm... Ma tahan nende silmis näha metslooma pilku.» Ta kutsus fašiste üles hävitama miljoneid «alamast rassist» inimesi ja meelitas oma kõrilõikajaid: «Homme on terve maailm sinu ees põlvili.»

Fašistide võimuletulekuga muutus Saksamaa peamiseks sõjakoldeks.

Hitlerlased ignoreerisid Versailles' lepingu neid paragrahve, mis piirasid Saksamaa relvastust, ja võtsid tagasi Saarimaa. Kasutades Inglismaa, Prantsusmaa ja Ameerika Ühendriikide valitsevate ringkondade mahitust, hõivasid nad seejärel Austria, tükeldasid Tšehhoslovakkia ning muutsid Tšehhimaa Saksamaa protektoraadiks. Need vallutused panid paljudel sakslastel pea pööritama. Hitlerlased petsid miljoneid inimesi, kiskusid nad kuritegelikku sõtta. See oli saksa rahva tragöödia, kes ei suutnud fašistlikele vägivallatsetele vastupanu osutada.

Antifašistlik liikumine.

Julmale terrorile vaatamata jätkasid põranda alla aetud kommunistid ja tuhanded teised töölisel võitlust fašismi vastu. 1935. aastal toimus Saksamaa Kommunistliku Partei konverents. Konverents näitas, et partei keskseks ülesandeks on saksa tööliklassi kõigi kihtide tegevusühtsuse

saavutamise ning rahvarinde loomise kõigest Hitleri vastastest. Konverents võttis vastu otsuse, mis kohustas kommuniste töötama isegi fašistlikes massiorganisatsioonides, selleks et võita masse oma poolele ja laostada neid organisatsioone seestpoolt. Saksamaa Kommunistlik Partei suurendas illegaalsete ajalehtede ja lendlehtede väljaandmist ning hakkas neid tööliste hulgas laialdasemalt levitama.

Kommunistid alustasid läbirääkimisi sotsiaaldemokraatidega ja Saksamaalt emigreerunud eesrindlike kodanlike tegelastega. 1936. aastal moodustati Saksamaa Kommunistliku Partei initsiatiivil Pariisis Rahvarinde Komitee, kuhu kuulusid kommunistid, sotsiaaldemokraadid ja teised antifašistid. Komitee pöördus saksa rahva poole üleskutsega: «Võitlusele vabaduse, leiva ja rahu eest!» Kõige lähemaks ülesandeks oli fašistliku režiimi kukutamine.

1939. aastal kuulutas Saksamaa Kommunistliku Partei konverents võitluse fašismi ja sõja vastu «iga sakslase esmajärguliseks rahvuslikuks ülesandeks». Ta rõhutas vajadust luua saksa töölisklassi ühtne revolutsiooniline partei.

Saksamaa Kommunistlik Partei, keda juhtisid W. P i e c k ja W. U l b r i c h t, töötas välja programmi, milles oli öeldud, et pärast fašismi kukutamist peab võim Saksamaal minema rahva kätte. Selle suure eesmärgi nimel pidasid võitlust tuhanded töölisel-antifašistid. Paljud neist langesid fašistliku terrori ohvriks. Oma kangelasliku võitlusega päästsid nad saksa proletariaadi au.

DOKUMENDID.

I. SAKSAMAA KOMMUNISTLIKU PARTEI ÜLESKUTSE 30. JAANUARIST 1933. AASTAL.

Üldstreik fašistliku terrori võimutsemise vastu!

Hitler — riigikantsler... See uus, avaliku fašistliku diktatuuri valitsus on kõige toorem ja otesem sõjakuulutuse saksa töölisklassile, töörahvale... Töötasu jultunud röövimine ja pruuni katku piiramatu terror hävitavad töölisklassi viimasedki tühised õigused. Takistamatu kurss imperialistlikule sõjale. Kõik see seisab otse meie ees. Saksa töölisklassi partei, töötasu kaitseks korraldatavate streikide partei, kõigi töötajate huve kaitsev partei, töölisklassi vabaduse ja sotsialismi eest võitlev partei — Saksamaa Kommunistlik Partei — keelatakse...

Fašismi verine, barbaarne terrorirežiim ähvardab Saksamaad.

Rahvahulgal! Ärge laske saksa rahva verivaenlasel, tööliste ja kehviktalupoegade, linna ja maa töörahva verivaenlasel korda

saata kuritegusid. Haarake relvad fašistliku kontrrevolutsiooni loosungite ja terrori vastu, kaitske end fašistliku diktatuuri sotsiaalse reaktsiooni eest...

Koonduge Kommunistliku Partei, Saksamaa Kommunistliku Noorsooühingu ja Punaste Ametiühingute Koondise ümber, kes on ohus. Mõistke, et hoop revolutsioonilisele proletariaadile on hoop kogu saksa tööliklassile.

Elagu proletaarne ühisrinne Hitleri fašistliku diktatuuri vastu!

2. SUURTÖÖSTURI KRUPPI KIRI PANKURILE JA HITLERLIKULE AUKANDJALE H. SCHACHTILE 29. MAIST 1933. AASTAL.

Nagu ma Teile juba eile teatasin, kavatsevad laiad Saksa majandusringkonnad, kaasa arvatud põllumajandus ja pangad, teha korjanduse, mis antakse üle NSDAP füürerile nimetuse all «Kink Hitlerile», et asendada sellega NSDAP mitmesuguste organisatsioonide ja Teraskiivri¹ poolt korraldatavad jooksvad korjandused, mis sellest täielikult erinevad. Selle ühendatud korjanduse jaoks on otsustatud luua hooldusnõukogu. Ühenduse tippude üksmeelsel soovil võtan ma vastu hooldusnõukogu esimehe koha. Püüan kogu hingest läbi viia üritust, mis väljendaks rahvuse tänu füürerile...

Küsimusi.

1. Seletage, miks õnnestus fašistidel Saksamaal võimule tulla (kasutage dokumente)?
2. Millisel eesmärgil süütasid saksa fašistid Riigipäevahoone?
3. Missugune oli saksa fašismi sisepoliitika?
4. Millised ülesanded seadis Saksamaa Kommunistlik Partei saksa rahva ette pärast fašistliku diktatuuri kehtestamist Saksamaal?

§ 11. Ameerika Ühendriigid aastail 1924–1939.

Ameerika „õitseng“.

Ameerika Ühendriigid jõudsid kapitalismi stabilisatsiooni perioodi 1922. aastal — varem kui teised maad. Selle perioodi jooksul, mis kestis 7 aastat, kasvas tööstustoodang tunduvalt ning 1929. aastal kuulus Ameerika Ühendriikidele ligi 70% kapitalistliku maailma naftatoodangust, 50% terasetoodangust, 40% kivisöetoodangust. Eriti kiiresti kasvas masinaehitus. Autosid valmistati ööpäevas üle 20 000.

¹ Teraskiiver — fašistlik võitlusorganisatsioon, mida toetasid tööstuskontsernid ja pangad.

Ameerika kodanlikud propagandistid pasundasid kogu maailmale Ameerika Ühendriikide «õitsengust». Ajakirjandus, kino, raadio, silmatorkav reklaam teenisid üht eesmärki — kujutada Ameerika Ühendriike maapealse paraadiisina, ülistada niinimetatud «ameerika elulaadi».

Tegelikult ulatus õitseng ainult väikese käputäie rikkusesse uppuvate miljardäride ja miljonärideni (üks neist läks isegi niikaugele, et kattis oma vannitoa seinad kuldplaatidega), kuid ameerika elulaad oli äärmiselt mittehahvatlev. Kerge teenistuse jahil ei kokkunud ameerika tegelinskid tagasi ühegi kuriteo ees.

Nii näiteks kehtis sel ajal Ameerika Ühendriikides «kuiv seadus», mis keelas alkohoolsete jookide müümise ja tarvitamise. Seadusele vaatamata omandas alkoholism seninägematu ulatuse: ligi 2 miljonit inimest tegeles alkoholi salakaubandusega. Suurlinnades tegutsesid avalikult võimsad gangsterite — bandiitide ja mõrvarite organisatsioonid, kellele sageli kuulus võimude ning politsei toetus.

Tõelist teadust ja kultuuri kiusati taga. Reas osariikides kehtisid seadused, mis keelasid darvinismi õpetamise. 1925. aastal organiseerisid pimedusjüngrid Daytonis kohtuprotsessi õpetaja John Scopes'i üle, kes julges Darwini õpetust kaitsta.

«Õitsengu» perioodil oli riigis 2—3 miljonit töötut, farmerid laostusid, nende maa ja vara müüdi oksjonitel. Jätkus neegrite diskrimineerimine, lintšimine muutus tavaliseks nähtuseks ja jäi karistamata.

Kapitalistid tugevdasid tööliste ekspluateerimist. Tehastes ja vabrikutes seati sisse suure kiirusega liikuvad konveierid, mis ei lubanud töölistele minutitki puhkust ning nõudsid neilt suurt füüsilist energiat ja närvikulu. Töö äärmine intensiivsus põhjustas organismi enneaegse kurnatuse ja mõjus raskesti tööliste tervisele.

Kapitalismi stabilisatsioon Ameerika Ühendriikides oli äärmiselt ebapüsiv. Toodangu hulk suurenes, kuid rahva ostuvõime jäi madalaks.

Ameerika Ühendriikide töölisel jätkasid ka stabilisatsiooniaastail võitlust oma elutingimuste parandamise eest. 1929. aastal streikis 289 000 inimest. Võitluses töölisliikumise vastu ei peatunud Ameerika Ühendriikide valitsevad ringkonnad ka otsese provokatsiooni ees. Kõige suuremaks provokatsiooniks oli ametiühingu aktivistide, tööliste Sacco ja Vanzetti «kohtuasi»; neid süüdistati tap-

mises. Sellele vaatamata, et nende süüsus täielikult tõestati ning leiti isegi tegelik tapja, mõistis kohus Sacco ja Vanzetti surma. Pärast seitsmeaastast viibimist surmamõistetute kambris hukati nad 1927. aastal elektritoolil. See kuritegu kutsus esile pahameele ja protesti kogu maailmas.

Ameerika imperialismi ideoloogid kinnitasid, et Ameerika Ühendriigid on avastanud kriisideta arenemise saladuse ja «õitseng» kestab igavesti. Marksistid aga, vastupidi, ennustasid uue kriisi paratamatust. Elu tõestas marksistide väite õigsust.

Ameerika Ühendriigid – ülemaailmse majanduskriisi peamine kolle.

1929. aasta sügisel algas Ameerika Ühendriikides kogu kapitalismi ajaloo jooksul kõige tugevam majanduskriis. See haaras rahanduse, tööstuse, põllumajanduse, kõik elusfäärid. 1932. aastal vähenes autode tootmine 1928. aastaga võrreldes 12 korda, terase- ja malmisulatamine 6—7 korda. Tööpuudus omandas enneolematu ulatuse — ligi 17 miljonit inimest oli ilma tööta. Algas nälg. Töötud seisis tundide kaupa järjekorras armuanni — tüki leiva ja taldrikutäie supi järel. Linnades oli tuhandeid kodutuid. Sage-daseks nähtuseks muutus tervete perekondade enesetapp. *Suurim kapitalistlik maa — Ameerika Ühendriigid — muutus ülemaailmse majanduskriisi peamiseks koldeks.*

Kriis põhjustas klassivõitluse järsu teravnemise. Kommunistide juhtimisel toimusid tööta tööliste ja laostunud farmerite «näljamarsid» Washingtonis ja paljude osariikide pealinnades. Retkedest osavõtjad vallutasid ronge, autobusse ja autosid ning pealinna jõudes nõudsid vihaselt tööd ja leiba. Sageli võttis valitsus töötute ja farmerite vastu kasutusele relvad. Ei lõppenud ka streigid, mis toimusid loosungi all «Streigi näljasurma vastu!». Toimusid Ameerika Ühendriikides seninägematud farmerite streigid.

1921. aastast alates oli võimul Vabariiklik Partei. Ameerika Ühendriikide president aastail 1929—1933, suurvapist Hoover, ennustas kümneid kordi kriisi peatset lõppu, kuid aastad möödusid, kriis aga aina süvenes. Pole imeks panna, et vabariiklased 1932. aasta valimistel lüüa said. Presidendiks valiti Demokraatliku partei liider Roosevelt.

Franklin Roosevelt (1882—1945) oli väljapaistev riigitegelane. Tema poliitilist karjääri ei seganud isegi see, et ta 39-aastaselt põdes läbi raske haiguse — jalgade halvatus ning liikus suure vaevaga. Aastail 1928—1932 oli Roosevelt New Yorgi osariigi kuberner, 1933. aastast kuni oma surmani aga Ameerika Ühendriikide president. Sellele ametikohale valiti ta neli korda järjest — 1932., 1936., 1940. ja 1944. aastal. Ei enne ega pärast teda pole ükski president püsinud Valges Majas üle kaheksa aasta.

Olles kapitalistliku korra veendunud pooldaja, püüdis Roosevelt seda kindlustada. Ta arvas, et seda eesmärki võib saavutada riigi vahelesegamise teel monopolide tegevusse. Presidendi arvamus järgi pidi riik kapitalistlikus tootmises sisse seadma planeerimise elemendid. Peale selle pidas Roosevelt vajalikuks teha rahvahulkadele teatavaid järeleandmisi. «Miljonid puudustkannatajad ei jää igavesti rahulikeks pealtvaatajaiks,» ütles ta.

Tulnud võimule siis, kui majanduskriis oli täies hoos, kuulutas Roosevelt välja niinimetatud «uue kursi». «Uue kursi» olemus seisis järgmises: esiteks tehti ettevõtjaile ettepanek välja töötada «ausa konkurentsi koodeksid», mis määravad kindlaks iga ettevõtte poolt väljalastava toodangu hulga, tööpäeva pikkuse, töötasu suuruse ja müügiturgude jaotamise. Nende koodeksite abil lootis Roosevelt tootmist piirata ja tööstuskriisist üle saada. Teiseks hakkas valitsus maksma preemiaid neile farmeritele, kes vähendasid külvipinda ja hävitasid tooteid. Sel viisil lootis Roosevelt saavutada põllumajandustoodete hindade tõusu ja üle saada kriisist põllumajanduses. Kolmandaks nägi «uus kurss» ette ühiskondlike tööde organiseerimise — teede ehitamise ja remondi, paisude ja tammide ehitamise, soode kuivendamise jne., et vähendada töötute arvu.

Kuid «uus kurss» ei andnud neid tulemusi, mida lootis Roosevelt. Võimsad Ameerika monopolid ei soovinud riigi vahelesegamist oma asjadesse. Monopolistide survele kuulutas Ameerika Ühendriikide Ülemkohus aastail 1935—1936 suurema osa Rooseveltilt poolt läbiviidud abinõudest «Ameerika konstitutsiooni vaimule vasturääkivaks» ja tühistas need.

Stabilisatsiooni- ja kriisiaastail kasvas Ameerika Ühendriikide Kommunistliku Partei mõju. Ta puhastas oma read parempoolsetest oportunistidest, kes kinnitasid, et Ameerika imperialism on saavutanud püsiva stabilisatsiooni ja areneb erilist teed mööda, kapitalismi üldistele arenemiseadustele mitte alludes. 1929. aastal valiti Kommunistliku Partei Keskkomitee esimeheks Ameerika töölisiikumise väljapaistev tegelane William Foster (1881—1961). Olles töölise poeg, võttis ta juba noorpõlves aktiivselt osa streikidest ja töötas ametiühingutes. Foster oli suur marksismi teoreetik, rea ajaloo- ja majandusalaste väärtuslike tööde autor. Talle kuulus Ameerika Ühendriikide töörahva suur lugupidamine.

Kommunistid võitlesid aktiivselt tööliste, farmerite ja neegrите eluliste vajaduste eest. Kommunistlik Partei hindas õigesti Roosevelti «uut kurssi» kui asjatut katset päästa hukkumisele määratud kapitalistlikku korda. Kuid sealjuures toetasid kommunistid alati presidendi progressiivseid samme. Nende hulka kuulus 1935. aastal vastu võetud Wagneri seadus, mis esmakordselt lubas ametlikult ametiühingute tegevust, keelas streikidest osavõtjate jälitamise ja kohustas kapitaliste sõlmima ametiühingutega kollektiivlepinguid.

1935. aastal moodustati kommunistide aktiivsel osavõtul uus ametiühingute koondis — Tootmisametiühingute Kongress. Erinevalt Ameerika Tööföderatsioonist olid Tootmisametiühingute Kongressi kuuluvad ametiühingud üles ehitatud tootmisprintsibi järgi, s. o. hõlmasid kõiki ühe tööstusharu töölisi, olenemata nende spetsiaalsusest ja kvalifikatsioonist, nahavärvusest, soost ja usutunnistusest. Tootmisametiühingute Kongressi loomine tugevdas tööliklassi organiseeritust ja aitas kaasa töölisiikumise kasvule Ameerika Ühendriikides.

Ameerika Ühendriikide välispoliitika.

Kuueteistkümne aasta jooksul järgisid kõik Ameerika Ühendriikide valitsused Nõukogude-vastast kurssi ning keeldusid visalt tunnustamast Nõukogude Liitu, kuni tema poliitikas ei toimu «põhjapanevaid muudatusi», s. t. kuni Nõukogude Liit ei loobu sotsialismi ülesehitamisest. Roosevelt mõistis selle poliitika perspektiivitust ja kahju-

likkust. Presidendi initsiatiivil kehtestati 1933. aasta novembris NSV Liidu ja Ameerika Ühendriikide vahel normaalsed diplomaatilised suhted. See oli Roosevelti valitsuse kõige tähtsam välispoliitiline akt.

Muus osas erines Ameerika Ühendriikide välispoliitika Roosevelti ajal vähe endiste valitsuste omast. 1935. aastal võttis Ameerika Kongress vastu «neutraliteedi» seaduse, mis võttis fašistliku agressiooni ohvriks langenud maadelt võimaluse saada Ameerika Ühendriikidelt relvastust. See seadus oli väga meeltemööda fašistlikele riikidele ja kerendas neil Teise maailmasõja vallapäästmist.

DOKUMENDID.

1. F. ROOSEVELT «UUEST KURSIST».

Kõnest üliõpilastele 1938. aasta detsembris.

Teie, kes te mind esmakordselt näete, olete ajalehtedest lugenud ja raadiost kuulnud, et ma olen vähemalt inimesesõoja — lepin kokku kommunistidega, hävitan rikkaid, lammutan iidseid traditsioone. Mõned teist võib-olla arvavad, et mina olen välja mõtelnud majandusrojalistid, kahjulikud kompaniid, liigkasuvõtjad. Kuus aastat olete te kuulnud: ma tegevat kõik selleks, et tõugata meie maa sõtta, saata teid ja teie nooremaid vendi Euroopa veristele lahinguväljadele, et ma viin maa pankrotti ja sünnin iga päev hommikueineks praetud miljonäri. Tegelikult olen ma mõõdukas kõiges — seistes rahu eest sise- ja välismaal, usun ma kapitalistlikusse süsteemisse ning hommikueineks sünnin pehmeks keedetud mune.

2. W. FOSTER F. ROOSEVELTI «UUEST KURSIST».

«Uue kursi» programmis ei olnud midagi sotsialistlikku ega revolutsioonilist. Suurkapitalistid säilitasid täielikult kontrolli maa pankade, tööstuse ja transpordi üle. Ei tehtud ka vähimatki katset rikkuda... «püha» kapitalistlikku õigust võtta töölistelt nende töövili. Kogu «uue kursi» poliitika peaeesmärgiks oli kapitalistliku süsteemi kindlustamine, millesse Roosevelt kindlalt uskus. Roosevelt püüdis kaasa aidata kapitalistliku süsteemi normaalsele taastumisprotsessile pärast majanduskriisi ja võimalust mööda ära hoida tööstuskriiside kordumist. Selle peamiseks vahendiks oli riigikapitalismi tugevdamine.

Küsimusi.

1. Mida tähendas Ameerika «õitseng» tegelikult?
2. Milles seisis president Roosevelti «uue kursi» olemus ja klassiseloolum?

Kapitalismi stabilisatsioon Inglismaal.

Kapitalismi stabilisatsioon Inglismaal toimus väga loiult. Inglise kapitalistid ei suutnud oma endisi positsioone taastada. Tööstustoodang saavutas 1929. aastal vaevalt 1913. aasta taseme. Vanad tööstusharud — kivisöe-, metallurgia-, laevaehitus- ja tekstiilitööstus — ei saavutanudki sõjaeelset taset ning üldine näitaja saavutati ainult tänu tootmise kasvule uutes harudes — masinaehituses, keemia-, auto- ja lennukitööstuses. Suurema osa ettevõtete sisseseade oli vananenud ning Inglise kaubad ei pidanud vastu Ameerika, Jaapani ja Saksa odavamate kaupade konkurentsile. Inglismaa kaotas turud ning tema erikaal maailma tööstustoodangus langes pidevalt. 1913. aastal moodustas see 14,8%, 1929. aastal aga ainult 9,8%. Aastail 1924—1929 oli Inglismaal vähemalt 1 miljon töötut. Külvipinnad vähenesid ja põllutöölised lahkusid küladest.

Esimene leiboristide valitsus.

Rahvahulkade rahulolematust kasutasid leiboristid. Nad lubasid võimule tulles tõsta tööliste töötasu, teha lõpu tööpuudusele, natsionaliseerida söetööstuse, raudteed ja elektrijaamad ning energiliselt asuda elamuehitusele. Leiboristide tähtsamaks välispoliitiliseks loosungiks oli NSV Liidu viivitamatu tunnustamine. Tänu nendele lubadustele sai Leiboristlik Partei parlamendivalimistel tunduvalt rohkem kohti kui varem. 1924. aasta jaanuaris moodustati Inglismaa ajaloos esimene leiboristide valitsus, mida juhtis Ramsay MacDonald.

MacDonald (1866—1937) oli üks Leiboristliku Partei rajajaid ja juhte. Olles otsustav revolutsiooniliste võitlusmeetodite vastane, astus ta välja töölisliikumise allutamise eest kodanluse huvidele. Ilma igasuguse kartuseta usaldasid monopolistid talle valitsuse juhtimise.

Olles võimule tulnud, ei täitnud leiboristid oma valimiseelseid lubadusi. Nad piirdusid ainult töötute abirahade ja pensionide vähese tõstmisega, samuti täiendavate assigneeringutega elamuehitusele. Tööpuudus ei vähenenud, töötasu jäi endiseks ja natsionaliseerimist ei teostatud.

Leiboristide valitsus õiendas halastamatult arveid vabadusliikumisega Iraagis ja Indias, toetas ettevõtjate võitlust

töölise streigiliikumisega, kaitses ustavalt monopolide huve.

Alustades läbirääkimisi Nõukogude Liiduga, nõudis MacDonald tsaarivalitsuse ja Ajutise Valitsuse võlgade tasumist ning ajas sellega läbirääkimised ummikusse. Alles pärast seda kui Kommunistlik Partei ja treidjuunionid hoياتasid peaministrit, et läbirääkimiste katkestamise korral toovad nad Londoni tänavatele 1,5 miljonit töolist, tuli valitsusel sisse seada diplomaatilised suhted Nõukogude Liiduga ja sõlmida kaubandusleping.

Üheksa kuu jooksul kutsus leiboristide valitsus oma kodanliku poliitikaga esile töötajate rahulolematuse. Edasine võimulolek oleks võinud viia Leiboristliku Partei mõju kaotamisele tööliklassi hulgas. Tähtsusetut ettekäändet kasutades lahkus valitsus. 1924. aasta valimistel said konservatiivid Alamkojas absoluutse kohtade enamuse. *Nii kuulsusetult lõpetas oma eksisteerimise esimene leiboristide valitsus.*

1926. aasta üldstreik.

Konservatiivne Partei esindas suurmaavaldajate, pankurite ja töösturite huve. Alamkojas olid ligi pooled saadikutest-konservatiividest suurettevõtete ja pankade omanikud või direktorid.

Konservatiivide valitsuse avalikult töölistevastane poliitika põhjustas sageli konflikte. Kõige teravam oli konflikt kivisöetööstuses.

1925. aastal teatasid kaevanduseomanikud oma kavatsusest alates 1. augustist tunduvalt alandada kaevurite töötasu. Nõrdinud töölised otsustasid võidelda. 1. augustile määrati Nelikliidu (Inglismaa nelja suurema ametiühingu — mäetöölise, raudteelaste, transporditöölise ja masinaehitajate liidu) streik. Valitsus pidi järele andma. Reedel, 31. juulil 1925. aastal võttis ta vastu otsuse anda kaevanduseomanikele rahalist toetust, et nad saaksid kaevuritele maksta endist töötasu. 31. juuli nimetasid töölised «punaseks reedeks».

Valitsuse rahalisest toetusest jätkus endise töötasu maksimiseks 9 kuu jooksul. See tähendas, et 1. mail 1926. aastal puhkeb konflikt uuesti. Valitsus ja kaevanduseomanikud valmistusid intensiivselt võitluseks. Üks kaevanduseomanik teatas jultunult: «Ükskõik, kui palju selleks verd või raha kulub, kuid me saavutame ametiühingute täie-

liku hävitamise.» Moodustati 75 000 inimesest koosnev streigimurdjate organisatsioon, tööstuskeskuste juurde paigutati sõjaväeosasid ja politsei.

Treidjuunionide juhid aga istusid sel ajal tegevusetult. Ainult kommunistid olid aktiivsed. Nad moodustasid streigikomiteesid ja omakaitstesalku ning valmistasid töölisi ette eelseisvaks võitluseks. Vastuseks sellele algas kommunistide represseerimine. William Gallacher, Harry Pollitt ja teised partei juhid areteeriti.

1. mail 1926. aastal teatasid kaevanduseomanikud kõigi tööliste vallandamisest, kes ei ole nõus madalama töötasuga. Vastuseks sellele alustasid kaevurid streiki, mis muutus üldstreigiks. Streigist võtsid osa kõik Nelikliitu kuuluvad töölised. Tehased ja vabrikud jäid tühjaks, trammid ja autobussid seisisid ridastikku parkides ja garaazides, ajalehed ei ilmunud, elektrienergia ja gaasi andmine katkes peaaegu täielikult, rongid ei lahkunud depoost. Streikijate üldarv oli 5 miljonit inimest. Niisugust streiki ei olnud Inglismaa veel näinud.

Tööliste võitlusvaim oli väga kõrge. Streigimurdjad ei julgenud tööle asuda. Võitlus oleks arvatavasti lõppenud streikijate võiduga, kui treidjuunionide eesotsas seisvad leiboristidest juhid ei oleks käitunud kapitulantlikult. 12. mail kutsus treidjuunionide peanõukogu töölisi üles streiki lõpetama, kuna valitsus olevat lubanud sel juhul töölistega uuesti läbirääkimisi alustada. Mäetöölised keeldusid kategooriliselt niisuguseid ebamääraseid tingimusi vastu võtmast, kuid teised streigist osavõtjad, keda peanõukogu otsus oli desorienteerinud, hakkasid aegamööda tööle tagasi minema. Üldstreik oli murtud. Ainult mäetöölised jätkasid kangelaslikult võitlust kuni 1926. aasta lõpuni. Kogu maailma töölised toetasid neid materiaalselt ja moraalselt. Nõukogude ametiühingud saatsid umbes 1 miljon naelsterlingit. Siiski tuli kaevuritel võitlus lõpetada.

Kaevurite lüüasaamine põhjustas kapitalistide uue pealetungi Inglismaa tööliklassile. Reas tööstusharudes alandati töötasu, anti välja seadus, mis keelas üldstreigid ja solidaarsusstreigid.

Üldstreik andis väga hea õppetunni. Ühelt poolt andis ta tunnistust inglise tööliste kasvavast jõust ja aktiivsusest, teiselt poolt aga näitas, et leiboristide juhid teenivad kapitali huve, Kommunistlikul Parteil aga pole veel rahvahulkades küllaldast mõju.

NSV Liidu edusammud ja tema rahvusvahelise autoriteedi kindlustumine ehmatasid konservatiive tõsiselt. Võimule-
tuleku esimestest päevadest peale võtsid nad Nõukogude-
vastase kursi ning nimetasid iga töötajate väljaastumist
Inglise poliitika vastu nii metropolis kui ka asumaades
«Moskva propaganda» tulemuseks. Konservatiivide valit-
sus keeldus ratifitseerimast kaubanduslepingut NSV Liiduga, kihutas meie maa vastu üles Hiina militariste, saatis diversante.

1927. aasta mais sõitsid soomusautodel ja autodel Ing-
lise-Nõukogude kaubandusühingu (Arcos) hoone juurde
Londonis hambuni relvastatud politseinikud. Nad tungisid
hoonesse, lõhkusid seifid, otsisid läbi töötajad ning viisid
ära dokumendid ja raamatud. Mõne aja pärast katkestas
Inglise valitsus diplomaatilised suhted NSV Liiduga.

Konservatiivide arvestus oli lihtne: nad lootsid organi-
seerida kapitalistliku maailma sõjaretke NSV Liidu vastu.
Kuid nende lootused ei täitunud. Ükski maa ei katkestanud
NSV Liiduga suhteid. Konservatiivide Nõukogude-
vastane poliitika, samuti kui nende reaktsiooniline sise-
poliitika, viis hoopis konservatiivide lüüasaamisele 1929.
aasta valimistel. Kõige tugevamaks parteiks parlamendis
osutus Leiboristlik Partei ja MacDonald moodustas teist
korda valitsuse, kes taastas diplomaatilised suhted NSV
Liiduga.

Inglismaa ülemaailmse majanduskriisi perioodil.

Inglismaal algas majanduskriis 1929. aasta lõpul ja 1932.
aastaks vähenes toodang mõnedes tööstusharudes ligi
kahekordselt. Töötute arv ületas 3 miljonit, kahe kriisi-
aasta jooksul vähendati 4 miljoni töölise töötasu. Järsult
tugevnes töölisliikumine — streigid, miitingud, demonst-
ratsioonid, töötute «näljamarsid» Londonisse.

Võitluseks kriisi vastu võttis MacDonaldi valitsus 1931.
aastal vastu «kokkuhoiuplaani». Selle asemel et suurenda
kapitalistidelt võetavaid makse, nägi plaan ette töö-
tute abiraha vähendamise ja abiraha äravõtmise mitme-
sajalt tuhandelt töötult.

See «töölisvalitsuse» otsus kutsus esile töötajate äärmise
pahameele. Mõistes, et kokkuhoiuplaani ellurakendamine
tõukab töölised leiboristidest lõplikult eemale, tegi Leibo-

ristliku Partei Täitevkomitee MacDonalldile ettepaneku vaadata kokkuhoiuplaan veel kord läbi või lahkuda. MacDonald keeldus ja ta heideti Leiboristlikust Parteist välja, kuid ta jäi valitsuse juhiks, võttes sinna lahkunud leiboristide asemele Konservatiivse ja Liberaalse Partei esindajaid. MacDonaldi uus valitsus, mida ta nimetas «rahvuslikuks» valitsuseks, jäi võimule kuni 1935. aastani. Ta teostas «kokkuhoidu» tööliste arvel, jälitas tööliste huvide eest võitlevaid kommuniste, õiendas arveid Invergordoni (Šotimaa) sõjaväebaasis ülestõusnud meremeestega ning kiussas halastamatult taga «näljamarssidest» ja streikidest osavõtjaid.

Inglismaa Teise maailmasõja eelõhtul.

Alates 1935. aastast kuni Teise maailmasõjani olid uuesti võimul konservatiivid, kusjuures 1937. aastast peale juhtis valitsust üks kõige «puupäisem» konservatiiv — Neville Chamberlain (1869—1940). See piiratud mõistusega tegelinski mängis kuritegelikku osa mitte ainult Inglismaa, vaid kogu Euroopa ajaloos. Olles äärmine reaktsioonäär ja Nõukogude Liidu leppimatu vaenlane, püüdis ta ükskõik milliste järeleandmist hinnaga «rahustada» Hitlerit, ässitada teda NSV Liidu kallale ja osutas visa vastu vastupanu agressorite ohjeldamise katsetele.

Chamberlaini valitsuse ajal võeti vastu reaktsioonilised seadused «Mässust» ja «Avalikust korrast», mis piirasid rahva demokraatlikke õigusi ja kehtestasid rasked karistused väljaastumiste eest valitsuse poliitika vastu ning osavõtu eest sõjavastasest liikumisest. Ja ometi see võitlus jätkus. Kommunistlik Partei organiseeris massidemonstratsioone, nõudis sõbralike suhete sisseseadmist NSV Liiduga ning laia rinde loomist võitluseks fašismi ja sõja vastu. 1929. aastal valiti Kommunistliku Partei Keskkomitee peasekretäriks Harry Pollitt (1890—1960). Olles tööline-katelsepp, võttis ta juba 16-aastaselt osa tööliikumisest, oli paljude streikide organiseerija ja juht, juhtis liikumist «Käed eemale Nõukogude Venemaast!» ning oli korduvalt vangis istunud.

1935. aastal viidi Inglismaal läbi «rahuplebistsiid». Üle 10 miljoni inglase nõudis valitsuse välispoliitika muutmist, mis kiitis heaks fašistlike riikide argessiõoni.

SUURBRITANNIA KOMMUNISTLIKU PARTEI MANIFESTIST ÜLDSTREIGI PUHUL 6. MAIL 1926. AASTAL.

Britannia töölised!

Te alustasite laiaulatuslikku üldstreiki söekaevurite elatus-taseme kaitseks, teades väga hästi, et söekaevurite elutingimuste edasine halvenemine tähendab viivitamatut pealetungi kõigi teiste tööliste töötasule ja tööpäevale. Üldstreik pole ainult vennaliku solidaarsuse suurejooneline avaldus söekaevurite suhtes, vaid enesekaitseakt tööliklassi poolt, kes moodustab koos proletaarsete perekondadega rahva paremiku ja enamiku.

Seepärast olid ja jäävad ka nüüd üldstreigi esimesteks loosungiteks:

«Kõik üheskoos appi söekaevuritele: mitte pennigi maha töötasust, mitte sekunditki juurde tööpäevale!»

Kuid nüüd, kui võitlus on alanud, võivad töölised teha igaveseks lõpu sellele pidevale ohule, mis ripub nende töötasu ja töötütingimuste kohal. Kui lüüa lihtsalt tagasi praegune ettevõtjate rünnak, siis tähendab see ainult seda, et hiljem alustavad nad uuesti pealetungi, nagu nad tegid möödunud aastal pärast «punast reedet». Ainus garantii kaevanduseomanike täitmatu ja jultunud apluse vastu seisab selles, et murda nende majanduslik võimsus.

Vastaku seepärast töölised peremeeste väljakutsele omapoolse väljakutsega:

«Kaevanduste natsionaliseerimine ilma kompensatsiooni maksimiseta kaevanduseomanikele tööliste kontrolli all, mida teostatakse komiteede kaudu!»

Selles konfliktis loobus valitsus oma väitest, nagu seisaks ta kõigist klassidest kõrgemal. Valitsus ei esitanud mingisuguseid vastuväiteid kaevanduseomanike otsusele alustada pealetungi töötasule hoolimata kahjust, mida see pealetung ühiskonnale tekitab, ent samal ajal vastas ta jultunud ja provokatsioonilise ultimaatumiga treidjuunionide kongressi otsusele, mida neil oli kaheldamatu õigus teha, kaitsta söekaevureid näljapalgale panemise ja orjastavate töötütingimuste eest... Käiku on lastud sõjavägi, lennukid ning soomuslaevad, et purustada töölised, kui see osutub võimalikuks, ja maha suruda üldstreik. Kui aga streik lõpeb kaevanduseomanike lüüasaamisega, kuid valitsuse võim jääb seejuures kõigutamatuks, siis hellitavad kapitalistid ikka veel lootust alustada oma pealetungi uuesti.

Seepärast peab olema üldstreigi kolmandaks tähtsaks loosungiks: *«Valitsuse lahkumine... Töölisvalitsuse moodustamine!»*

Küsimusi.

1. Iseloomustage leiboristide valitsuste poliitikat.
2. Missugused olid 1926. a. üldstreigi õppetunnid? (Kasutage dokumenti.)

Prantsusmaa stabilisatsiooni- ja kriisiaastail.

Kapitalismi stabilisatsiooni perioodil, mis kestis Prantsusmaal kuni 1930. aastani, saavutas tööstustoodang 140% sõjaeelsest tasemest. Prantsusmaa muutus industriaal-agraarmaaks. Stabilisatsiooni kestvus on seletatav sellega, et algul töötas tööstus sõjas purustatud rajoonide taastamiseks, seejärel aga täitis tellimusi, mis olid Prantsuse-Saksa piiril kindlustusteliini («Maginot' liini») ehitamisega seotud. Kuid ka neil aastail olid paljud tööstusharud ja põllumajandus seisaku olukorras.

1930. aasta lõpul haaras Prantsusmaa majandust kriis, mis osutus väga sügavaks ja laostavaks. Kriis kestis kuni 1935. aasta lõpuni. Töölisklass vaesus katastroofiliselt, väikeomanikud laostusid, talupojad lahkusid massiliselt küladest, täiendades töötute ja deklasseerunud elementide ridu. Selle kriisi tagajärgedest ei suutnud Prantsusmaa välja rabelda kuni Teise maailmasõjani. 1936. aasta keskpaigas saanud majanduse tähtsusetu elavnemine asendus juba 1937. aastal tootmise uue langusega.

Kriisiaastail tugevnes töölis- ja talurahvaliikumine. Sajad tuhanded talupojad võtsid osa massiliikumisest maksukoorma vastu. Mõnes tööstuskeskuses kasvasid streigid üle relvastatud kokkupõrgeteks tööliste ja politsei vahel.

Stabilisatsiooni- ja kriisiaastail sammus rahvahulkade liikumise eesotsas Kommunistlik Partei. 1925. aastal, kui Prantsusmaa päästis valla koloniaalsõja Marokos ja Süürias, organiseerisid kommunistid massilise protestiliikumise. Sõjavastasest streigist võttis sel ajal osa üle miljoni töötaja. Kommunistliku Partei mõju kasvule aitas kaasa ka tema ridade puhastamine võõrastest elementidest ja oportunistidest. 1930. aastal valiti Prantsuse Kommunistliku Partei peasekretäriks Prantsuse ja rahvusvahelise tööliikumise väljapaistev tegelane Maurice Thorez (1900—1964).

Põlisest kaevuriperekonnast pärinev Thorez töötas juba kooliajal rikaste talunike juures, 12-aastaselt hakkas aga ise tööle kaevanduses. Esimese maailmasõja aastail tegeles ta metsaparvetusega, töötas pagaritöökojas, sai tunda kõiki sunniviisilise töö raskusi. 1919. aastal astus Thorez

Sotsialistlikku Parteisse ja liius selle pahempoolse tiivaga. Pärast Prantsuse Kommunistliku Partei moodustamist sai ta üheks selle juhiks. 25-aastaselt valiti Thorez partei keskkomitee sekretäriks, 1930. aastast kuni 1964. aastani töötas ta pidevalt Prantsuse Kommunistliku Partei peasekretäri kohal.

Fašistliku putši purustamine 1934. aastal.

Majanduskriisi ajal seadsid kodanluse kõige reaktsioonilisemad ringkonnad oma eesmärgiks fašistliku režiimi kehtestamise Prantsusmaal, rahvaliidumise mahasurumise ja sõja organiseerimise NSV Liidu vastu. Aktiviseerusid varem eksisteerinud ja tekkisid uued fašistlikud rühmad, nagu «Tulirist», «Kuningarüütlid», «Patriootiline Noorus» ja teised. 1932. aastal, parlamendivalimiste eelõhtul, organiseerisid nad Prantsusmaa presidendi tapmise. Pahempoolsed ajalehed ruttasid kinnitama, et presidendi tappis venelane, sest nad arvasid, et see provokatsioon kutsub esile Prantsuse-Nõukogude konflikti ja pahempoolsete parteide lüüasaamise valimistel. Ent reaktsioonil ei õnnestunud saavutada ühtegi neist eesmärkidest. Selgus, et presidendi tappis vene valgekaartlane, valimistel saavutasid võidu pahempoolsed parteid ning kommunistid said üle 800 000 hääle.

Fašistide võimuletulek Saksamaal innustas prantsuse reaktsionääre. Kodanlike parteide paljud silmapaistvad tegelased kutsusid üles kokkuleppele Hitleriga. «Kõige suuremaks ohuks käesoleval ajal on meile mitte Saksamaa, vaid bolševism,» kirjutas üks reaktsioonilise kodanluse juhte.

6. veebruaril 1934. aastal tegid fašistid katse teostada riigipööre. Nad tulid Pariisi tänavatele ja püüdsid vallutada Bourbonide paleed, kus toimus Saadikutekoja istung. Fašistid lasksid käiku relvad, petardid, raudpoldid, kivid, ehitasid barrikaade, süütasid autobusse. Radikaal Daladier' valitsus oli täiesti otsustusvõimetu. Olukord muutus ähvardavaks.

Sel hetkel tõusis töölisklass Kommunistliku Partei kutsel üles vabariigi ja demokraatia kaitseks. Üle 25 000 tööliste tuli pealinna tänavatele ja andis fašistidele otsustava löögi. 9. veebruaril toimusid Pariisis ja teistes linnades antifašistlikud manifestatsioonid, aga 12. veebruaril viisid Üldine Töökongföderatsioon, kommunistid ja sotsialistid

ühiselt läbi grandioosse poliitilise streigi, millest võttis osa üle 4,5 miljoni inimese. Fašistid taganesid.

Nii andis rahvas löögi reaktsioonile ja demonstreeris oma viha fašismi vastu. Neil päevil tekkis Prantsusmaal rahvahulkade tahtel ühtne proletaarne rinne. 1933. aastast alates oli Prantsuse Kommunistlik Partei pöördunud 26 korral sotsialistide poole ettepanekuga luua niisugune rinne ja oli alati eitava vastuse saanud. Pärast veebruarisündmuse olid Sotsialistliku Partei juhid sunnitud alustama kommunistidega läbirääkimisi. *Läbirääkimised lõppesid pakti allakirjutamisega tegevusühtsuse kohta võitluses fašismiohu vastu. See oli demokraatia ja rahu jõudude silmapaistev võit.*

Rahvarinne.

Pärast kommunistide ja sotsialistide vahelise kokkuleppe allakirjutamist tegevusühtsuse kohta alustas Prantsuse Kommunistlik Partei võitlust veelgi laiema antifašistliku rinde loomiseks. Seda ideed toetasid töölised, talupojad, väike- ja keskkodanlus ning intelligents, kes püüdsid takistada fašismi võitu.

1935. aasta suvel moodustati Rahvarinne. Tema koosseisu kuulus 48 mitmesugust organisatsiooni, sealhulgas Kommunistlik, Sotsialistlik ja Radikaalide Partei, ametiühingute koondised, noorsoo-, naiste-, kooperatiivsed ja muud organisatsioonid.

14. juulil 1935. aastal, Prantsusmaa rahvuspühal, korraldasid Rahvarinde pooldajad massidemonstratsiooni. Kommunistid, sotsialistid ja radikaalid läksid käsikäes, laulsid revolutsioonilisi laule ning andsid seejärel väljakul, kus kunagi asus Bastille, piduliku tötuse võidelda fašismi vastu, vabaduse, demokraatia ja rahu eest.

Prantsuse rahva ühtsus kandis suurepäraselt vilja: kommunistide ja sotsialistide mõju all olevad ametiühingukoondised ühinesid Üldiseks Töökongföderatsiooniks. Ühe aasta jooksul kasvas see rohkem kui viiekordseks, tema liikmete arv ületas 5 miljonit inimest. Rahvarinde poolt vastuvõetud programm nõudis fašistlike rühmituste viivitamatut laialisaatmist, tööliste töötasu tõstmist, töönädala lühendamist, suurkapitalistidelt võetavate maksude tõstmist, töötajate maksukoorma vähendamist, sõjatööstuse natsionaliseerimist jne. See programm vastas rahva lootustele.

1936. aasta parlamendivalinistel saavutas Rahvarinne otsustava võidu, saades Saadikutekojas 381 kohta (parempoolsed parteid said 237 kohta). Saadikute-kommunistide arv kasvas 10-lt 72-le. Kommunistliku Partei liikmete arv kasvas 30 000 liikmelt 1934. aastal 215 000 liikmeni. Valitsuse moodustas Sotsialistliku Partei juht Léon Blum (1872—1950). Blum oli pärit rikkast kodanlikust perekonnast. Ajakirjanik, teatri- ja kirjanduskriitik Léon Blum juhtis Sotsialistliku Partei parempoolset tiiba.

Tundes Blumi kui kodanluse huvide kaitsjat ja kokkuleplast, otsustasid kommunistid tema valitsusse mitte astuda, kuid lubasid talle täielikku toetust Rahvarinde programmi teostamisel.

Ent Léon Blum ei rutanud seda programmi täitma. Töölised vastasid streikidega, mis haarasid kogu maa. Valitsus pidi järele andma. 1936. aasta lõpul ja 1937. aasta alguses rakendati ellu tähtsad abinõud, mille tulemusel töötajate olukord tunduvalt paranes. Töötasu tõsteti 12—15% võrra, seati sisse 40-tunniline töönael ja kahenädalane palgeline puhkus töölistele. Ettevõtjaid kohustati sõlmima ametiühingutega kollektiivlepinguid. Väikekäsitöölised ja -kaupmehed said riigilt krediiti. Suurenes riiklik toiduainete ülesost talupoegadelt. Osa sõjatööstust natsionaliseeriti, fašistlikud rühmitused saadeti laiali.

Rahvarindel oli silmapaistev osa Prantsusmaa ajaloos. Ta tõkestas fašismile tee ja näitas töötajatele, millised tohutu suured võimalused peituvad ühtsuses. Rahvarinne aitas kaasa tööliklassi liidu tugevnemisele talurahva, väikekodanluse ja eesrindliku intelligentsiga.

Ettevõtjad suhtusid neisse muudatustesse vaenulikult. Nad paigutasid kapitali välismaale ning sulgesid ettevõtteid. Selle asemel et reaktionääre otsustavate abinõudega ohjeldada, kapituleerus Léon Blum nende ees, keeldus Rahvarinde programmi edasisest elluviimisest, ei toetanud fašismi vastu võitlevat Hispaania vabariiki ja 1937. aasta juunis lahkus.

Järgmised valitsused likvideerisid pikkamööda kõik Rahvarinde saavutused. Sotsialistliku ja Radikaalide Parteide juhid keeldusid koostööst kommunistidega ja lõhkusid Rahvarinde.

Rahvarinde programmi reetmine Sotsialistliku Partei ja radikaalide parempoolsete liidrite poolt vähendas nende mõju rahvahulkades. Kommunistliku Partei energiline ja järjekindel võitlus Rahvarinde loomise ja säilitamise, tema programmi elluviimise ja Prantsuse-Nõukogude sõpruse eest seevastu tõstis tohutult partei autoriteeti. Enne Teise maailmasõja algust kuulus sinna 300 000 liiget ja ta oli kõige suurem partei Prantsusmaal.

Aastail 1938—1939 oli võimul Daladier' valitsus. See likvideeris lõplikult Rahvarinde saavutused — 40-tunnilise tööädala, kohustuslikud kollektiivlepingud — ja valitses maad erakorraliste dekreetide abil. Tunduvalt suurendati töötajailt võetavaid makse, kiiresti tõusid esmajärguliste tarbekaupade hinnad, uuesti aktiveerisid reaktionäärid ja fašistid. Prantsuse valitsus loobus iseseisvast välispoliitikast ja sõrkis Inglise konservatiivide sabas. Ei tehtud mingisuguseid ettevalmistusi hitlerliku Saksamaa võimaliku kallaletungi tagasilöömiseks ning kõik Prantsusmaa valitsevate ringkondade lootused olid rajatud sõjale Saksamaa ja Nõukogude Liidu vahel. See lühinägelik rahvavastane poliitika viis Prantsusmaa katastroofile.

DOKUMENT.

PRANTSUSE KOMMUNISTLIKU PARTEI JA PRANTSUSE SOTSIALISTLIKU PARTEI TEGEVUS-ÜHTSUSE PAKTIST. (ALLA KIRJUTATUD 27. JUULIL 1934. AASTAL PARIISIS.)

Kommunistliku Partei Keskkomitee ja Sotsialistliku Partei Alaline Administratiivkomisjon on innustunud soovist võidelda fašismi vastu.

On täiesti selge, et seda eesmärki on võimalik saavutada ainult töörahvahulkade ühise tegutsemise teel, keda suunatakse selle eesmärgi kättevõitmisele. Järelikult nõuavad tööliklassi huvid, et Sotsialistlik Partei ja Kommunistlik Partei organiseeriks ühise tegevuse fašismi vastu.

Hädaohu ees, mida fašism kujutab töötavale elanikkonnale, kallalekippumiste ees, mida relvastatud banded organiseerivad proletariaadi vastu, tunnustavad Kommunistlik Partei ja Sotsialistlik Partei vajadust alustada ühisel kokkuleppel otsustavat tegevust ning täpsustavad alljärgnevalt selle tegevuse vormi ja tingimused.

1. Sotsialistlik Partei ja Kommunistlik Partei kirjutavad alla tegevusühtsuse paktile, mille järgi nad kohustuvad ühiselt organiseerima ja kõigi oma vahenditega (organisatsioonid, ajakirjan-

du, aktivistid, saadikud jne.) osa võtma üldrahvuslikust kampaniast, mille eesmärgiks on:

- a) mobiliseerida kogu töötav elanikkond fašistlike organisatsioonide vastu, et saavutada nende relvitustamine ja laialisaatmine;
 - b) kaitsta demokraatlikke vabadusi ning nõuda proportsionaalselt valitavat rahvaesindust ja Saadikutekojade laialisaatmist;
 - c) välja astuda sõjaks ettevalmistumise vastu...
 - d) välja astuda fašistliku terrori vastu Saksamaal... Thälmanni... ja kõigi vanglas viibivate antifašistide vabastamisest.
2. See kampaania viiakse läbi ühiste miitingutega võimalikult paljudes kohtades ja ettevõtetes, rahvahulkade manifestatsioonidega ja vastumanifestatsioonidega tänavatel, kusjuures oleks tagatud tööliiksoolekute, -manifestatsioonide, -organisatsioonide ja -aktivistide enesekaitse... Kui ühe või teise partei liikmed selle ühise tegevuse käigus on sunnitud võitlema oma vaenlaste — fašistidega, siis peavad teise partei liikmed andma oma liitlastele abi ja toetust.

3. Ühise tegevuse käigus hoiduvad mõlemad parteid vastastikku kallaletungidest ja kriitikast organite ja aktivistide suhtes, kes võtavad ühisest tegevusest lojaalselt osa.

Kuid väljaspool ühist tegevust säilitab kumbki partei täieliku sõltumatuse oma propagandategevuse organiseerimises, mis on suunatud partei ridade kasvu kindlustamisele, lubamata seejuures mingeid vaenulikke väljaastumisi või solvamisi teise partei suhtes...

Moodustatakse Koordineerimiskomitee, kuhu kuulub 7 liiget kummastki parteist ja kelle eesmärgiks on ühiste manifestatsioonide üldplaani ja iseloomu kindlaksmääramine. Komitee hakkab tegelema võimalike vaidluste ja konfliktide lahendamisega...

Küsimusi.

1. Mispärast õnnestus Prantsusmaa töörahval, erinevalt saksa töörahvast, tõkestada tee fašistidele?
2. Esitage ülaltoodud dokumendi alusel kommunistide ja sotsialistide tegevusühtsuse kokkuleppe sisu ja mõte. Milline tähtsus oli sel kokkuleppel Rahvarinde loomisel?
3. Milliseid tulemusi andis Rahvarinne Prantsusmaa töötajatele?

§ 14. Hispaania aastail 1930—1939.

Monarhia kukutamine.

Hispaania oli mahajäänumaid maid Euroopas. Enamikus provintsid ei olnud talupoegadel (peaaegu 60% kogu elanikkonnast) oma maad ja nad rentisid seda orjastavatel tingimustel suurmõisnike käest. Riigis oli 2,5 miljonit sulast, kes suurema osa aastast töötada olid ja kes elatus-

vahendeid otsides paigast paika rändasid. Tööstuses valit-
ses väliskapital, tööliste palk oli väga madal. Vähemus-
rahvustel (kataloonlased, baskid, galiislased) ei olnud
autonoomiat, ametlikuks keeleks oli kõikjal hispaania
keel.

Hispaania oli endiselt poolfeodaalne monarhia. Kunin-
gas Alfons XIII tugines mõisnikele, pankuritele, kindrali-
tele ja kõrgemale vaimulikkonnale. Hispaanias oli ligi
5000 kloostrit ja 200 000 vaimulikku, munka ja nunna,
kirikukoolides õppis 700 000 last. Kirikule kuulusid tohu-
tud rikkused, kogu vaimset elu hoidis ta karmi surve all.
Rahvas vihkas ahneid ja harimatuid vaimulikke.

Tööliste, talupoegade ja linna väikekodanluse surve-
langes 1930. aastal kindral Primo de Rivera julm dikta-
tuur, mis oli kestnud üle kuue aasta. Alfons XIII püüdis
võimul püsida väikeste järeleandmiste abil. Pärast palju
aastaid kestnud vaheaega määrati valimised kohalikesse
võimuorganeisse 1931. aasta aprillikuuks. Vastu kuninga
ootusi andsid need valimised võidu parteidele, kes monar-
hia vastu välja astusid. Ootamata otsust ülevalt poolt,
kuulutas juubeldav rahvas 14. aprillil 1931. a. Hispaania
vabariigiks. Madriidi kohal lõi lehvima vabariigi punane-
kollane-lilla lipp, ühiskondlikelt hoonetelt kisti kuninga
vapid maha. Alfons XIII põgenes kiiruga välismaale. Sel
kombel, ainsagi lasuta, kukutati Hispaania monarhia, algas
kodanlik-demokraatlik revolutsioon.

Rahvarinne.

Pärast vabariigi väljakuulutamist läks võim kodanluse
kätte, kes püüdis revolutsiooni peatada. Kuid rahva surve-
l oli valitsus sunnitud teostama mõningaid reforme: talu-
poegadele hakati väljaostu eest andma kuningliku pere-
konna ja grandide (kõrgema aadli) maid; samuti anti neile
mõisnike poolt sööti jäetud maid; Katalooniale anti auto-
noomia; kirik lahutati riigist, jesuiitide ordu saadeti laiali;
tõsteti pisut tööliste palka. Kehtestati kodanlik-demokraat-
lik konstitutsioon ja trükivabadus.

1932. aastal asusid Hispaania Kommunistliku Partei
etteotsa uued juhid — José Diaz ja Dolores Ibarruri. Par-
tei poolt väljatöötatud programm võitluseks revolutsiooni
edasiarendamise ja süvendamise eest leidis rahva hulgas
kasuvat toetust. Kommunistid arendasid tehastes, vabri-
kutes ja maal aktiivset tegevust.

José Díaz (1894—1942) oli pärit töölisperekonnast. Kaheteistkümneaastaselt hakkas ta tööle pagaritöökojas, liitus noorukina anarhistidega ja oli korduvalt vangis. Olles tutvunud marksistlik-leninliku teooriaga, katkestas ta sidemed anarhismiga ja astus Hispaania Kommunistlikku Parteisse. Ta oli Sevilla parteiorganisatsiooni sekretär, hiljem aga valiti ta Keskkomitee peasekretäriks. José Díazile kui andekale organisaatorile, tagasihoidlikule, peenetundelisele ja abivalmis inimesele kuulus töörahva siiras austus ning armastus.

Dolores Ibarruri (sünd. 1895. a.) tegi läbi elukutse- lise revolutsionääri raske kooli, istus korduvalt vangis. Ammendamatu energia ja erakordse oraatoriande pärast nimetas rahvas oma armastatud juhi «Pasionariaks» («Kirglikuks»).

Hoolimata kommunistide visadest nõudmistest, ei võtnud valitsus mõisnikelt maad ära, ei saatnud sõjaväest erru reaktioonilisi kindraleid ja ohvitseri ega konfiskeerinud suurkapitalistidelt ja pankureilt nende varandusi. Reaktioonilised jõud ei leppinud oma lüüasaamisega ja valmis- tusid võimu haarama. Tekkis fašistlik partei — Hispaania Falang, kes sai rahalist toetust hitlerlikult Saksamaalt; — ja teisi fašistlikke organisatsioone.

Protesti märgiks fašismiohu vastu algas Hispaanias 1934. aasta oktoobris üldstreik, mis tööstuslikus Astuurias kasvas üle tööliste relvastatud ülestõusuks. Kaevurid löid Punakaardi, hõivasid provintsi pealinna Oviedo ja heiskasid selle kohale punase lipu. Ülestõusu mahasurumiseks toodi Aafrikast kohale maroko vägesid, revolutsioonilise Astuuria vastu saadeti tanke, lennukeid ja sõjalaevu. 15 päeva kestsid ägedad lahingud. Ebavõrdne võitlus lõppes tööliste lüüasaamisega: üle 3000 inimese sai surma ja 7000 haavata. Seejärel algas julm arveteõiendus — üle 30 000 kaevuri heideti vanglasse.

Sündmused Astuurias näitasid, et rahvas vihkab fašismi ja on valmis tema vastu lõpuni võitlema. Saavutanud võidu Astuurias, ei söandanud hispaania reaktiooniline kodanlus ja mõisnikud siiski tookord kehtestada avalikku fašistlikku diktatuuri. Kommunistidele sai selgeks, et fašismile võib tõkestada teed ainult laialdane antifašistlike jõudude rinne.

Saades jagu kodanlike parteide ja parempoolsete sotsialistide liidrite visast vastupanust ning toetudes

rahvahulkadele, saavutasid kommunistid, et 1936. aasta jaanuaris kirjutati alla Rahvarinde pakt. Rahvarindesse kuulusid kommunistid, sotsialistid, pahempoolsed kodanlikud parteid ning ametiühingu- ja noorsoo-organisatsioonid. Kortese valimistel 1936. aasta veebruaris saavutas Rahvarinne võidu. Moodustati valitsus, kes toetus Rahvarindele.

Seejärel ühinesid kõik kontrrevolutsioonilised jõud ja hakkasid ette valmistama sõjaväelist mässu vabariigi kukutamiseks. Vandenõulased toetusid reaktsioonilistele ohvitseridele, mõisnikele, pankuritele, suurkapalistidele, katoliku kiriku kõrgemale vaimulikkonnale. Neid toetasid Rooma paavst ja fašistlikud riigid — Saksamaa, Itaalia ja Portugal, kes saatsid hispaania fašistidele raha, relvi ja instruktoreid. Kommunistlik Partei hoiatas mässuohu eest, kuid valitsus näitas üles äärmist muretust: ta isegi ei võtnud juhtivatelt kohtadelt sõjaväes maha vandenõu juhte kindraleid Francot, Molat ja teisi.

Hispaania rahva rahvuslik-revolutsiooniline sõda.

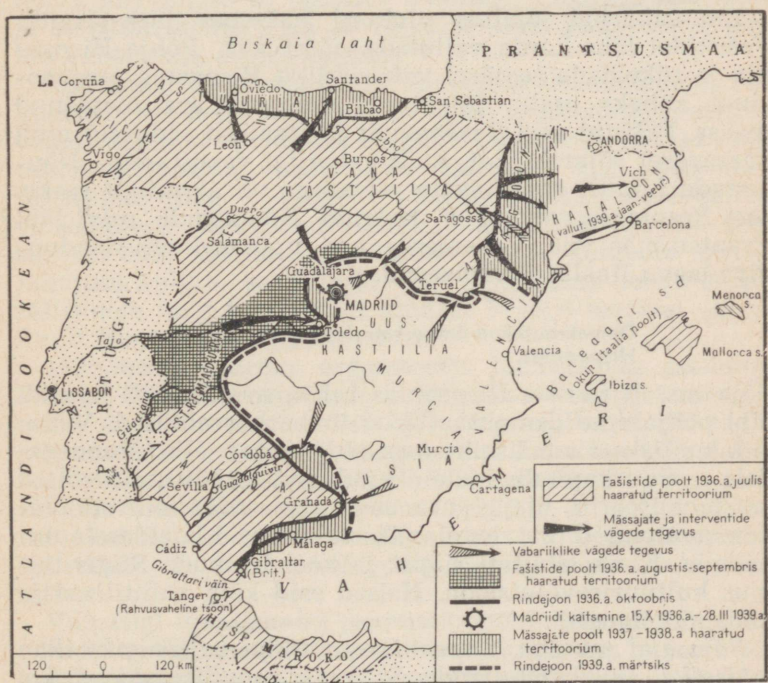
1936. aasta 18. juuli koidikul andis fašistide poolt vallutatud Ceuta (Hispaania Marokos) raadiojaam mitu korda edasi sõnad: «Kogu Hispaania kohal on pilvitu taevas.» Selle kokkulepitud signaali järgi algas sõjaväeline mäss kogu maal.

Fašistid arvestasid välkkiiret võitu. Kuid nad eksisid oma arvestustes. Kommunistliku Partei üleskutsel tõusis kogu rahvas võitlusele fašismi vastu. Madriidis, Barcelonas, Valencias ja teistes suuremates keskustes said mässajad lüüa juba esimestel päevadel. Vabatahtlikest formeeriti rahvamiilitsa salgad, kes takistasid fašistide edasiliikumist. Fašistidel õnnestus vallutada ainult isoleeritud rajoonid maa lõuna- ja põhjaosas. Suurem osa sõjalaevastikust jäi vabariigile ustavaks. Tänu sellele olid Maroko väed, keda Franco kavatses sõjalaevadel Marokost metropoli tuua, Hispaaniast ära lõigatud. Näis, et mässajate lüüasaamine on paratamatu.

Sel silmapilgul tulid Hispaania fašistidele appi Hitler ja Mussolini. Saksa ja Itaalia transpordilennukid ning laevad tõid marokolased Hispaaniasse. Seejärel aga saabus mässajate poolt vallutatud territooriumile pideva vooluna Saksamaalt ja Itaaliast iga liiki relvi. See võimaldas mässajatel alustada pealetungi Madriidile.

Vabariiklik Hispaania ei olnud sõjaks ette valmistatud. Lennukeid, tanke ja kaasaegset suurtükiväge ei olnud tal peaaegu üldse. Anarhistid, kellel oli suur mõju, ei tunnustanud sõjaväelist distsipliini, ei allunud lahingukäskudele ja lahkusid sageli omavoliliselt rindelt. Iga partei ja organisatsioon moodustas oma sõjaväeosad ning käsutas neid oma äranägemise järgi. Seda kasutades liikusid mässajad kiiresti Madriidi suunas. Kindral Mola, kes oli veendunud, et pealinn annab kohe alla, teatas, et Madriidile tungivad rindelt peale neli kolonni, viienda kolonni aga moodustavad Madriidis varjul olevad fašistid. Sellest ajast peale hakati kodumaa reetjaid nimetama «viidendaks kolonniks».

Kuigi fašistid jõudsid üsna Madriidi alla ja piirasid ta peaaegu täielikult sisse, kaitsesid vabariiklased pealinna vihastes võitlustes.

3. Rahvuslik-revolutsiooniline sõda Hispaanias.

Süüdmusee Hispaanias omandasid rahvuslik-revolutsioonilise sõja iseloomu. Hispaania rahvas kaitses oma kodumaa sõltumatust itaalia-saksa fašistide kallalekippumise vastu ning võitles ühtlasi revolutsiooni lõpuleviimise ning maa demokratiseerimise eest. Sõja ajal loodi esmakordselt ajaloos tõeline Rahvarinde valitsus kommunistide osavõtul.

Hoolimata sellest et vabariiklikku Hispaaniat abistasid internatsionaalsetesse brigaadidesse ühinenud antifašistid maailma eri maadest, hoolimata Nõukogude Liidu abist oli sõda endiselt ebavõrdne, sest Franco poolel sõdis 150 000 itaalia ja saksa sõdurit. Ometi pani Hispaania vabariik fašistidele sangarlikult vastu ja tekitas neile küllalt tihti raskeid kaotusi. Nii purustasid vabariiklased 1937. aasta märtsis Itaalia korpuse lahingus Guadalajara juures ja korraldasid 1938. aasta juulis suure pealetungioperatsiooni Ebro jõe forsseerimisega.

Ent vabariigi sõjaline olukord halvenes järk-järgult. Fašistidel läks korda vallutada tööstuslik Põhja-Hispaania ja tükeldada seejärel vabariikliku Hispaania territoorium kaheks osaks, lõigates Kataloonia ära ülejäänud maast. Fašistid said Saksamaalt ja Itaaliast sõdureid ning kaasaegset sõjatehnikat, kuid vabariigi varustamine Nõukogude Liidust saadetatavate relvadega oli äärmiselt raske, sest Prantsuse valitsus ei lasknud Nõukogude relvi läbi Prantsusmaa viia, Vahemeres aga uputasid relvalaadungiga laevu Itaalia allveelaevad.

Demokraatlikud ümberkorraldused vabariiklikus Hispaanias.

Sõja-aastail toimus Hispaanias rahvarevolutsioon ja viidi läbi põhjalikud demokraatlikud ümberkorraldused. Vabariik konfiskeeris mõisnike maa ning jaotas selle talupoegadele. Suurkapitalistidele kuuluvad tööstusettevõtted natsionaliseeriti, ülejäänutes seati sisse töölistkontroll. Vähemusrahvused (kataloonlased, baskid) said laialdase autonoomia. Kirik lahutati riigist ja kool kirikust. Riigis toimus kultuurirevolutsioon. Naised said kõik poliitilised ja kodanikuõigused.

Sõja ajal muutus Hispaania uut tüüpi vabariigiks ilma mõisnike, suurkapitalistide ja reaktsioonilise sõjaväelise klikita. Neil aastail oli Hispaania vabariik rahvademokraatliku riigi prototüübiks.

Revolutsiooni hingeks oli Hispaania Kommunistlik Partei. Alates 1936. aasta septembrist kuulusid kommunistid valitsusse. Nad võitlesid visalt antifašistlike jõudude ühtsuse ja regulaarmee loomise eest ning saavutasid poliitiliste komissaride ametikoha sisseseadmise armees, mis mängis tähtsat osa armee võitlusvõime tugevdamisel. Partei liikmete absoluutne enamik oli rindel, vabariigi kaitsjate esiridades. Kommunistlik Partei muutus maa kõige mõjukamaks ja suurima liikmete arvuga parteiks. 1931. aastal oli Hispaania Kommunistlikus Parteis vaid 800 liiget, 1938. aasta lõpuks aga oli ainult vabariigi territooriumil üle 350 000 kommunisti.

Hispaania vabariigi lüüasaamine.

1938. aasta lõpuks muutus olukord rahvuslik-revolutsioonilise sõja rinnetel kriitiliseks. Vabariigi iga lennuki kohta tuli umbes 20 fašistide lennukit, vabariigi iga tanki ja suurtüki kohta kuni 35 fašistide oma. Ning ometi jätkas vabariiklik armee võitlust.

Inglismaa, Prantsusmaa ja Ameerika Ühendriikide valitsused, kes kogu sõja jooksul ajasid niinimetatud «mittevahelesegamise» poliitikat Hispaania asjadesse (s. t. ei abistanud Hispaania seaduslikku valitsust ega takistanud fašistlikke riike sõdimast vabariigi vastu), soovisid, et vabariiklaste vastupanu vaibuks võimalikult kiiresti. Kasutades oma agente vabariikliku armee kõrgema ülemjuhatuses hulgas, saavutasid nad Kataloonia loovutamise fašistidele ning tunnistasid kindral Franco seejärel ametlikult Hispaania valitsuse juhiks.

1939. aasta märtsis organiseeris lüüasaamise pooldaja kolonel Cassado riigipöörde ja kukutas vabariigi valitsuse, mida oli juhtinud sotsialist Juan Negrin. Patrioodid tegid kommunistide juhtimisel kangelasliku katse taastada valitsuse võim, kuid Cassado tõi rindelt vägesid ja uputas patriootide ülestõusu verre. 28. märtsil 1939. a. andsid reeturid Madriidi ja kogu vabariigi käes olnud territooriumi fašistidele. Hispaanias kehtestati kindral Franco julm diktatuur.

Vabariigi lüüasaamise peamiseks põhjuseks oli fašistlike riikide avalik massiinterventsioon. Suurt osa mängis ka «mittevahelesegamise» poliitika, mis võttis vabariigilt võimaluse kaitsevahendite saamiseks. Puudus vajalik ühtsus Rahvarinde ridades, kuhu tungis hulgaliselt lüüasaamise

pooldajaid ja viienda kolonni agente. Sotsialistid, anarhistid ja kodanlikud vabariiklased osutusid võimetuks pidama tõeliselt revolutsioonilist sõda.

Rahvuslik-revolutsiooniline sõda, mille ajal hukkus pea-aegu miljon hispaanlast, oli ajaloos esimene relvastatud vastupanu rahvusvahelise fašismi pealetungile. See on Hispaania ajaloos kuulsusrikas lehekülg.

DOKUMENT.

JOZÉ DIAZI ARTIKLIST «HISPAANIA RAHVA SÕJA ÕPPETUNDIDEST».

Hispaania, mis oli enne võitluse algust kodanlik-demokraatlikku tüüpi vabariik, muutus sõja jooksul rahvavabariigiks ilma suurkapitalistide, mõisnike ja reaksionäärideta, vabariigiks, mis toetus rahvahulkadele ja regulaarsele rahvaarmeele...

See oli vabariik, kus eraomanduse säilimise kõrval natsionaliseeriti suured tööstusettevõtted, pangad ja transport, kus konfiskeeriti suurmõisnike maad, kus riigilt said suurt abi vabatahtlikkuse alusel loodud tööliste ja talupegade kooperatiivid ja kollektiivid.

Kaitstes omaenda huvisid, kaitses hispaania rahvas seega ühtlasi ka kõigi rahvaste huvisid ülemaailmse reaktsiooni vastu...

Millised on siis õppetunnid, mida hispaania rahvas sai sõjas oma sõltumatus eest? Selle sõja ja Kommunistliku Partei tegevuse kogemused kõnelevad sellest, et töölikklassi jõud kasvavad sajakordseks, kui tema avangardis sammub ühtne, monoliitne revolutsiooniline partei ja ühtne ametiühinguorganisatsioon, keda see partei juhib.

Peamine tingimus töölikklassi liidu tagamiseks talurahva ja keskkihtidega on Kommunistliku Partei poolt juhitava proletariaadi revolutsiooniline ühtsus.

Hispaania rahva sõda näitas, et raskest ja ohtlikust olukorrast, milles otsustati võitluse tulemus, kõik ülejäänud parteid ja organisatsioonid peale Kommunistliku Partei passisid, kapituleerusid ning nende poliitika ja tegevus desorganiseerisid rahvahulki...

Kommunistliku Partei tugevnemine kõigis tema lülides, tema initsiatiiv, tema kindel side rahvahulkadega ja eriti tema sõltumatu tegevus — need on tingimused, mis on vajalikud selleks, et viia miinimumini liitlaste kõikumised ja vältida võimalikku reetmist.

Selleks et võita välisvaenlast, on tarvis samaaegselt hävitada sisevaenlane.

Selleks et rahvarevolutsioonis vaenlast lüüa, on tarvis lammutada vana riigiaparaat, mis teenib reaktsiooni, ja asendada see uue aparaadiga, mis teenib töölikklassi.

Selleks et saavutada võitu niisuguses võitluses, mida pidas hispaania rahvas, on tarvis omada kindlat valitsust, keda innustab ühtne tahe, kes on võimeline ületama kõik takistused ja kontsentreerima kõik ressursid ning jõud ühtse eesmärgi saavutamiseks: vaenlase hävitamine raudse käega.

1. Mispärast õnnestus Hispaania reaktsoonääridel ja fašistidel alustada mässu vabariigi vastu?
2. Millised demokraatlikud ümberkorraldused teostati Hispaanias sõja ajal?
3. Nimetage Hispaania vabariigi lüüasaamise põhjused.

§ 15. 1925.—1927. a. revolutsioon Hiinas.

Hiina revolutsiooni eeldused ja ülesanded.

Välismaa imperialismi ülevõim ja feodalismi tunduvate jäänuste säilimine ei võimaldanud Hiinal üle saada majanduslikust mahajäämusest. Elanikkonna elatustase oli äärmiselt madal, imperialistide ja mõisnike rõhumise all kannatas kogu rahvas — proletariaat, talurahvas, rahvuslik kodanlus. Hiinas oli küpsemas revolutsioon, mis pidi likvideerima maa poliitilise killustatuse ja poolkoloniaalse seisundi, muutma ta sõltumatuks demokraatlikuks riigiks, hävitama feodaalkorra ja lahendama agrariküsimuse talurahva huvides. 1911. aasta revolutsiooni kogemused olid näidanud, et kodanluse juhtimisel toimunud kodanlik-demokraatlik revolutsioon ei suutnud neid ülesandeid lahendada. Ainult proletariaadi juhtimisel toimuv rahva-revolutsioon võis likvideerida imperialismi ja feodalismi ülevõimu ning vabastada hiina rahva.

Imperialismivastase ühisrinde moodustamine.

Aastail 1922—1923 jätkus Hiinas revolutsiooniline tõus. Küpseva revolutsiooni baasiks kujunes Lõuna-Hiina suurim tööstuskeskus Guangzhou (Kanton). Kohalikku demokraatlikku valitsust juhtis Sun Yat-xien, kes taotles lähemist töölikklassile ja talurahvale.

Nõukogude valitsus, juhindudes Lenini näpunäidetest vajaduse kohta toetada rahvusliku vabadusliikumise kõige revolutsioonilisemaid elemente, saatis Sun Yat-xieni palvel Guangzhousse poliitilised nõuandjad eesotsas vana bolševiku M. M. Borodiniga.

Sel ajal oli vähese liikmete arvuga Hiina Kommunistlik Partei nõrgalt seotud rahvahulkadega ega suutnud revolutsiooni juhtida. Komintern soovitas Hiina Kommunistlikul Parteil moodustada imperialismivastane ühisrinne koos Guomingdangi revolutsiooniliste elementidega.

Aegamööda asus Hiina Kommunistlik Partei koostööle Sun Yat-xieniga.

1924. aasta jaanuaris toimus Guangzhous Guomingdangi kongress, millest võtsid osa Hiina Kommunistliku Partei liikmed. Säilitades Hiina Kommunistliku Partei ideelise ja organisatsioonilise iseseisvuse, astusid kommunistid individuaalses korras Guomingdangi. Paljud kommunistid valiti Guomingdangi juhtivaisse organeisse. Nii muutus Guomingdang tööliste, talupoegade, väikekodanluse ja rahvusliku kodanluse bloki parteiks.

Guomingdangi kongress võttis vastu võitlusprogrammi Hiina vabastamiseks imperialistide ikke alt ja demokraatliku vabariigi kehtestamiseks ning kinnitas Sun Yat-xieni poolt esitatud kolm poliitilist põhiseisukohta: liit Nõukogude Venemaaga, liit Hiina Kommunistliku Parteiiga ning liit tööliste ja talupoegadega. Nii *moodustati 1924. aastal tööliklassi, talurahva ja rahvusliku kodanluse imperialismivastane revolutsiooniline ühisrinne*. Ühisrinde loomine aitas kaasa revolutsioonilise liikumise edasisele tõusule Hiinas.

NSV Liidu abi Hiinale.

Nõukogude Liit toetas aktiivselt Sun Yat-xieni valitsust. Sun Yat-xieni kutsel saabusid Guangzhousse sõjalised nõuandjad eesotsas väljapaistva nõukogude väejuhi V. K. Blücheriga, keda Hiinas tunti kindral Ga Lingi nime all. Huanpu saarel rajati Nõukogude spetsialistide kaasabil sõjakool, mis sai aluseks Rahvarevolutsioonilisele armeele.

Ühtlasi kehtestas Nõukogude valitsus 1924. aastal diplomaatilised suhted Pekingi Keskvalitsusega. Nõukogude-Hiina leping kinnitas Nõukogude valitsuse poolt 1919. aastal väljakuulutatud loobumist kõigist privileegidest, mida tsarism oli Hiinas kasutanud. See oli Hiina ajaloos imperialismiperioodil esimene võrdõiguslik leping suurriigiga. «Hiina rahvas on Venemaale ülimalt tänulik selle õigluse ja sõpruse avalduse eest,» ütles Sun Yat-xien.

Sun Yat-xieni õpetused.

12. märtsil 1925. aastal tabas hiina rahvast raske kaotus: pärast pikaajalist haigust suri Sun Yat-xien. Enne oma surma kirjutas ta testamendi Guomingdangile ja läkituse NSV Liidu Kesktäitevkomiteele. Nendes oma viimastes

dokumentides tegi suur hiina patrioot rahvale ülesandeks jätkata võitlust Hiina täieliku vabastamiseni ja revolutsiooni võiduni ning kutsus üles tugevdama sõprust NSV Liiduga.

Revolutsiooni algus.

1925. aasta mais algas massistreik jaapanlastele kuuluvais Šanghai tekstiilivabrikuis. Võimud kasutasid streikijate vastu repressioone: paljud streigist osavõtjad peksti metsikult läbi, mõned koguni tapeti. Vastuseks sellele korraldasid Šanghai üliõpilased 30. mail suurejoonelise meeleavalduse loosungi all: «Maha välismaa imperialistid!», «Hiina rahvas, ühine!» Tekstiilitöölise streik kasvas üle üldstreigiks, mis haaras Hiina suurima tööstuskeskuse Šanghai kõiki ettevõtteid. Töö katkestasid mitte üksnes tehased ja vabrikud, vaid ka kauplused, pangad ja asutused. Šanghai järel algasid poliitilised streigid ning revolutsioonilised meeleavaldused teistes linnades.

Hongkongis avasid inglise ja prantsuse sõdurid demonstrantide pihta tule. Protesti ja meelepaha märgiks lahkus Hongkongist 250 000 töölise. Osa neist läks Guangzhousse, osa oma koduküladesse. Hongkongi jäänud töölised kuulusid üldstreigi. Lõuna-Hiina suurim sadam suri välja.

Guangzhou valitsus ja töölised toetasid streikijaid materiaalselt ning moraalselt. Üldstreik kestis 16 kuud — see oli pikemaid streike kogu maailma töölisliikumise ajaloos.

Šanghai ja Hongkongi tööliste imperialismivastased streigid tähistasid revolutsiooni algust. Revolutsioon haaras peagi kogu Hiina.

Põhja-sõjaretk.

1926. aasta juulis kuulutas Guangzhou valitsus enda Hiina vabariigi rahvuslikuks valitsuseks ja andis Rahvarevolutsioonilisele armeele käsu liikuda põhja poole, selleks et ühendada kogu Hiina revolutsioonilise valitsuse võimu alla. Niimoodi algas Rahvarevolutsioonilise armee Põhja-sõjaretk, mille teostamisel etendas suurt osa Hiina valitsuse sõjaline nõuandja V. K. Blücher.

Mõne kuuga vabastasid Rahvarevolutsioonilise armee väeosad Jangtse jõe basseinis laialdased territooriumid, kus elas ligi 250 miljonit inimest. Suurt abi andis Rahvarevolutsioonilise armee väeosadele kohalik elanikkond, talupojad tõusid üles mõisnike vastu. 1927. aastal tõusid

üles Šanghai töölised, kellel läks korda võim linnas enda kätte haarata.

Põhja-sõjaretke edu lõi soodsad tingimused Hiina rahvuslikuks ühendamiseks ning revolutsiooni edasiseks laiendamiseks ja süvendamiseks.

Sellises olukorras hakkas osa rahvuslikust kodanlusest, keda tegi ärevaks rahvahulkade kasvav aktiivsus, revolutsioonist eemalduma ja otsima toetust välismaa imperialistide juurest. Kontrrevolutsiooni leeri läks salaja üle Guomingdangi parempoolse tiiva liider Jiang Jie-shi (sünd. 1887. a.), kes oli tähtsal, Rahvarevolutsioonilise armee ülemjuhataja kohal.

Jiang Jie-shi kontrrevolutsiooniline riigipööre.

Hiina sisemise reaktsiooniga liidus tegutsevad välismaa imperialistid mõistsid, et revolutsiooni jätkumine toob endaga kaasa nende mõjusfääride likvideerimise Hiinas, ja läksid üle avalikule interventsioonile. 1927. aasta märtsis, kui Rahvarevolutsioonilise armee väeosad jõudsid Nankingi, avasid Jangtse jõel seisvad Inglise, Ameerika Ühendriikide, Prantsuse ja Jaapani sõjalaevad linnale tule. Nankingi tulistamine oli Guomingdangi parempoolsele tiivale signaaliks välja astuda revolutsioonilise liikumise vastu. 12. aprillil 1927. aastal korraldasid Jiang Jie-shi väed Šanghais veresauna. Tööliste hulgas oli ohvrite arv üle 5000. Tapeti palju kommuniste. Jiang Jie-shi moodustas Nankingis kontrrevolutsioonilise valitsuse. Kontrrevolutsioonilisi riigipöördeid organiseerisid Guomingdangi pooldajad ka teistes Hiina linnades.

Juhtides Guomingdangi ja Hiina valitsust, ütles Jiang Jie-shi lahti Sun Yat-xieni õpetustest ning ajas revolutsioonilise liikumise mahasurumise ja Hiina välismaisele imperialismile allutamise poliitikat. Seda poliitikat põhjendades ütles Jiang Jie-shi: «Kui Hiinas peremehetsevad välismaalased, siis elame edasi orjadena. Kui aga võidavad kommunistid, siis pole meid enam üldse olemas.»

Revolutsioonilise liikumise ajutine lüüasaamine on seletatav kodanluse reetlikkusega, kes lõhkus ühtse imperialismivastase rinde. Töölisklassi ja talurahva liit ei olnud veel küllalt kindel. Hiina Kommunistlikul Parteil aga ei olnud veel küllaldaselt kogemusi ning ta ei suutnud revolutsiooni etteotsa asuda.

SUN YAT-XIENI LÄKITUS NSV LIIDU
KESKTÄITEVKOMITEELE.

1925. a. märts.

Kallid seltsimehed! Samal ajal, kui ma laman siin haiguse võimuses, mille vastu inimesed on võimetud, mõtlen ma Teile ning minu partei ja minu kodumaa saatusele.

Teie seisate vabade riikide liidu eesotsas — see on käegakatsutav pärand, mille jättis kogu maailma rõhutatud rahvastele surematu Lenin. Selle päranduse abil saavutavad imperialismi ohvrid möödapääsmatult vabanemise sellest rahvusvahelisest korrast, mis rajaneb juba ammust ajast orjapidamisel, sõdadel ja ebaõiglusel.

Minust jääb maha partei, kes, nagu ma alati lootnud olen, on Teiega seotud ajaloolises töös Hiina ja teiste ekspluateeritavate maade lõplikul vabastamisel sellest imperialistlikust korrast. Saatuse tahtel pean ma jätma oma ürituse lõpule viimata ja andma ta üle neile, kes, jäädes ustavaks partei alustele ja õpetusele, ongi séea minu tõelised järelkäijad.

Seepärast on minu testamendiks Guomingdangile jätkata rahvuslik-revolutsioonilist liikumist selleks, et imperialistide poolt poolkoloniaalseks maaks muudetud Hiina võiks saada vabaks.

Sel eesmärgil tegin ma parteile ülesandeks olla Teiega pidevas kontaktis. Ma usun kindlasti, et toetus, mida Te tänini minu maale olete andnud, jääb alatiseks püsima.

Jättes Teiega hüvasti, kallid seltsimehed, tahan ma väljendada lootust, et peagi saabub päev, mil NSV Liit tervitab Hiinat võimsa ja vaba sõbrana ning liitlasena ja et suures võitluses maailma rõhutatud rahvaste vabastamise eest sammuvad mõlemad liitlased käsikäes võidule.

Vennaliku tervitusega *Sun Yat-xien.*

Küsimusi.

1. Millised olid Hiina rahvarevolutsiooni eeldused ja ülesanded? Mille poolest ta erineb 1911. aasta revolutsioonist?
2. Missugust osa etendasid proletariaat, talurahvas ja rahvuslik kodanlus 1925.—1927. aasta revolutsioonis?
3. Millega on seletatav Põhja-sõjaretke edu?
4. Millised on 1925.—1927. aasta revolutsiooni lüüasaamise põhjused ja õppetunnid?

Guomingdangi reaktsioon võimul.

Pärast 1925.—1927. a. revolutsiooni lüüasaamist tugevnesid imperialistlike suurriikide positsioonid Hiinas. Sellistes tööstusharudes, nagu kivisöe-, metallurgia- ja tekstiilitööstus, suurenes välismaise kapitali osa järsult, moodustades 70—90%. Guomingdangi reaktsionäärid, kes aitasid kaasa Hiina orjastamisele välismaiste imperialistide poolt, haarasid samal ajal enda kätte ettevõtteid ja maid. Ülemaailmne majanduskriis andis Hiina nõrgale majandusele raske löögi ja suurendas rahva viletsust veelgi.

Võitnud kontrrevolutsioon õiendas rahvaga julmalt arveid. Jiang Jie-shi ütles: «Pigem hukkugu kas või tuhat süütut, kui et pääseb ükski kommunist.» Üksnes aastail 1927—1928 tapsid ja piinasid kuomingtanglikud reaktsionäärid surnuks 337 000 inimest.

Faktiliselt ei saavutatud riigis poliitilist ühtsust. Nankingis asuva Jiang Jie-shi kuomingtangliku valitsuse võimu alla kuulus ainult viis provintsi. Ülejäänutes võimutsesid omavahel võitlevad militaristlikud kildkonnad.

Kontrrevolutsiooni leer tugevnes tunduvalt osa rahvusliku kodanluse üleminekuga tema poolele. *Guomingdang hakkas muutuma kompradoorse kodanluse, mõisnike ja militaristide bloki parteiks.*

Guomingdangi poliitika riivas sageli rahvusliku kodanluse huve. Seega puudus kontrrevolutsiooni leeris üksmeel.

Revolutsioonileeri jäid töölisklass, talurahvas ja väikekodanlus.

Revolutsiooni lüüasaamine nõrgestas Hiina Kommunistlikku Parteid. Tuhanded kommunistid olid tapetud, Hiina Kommunistliku Partei liikmete arv oli 1927. aasta lõpuks tunduvalt vähenenud. Hiina Kommunistliku Partei juhtkond, kes ekslikult arvas, et lähemal ajal saabub uus revolutsiooniline tõus, jätkas kurssi relvastatud ülestõusule ning seadis ülesandeks suurte linnade haaramise. Ent 1927. aastal Nanchangis ja Guangzhous toimunud ülestõusud, mida juhtisid kommunistid, said lüüa. Nende ülestõusude ebaõnnestumine näitas, et suured linnad, kus jõudude ülekaal kuulub kuomingtanglastele, ei saanud olla revo-

lutsiooni baasid. Revolutsioonile ustavaks jäänud väed olid sunnitud taganema maarajoonidesse, kus kommunistid hakkasid moodustama Punaarmee väeosi.

Uue revolutsioonilise tõusu algus.

1930. aasta alguseks oli Hiina Kommunistlik Partei lüüasaamisest mõnevõrra toibunud. Lõuna-Hiinas tekkisid mitmel pool revolutsioonilised baasid. Seal moodustati tööliste ja talupoegade võimu organid, mida nimetati nõukogudeks. Nõukogud konfiskeerisid mõisnike mõisaid ning jaotasid maa maata ja vähese maaga talupoegade vahel. Töölistele kehtestati 8-tunniline tööpäev. Välismaalastele kuuluvad ettevõtted natsionaliseeriti. 1930. aasta keskpaigaks oli Hiinas 15 nõukogude rajooni.

Sideme kaotamine linnadega ja Hiina Kommunistliku Partei peamise tegevuskeskuse kandumine maarajoonidesse muutis Hiina Kommunistliku Partei peaasjalikult talurahvaparteiks. Väikekodanlike elementide mõjul tekkis Hiina Kommunistlikus Parteis «pahempoolne» kallak. «Pahempoolsed» hakkasid propageerima avantüristlikku tegevust: suurte linnade haaramist ja sotsialismi viivitamatut kehtestamist nõukogude rajoonides. Üks niisuguseid avantüüre oli 1930. aasta septembris Changsha linna vallutamine Punaarmee väeosade poolt Mao Ze-dongi juhtimisel. Linn tuli juba mõne päeva pärast maha jätta.

Komintern, kes püüdis Hiina Kommunistliku Partei vigu parandada, soovitas tal arendada tööd linnades, tugevdada Punaarmeed, laiendada vabastatud maarajoone, kasutada partisanisõja taktikat ning hoiduda enneaegsetest väljastumistest.

Jiang Jie-shi andis käsu hävitada nõukogude rajoonid ja «teha lõpp kommunismile». Guomingdangi vägede suured jõud paisati võitlusse Punaarmee vastu. Samal ajal surusid kuomingtanglased julmalt maha töölis- ja talurahvaliikumist nende kontrolli all olevais piirkondades. Seda keerukat olukorda otsustasid kasutada jaapani imperialistid, kes olid juba ammu haudunud Hiina orjastamise plaane.

Jaapani agressioon Hiinas.

Esimene maailmasõda lõi tingimused Jaapani monopolistliku kapitali kiireks arenemiseks. Sõja-aastail kasvas Jaapani tööstustoodang peaaegu kahekordseks, kodanlus rikastus ja tema poliitiline mõju kasvas. Pärast sõja lõppu,

olles üle saanud 1920.—1921. a. kriisist ja 1923. aastal toimunud erakordselt tugeva maavärisemise tagajärgedest (maavärisemine haaras riigi kõige tähtsamaid tööstus-rajooni), jõudis Jaapan kapitalismi osalise stabilisatsiooni perioodi. Valitsevad ringkonnad asusid ette valmistama ekspansiooni programmi, mis pidi kindlustama Jaapanile uued müügiturud.

1927. aastal oli valitsuse juhiks reaktsioonilise sõjaväelise kliki käsilane kindral Tanaka. Tema töötas välja ja esitas keisrile Jaapani imperialismi agressiooniplaani. Algul kavatseti haarata Kirde-Hiina ja Mongoolia, seejärel alistada kogu Hiina, Kagu-, Kesk- ja Väike-Aasia, Nõukogude Primorje, Siber ning isegi Euroopa. Keiser kinnitas Tanaka avantüristliku plaani ja see võeti Jaapani välispoliitika aluseks.

Ülemaailmne majanduskriis aastail 1929—1933, mis andis Jaapanile valusa löögi, pani selle plaani teostamisele praktilise aluse.

1931. aasta septembris lasksid jaapanlased õhku Jaapanile kuuluva Lõuna-Mandžuuria raudtee tammi ning süüdistasid siis selles hiinlasi ja viisid jaapanlaste huvide kaitsmise ettekäändel oma väed Kirde-Hiinasse.

Jiang Jie-shi valitsus, kes pidas oma peaülesandeks võitlust oma rahva demokraatlike jõudude vastu, keda juhtis Kommunistlik Partei, ei avaldanud mingisugust vastupanu. Jaapanlased okupeerisid kiiresti kogu Kirde-Hiina ja moodustasid Manzhou-Guo marionettriigi, kes sõlmis Jaapaniga sõjalise liidu.

Hiina pöördus kaebusega Rahvasteliitu. Kuid Inglismaa ja Prantsusmaa, kes etendasid Rahvasteliidus juhtivat osa, lootsid, et Jaapani jõudmine NSV Liidu piiride juurde kutsub esile sõja Jaapani ja NSV Liidu vahel. Sellepärast ei rakendanudki Rahvasteliit mingisuguseid abinõusid Jaapani vastu. Alles poolteist aastat hiljem oli Rahvasteliidu Nõukogu sunnitud maailma üldsuse survele Jaapani agressiooni hukka mõistma. Sellele vastuseks astus Jaapan demonstratiivselt Rahvasteliidust välja, hakkas kiiresti relvastuma ja valmistus sõjaks maailma ümberjaotamise pärast.

Järgnevate aastate jooksul allutasid jaapani militaristid oma mõjule Sise-Mongoolia ja osa Põhja-Hiinat. *Kaug-Idas tekkis sõjakolle.*

Jaapani imperialismi sissetung Hiinasse ärritas hiina

rahvuslikku kodanlust, kes ei soovinud Hiina muutumist Jaapani asumaaks. Kui Jaapani väed lähenesid Šanghaile, asusid seda kaitsma mitte ainult töölised, vaid ka üliõpilased, kaupmehed, väike-ettevõtjad ja teised patrioodid. Linnas asuvad Guomingdangi väed asusid, vastupidi Jiang Jie-shi käsule, võitlusele jaapanlastega. Šanghai kangelaslik kaitsmine kestis kaks kuud. Jaapanlastel ei õnnestunud linna vallutada.

Kujunenud olukord avas võimaluse laialdase Jaapani-vastase rinde moodustamiseks. Kuid Guomingdangi juhtkond pidas oma peavaenlaseks mitte Jaapani imperialismi, vaid Hiina Punaarmee. Jiang Jie-shi püstitas loosungi «Enne kui välja ajada välismaalased, tuleb kord omas majas jalule seada!».

1933. aasta oktoobris organiseeris Jiang Jie-shi kõige suurema sõjaretke revolutsiooniliste baaside vastu. Inglismaa ja Ameerika Ühendriigid andsid talle laenu ning varustasid relvastusega. Punaarmee vastu paisati miljoni-meheline Guomingdangi armee, keda juhatasid saksa sõjalisel nõuandjad. Punaarmee kandis suuri kaotusi, peaaegu kõik lõunas asuvad revolutsioonilised baasid kaotati.

Olukord muutus raskeks. Punaarmee ülemjuhatus võttis vastu otsuse Punaarmee ülemineku kohta Hiina loode-rajoonidesse. Retk algas 1934. aasta oktoobris. 12 kuu jooksul ületasid Punaarmee väeosad raskeid, veriseid lahinguid pidades ja piiramisrõngastest läbi murdes kõrgeid mäeharju, inimtühje steppe, soiseid lagendikke. Nad läbisid 11 Hiina provintsi ja jõudsid välja tema loodepiirile. Siin kujunes uus revolutsiooniline baas — Piiriäärne rajoon.

Ühtse Jaapani-vastase rinde moodustamine.

Hiina Kommunistliku Partei juhtkond asus kaua aega pahempoolsel, sektantlikul positsioonil. Ta ei näinud, et Jaapani agressioon Hiinas riivas tõsiselt hiina suurvõimade huve ja lõi võimalused Jaapani-vastase ühisrindede moodustamiseks. Hiina Kommunistlik Partei nimetas Guomingdangi režiimi fašistlikuks ja pidas hiina rahva peavaenlaseks Jiang Jie-shi'd, kuigi nüüd sai peavaenlaseks Jaapani imperialism.

1935. aastal tugevnes Hiina Kommunistliku Partei juhtkonnas Mao Ze-dongi rühmitus, kuhu kuulusid tegelased, kes astusid Kominterni liini vastu välja pahempoolsetelt, avantüristlikelt positsioonidelt. Pärast Kominterni

VII kongressi, vastavalt üldisele pöördele rahvusvahelises kommunistlikus liikumises, hakkas Hiina Kommunistlik Partei, ehkki mitte küllalt järjekindlalt, ellu rakendama Kominterni poolt väljatöötatud kurssi imperialismivastase ühisrinde moodustamiseks. Hiina Kommunistlik Partei teatas, et ta on valmis lõpetama võitlust Guomingdangi valitsuse kukutamiseks ja koos Guomingdangiga võitlema Jaapani agressiooni vastu. Hiina Kommunistliku Partei poolt seni püstitatud loosung nõukogude vabariigi kohta asendati loosungiga ühtse ülehiinalise demokraatliku vabariigi eest. Hiina Kommunistlik Partei kutsus Guomingdangi juhtkonda üles rakendama ellu Sun Yat-xieni revolutsioonilisi õpetusi.

Kuid Jiang Jie-shi jätkas kommunismivastast poliitikat, lootes, et tal õnnestub sõlmida sobing jaapani imperialistidega. Alles 1937. aastal, kui jaapani imperialistid alustasid uut agressiooni ja vallutasid väga suured alad Põhja- ja Kesk-Hiinas, oli Guomingdang sunnitud nõustuma Hiina Kommunistliku Partei ettepanekutega ühisrinde moodustamiseks. *Jaapani-vastasesse ühisrindesse kuulusid töölised, talupojad ja rahvuslik kodanlus, samuti Ameerika- ja Euroopa-orientatsiooniga kompradoorne suurkodanlus ning osa Jaapani-vastaselt meelestatud mõisnikke.* Guomingdangi juhtkond teatas oma valmisolekust teha rahvahulkadele järeleandmisi ning läbi viia riigi teatav demokraatiseerimine, kuid ta ei täitnud neid lubadusi.

Rahvuslik vabadussõda Jaapani agressiooni vastu omandas pikaleveniva iseloomu ja kestis 8 aastat (1937—1945).

India rahvaste võitlus koloniaalike vastu.

Kapitalismi osalise stabilisatsiooni perioodil läks rahvuslik vabadusliikumine Indias ajutiselt tagasi. Partei India Rahvuskongressi mõju vähenes tunduvalt ja partei elas üle kriisi. Samal ajal muutus töölisklass organiseeritumaks. Politseirežiimi rasketes tingimustes ühinesid üksikutes provintsid olemasolevad kommunistlikud rühmitused 1925. aastal India Kommunistlikuks Parteiks. Sel ajal oli India Kommunistlik Partei veel nõrk ja väikesearvuline, kuid kommunistid suurendasid järk-järgult oma mõju töölisklassile ja talurahvale. Nad püstitasid sõltumatu India vabariigi loomise, sotsiaal-majanduslike ümberkor-

ralduste teostamise ja tööraha olukorra parandamise loosungid.

Ülemaailmne majanduskriis tabas India nõrka majandust raskesti. Töötavad rahvahulgad ja suurem osa rahvuslikust kodanlusest alustasid võitlust Inglise imperiaalsi vastu. Avangardis olid Bombay, Kalkuta ja teiste India tööstuskeskuste töölised. Kõigis suuremais linnades puhkesid streigid.

26. jaanuaril 1930. a. kuulutas India Rahvuskongress välja uue kampaania kodanlikuks mittealistumiseks. See päev kuulutati Sõltumatuse päevaks. Kongress töötas välja «Töotuse Sõltumatuse päeval»; töotuse andsid Inglisevastastest demonstratsioonidest osavõtjad.

Kodanliku mittealistumise kampaaniat India sõltumatuse saavutamiseks alustas Gandhi. Koos grupi oma pooldajatega läks ta mereranda ja hakkas mereveest soola aurutama. See oli Inglise valitsuse soolamonopoli demonstratiivne rikkumine, sest indialastele müüdi soola hingehinna eest. Kodanliku mittealistumise kampaaniast võtsid osa töölised, käsitöölised, talupojad ja rahvuslik kodanlus. Nad boikoteerisid Inglise asutusi ja Inglise kaupu, rikkusid seadusi ning keeldusid makse maksmast. Paljudes linnades toimusid demonstratsioonid loosungi all «Elagu vägivallata revolutsioon!». Liikumine võttis massilise iseloomu ja kasvas üle kodanliku mittealistumise raamidest. Mitmel pool puhkesid ülestõusud.

Inglise võimud püüdsid liikumist julmade repressioonidega maha suruda. Palju kommuniste, partei India Rahvuskongressi liikmeid ja teisi kolonialismi vastu võitlejaid pandi vanglasse.

Liidu puudumine töölisklassi, talurahva ja rahvusliku kodanluse vahel, India Rahvuskongressi püüe piirata liikumist rahuliku võitluse raamidega, töölisklassi nõrkus — need olid India rahvaste rahvusliku vabadusliikumise lüüasaamise põhjused aastail 1925—1933.

*

Hiina rahva revolutsiooniline võitlus ja India rahvaste rahvuslik vabadusliikumine 20—30-ndail aastail kõigutasid imperialismi koloniaalsüsteemi ja aitasid kaasa kapitalismi üldkriisi süvenemisele.

1. HIINA KOMMUNISTLIKU PARTEI KESKKOMI-
TEE ETTEPANEKUD GUOMINGDANGILE ÜHTSE
JAAPANI-VASTASE RAHVUSRINDE LOOMISE
KOHTA.

1937. aasta veebruar.

...Käesoleval hetkel, kui jaapani anastajad määratsevad, kui hiina rahva olemasolugi ripub juuksekarva otsas, soovib meie partei kogu hingest, et teie partei kolmas pleenum... võtaks vastu alljärgnevad punktid riikliku poliitika ülesannetena.

1. Lõpetada täielikult kodusõda ja koondada kõik maa jõud üksmeelseks vastupanuks välisvaenlasele.
2. Garanteerida sõna-, koosolekute ja ühingute vabadus, vabastada kõik poliitilised vangid.
3. Kutsuda kokku kõigi parteide ja rühmituste, elanikkonna kõigi kihtide ja kõigi relvastatud jõudude esindajate konverents ning ühendada seega kõik rahvuse paremad jõud ühiseks võitluseks kodumaa päästmise eest.
4. Kiiremini lõpule viia kõik ettevalmistused Jaapani-vastase sõja pidamiseks.
5. Parandada rahva elutingimusi.

Kui teie partei Kesktäitevkomitee kolmas pleenum võtab need punktid otsustavalt ja kindlalt vastu riikliku poliitika ülesandeina, siis on meie partei valmis, selleks et tõestada oma siirast soovi ühineda võitluse nimel välisvaenlase vastu, andma teie pleenumile järgnevad garantiid.

1. Lõpetada kõikjal kogu maal kurss relvastatud ülestõusule rahvusliku valitsuse kukutamiseks.
2. Nimetada ümber Töolis-Talupoegade Demokraatlik valitsus Hiina Vabariigi Erirajooni valitsuseks ja Punaarmee Rahvarevolutsiooniliseks armeeks ning anda ta Nankingi Keskvalitsuse ja Sõjakomitee juhtimise alla.
3. Kehtestada kogu Erirajooni valitsuse poolt kontrollitaval territooriumil järjekindlalt demokraatlik režiim, mis on rajatud üldisele valimisõigusele.
4. Loobuda mõisamaade konfiskeerimise poliitikast ja otsustavalt ellu viia ühtse Jaapani-vastase Rahvusrinde ühist programmi.

2. TÖOTUS SÕLTUMATUSE PÄEVAL.

(Väljavõte.)

Me peame India rahva, nagu iga teisegi rahva võõrandamatuks õiguseks õigust vabadusele, õigust kasutada oma töö vilja ja õigust hädatarvilikele elatusvahendeile. Need õigused on rahvale vajalikud selleks, et tal oleksid olemas kõik arenemisvõimalused. Me oleme samuti seisukohal, et kui mingi valitsus jätab rahva neist õigustest ilma ja rõhub teda, siis on rahval õigus niisugune valitsus asendada või laiali saata. Inglise valitsus Indias on võtnud India rahvalt vabaduse ning lisaks sellele, rajades oma poliitika

rahvahulkade ekspluateerimisele, on õõnestanud India majanduslikku, poliitilist, kultuurilist ja vaimset elu. Me oleme seepärast seisukohal, et India peab puruks rebima köidikud, mis seovad teda Inglismaaga, ja saavutama Purna Svaradža, see tähendab täieliku sõltumatuse.

... Kuid me tunnistame, et kõige efektiivsem tee vabadusele ei lähe mitte vägivalda kaudu. Seepärast peame me valmistuma võitluseks sel kombel, et loobume, kuivõrd see on võimalik, igasugusest vabatahtlikust koostööst Inglise valitsusega, samuti peame me valmistuma kodanliku mittealistumise liikumiseks, kaasa arvatud maksude mittemaksmine. Oleme veendunud, et meil tarvitseb vaid loobuda vabatahtlikust abist ja maksude maksmisest, kasutamata vägivalda isegi provokatsioonide korral, ja see ebainimlik režiim on määratud hukkamisele. Seepärast kinnitame me oma töötuses pühalikult meie otsust viia ellu Kongressi juhendeid, mida antakse Purna Svaradža saavutamiseks.

Küsimusi.

1. Kuidas muutus klassijõudude paigutus Hiinas pärast revolutsiooni mahasurumist?
2. Nimetage Hiina kodusõja põhietapid.
3. Kuidas algas ja laienes Jaapani agressioon Hiina vastu? Kuidas suhtusid Jaapani kallaletungisse kuomingtanglased ja kuidas kommunistid?
4. Milles avaldus rahvusliku vabadusliikumise tõus Indias aastail 1925—1933? (Kasutage dokumenti 2.)

§ 17. Kommunistlik Internatsionaal võitluses ühtse töölis- ja rahvarinde eest fašismi ja sõjaohu vastu.

Kommunistlike parteide bolševiseerimine.

Kapitalismi stabiliseerumise perioodil soodustasid tingimused sotsiaalreformismi mõju levimist ja kasvu. Sotsialistlik Töölisinternatsionaal ühendas üle 30 partei, kuhu kuulus 6,5 miljonit inimest. Sotsialistliku Töölisinternatsionaali liidrid kinnitasid koos kodanlusega, et kapitalismi stabilisatsioon on püsiv, ning kutsusid töölisi üles koostööle temaga, kõnelesid klassivõitluse vaibumisest. Nad võtsid osa reaktsioonilistest valitsustest, aitasid kodanlusel tugevdada töörahva ekspluateerimist ja lüüa rahvuslikku vabadusliikumist.

Sel perioodil oli välisriikide kommunistlike parteide liikmete arv väiksem kui revolutsioonilise tõusu aastail. Kuid ka pärast V. I. Lenini surma jätkasid kommunistid

leninlikku teed. Kritiseerides reformiste, selgitasid nad kapitalismi stabilisatsiooni ebapüsivat ja ajutist iseloomu. Töölisklassi peamiseks ülesandeks pidas Kommunistlik Internatsionaal ettevalmistust uuteks revolutsioonilisteks lahinguteks. Erilist tähelepanu pööрати välisriikide kommunistlike parteide bolševiseerimisele. «Parteide bolševiseerimine,» öeldi 1924. aastal toimunud Kominterni V kongressi otsustes, «tähendab kanda meie sektsioonidesse üle see, mis vene bolševismis oli ja on rahvusvahelist, kõigile tähtsat.»

Kommunistlikes parteides tuli marksistidel-leninlastel pidada sisevõitlust kahel rindel: parempoolse ja «pahempoolse» oportunistliku kallaku vastu. «Pahempoolsed» väitsid, et kapitalismi stabilisatsiooni ei ole, nad kutsusid töölisi üles otsekohe võimu haarama ja tõukasid neid avanüüride teele. Parempoolsed pidasid kapitalismi stabilisatsiooni püsivaks ja tahtsid loobuda ettevalmistustest uuteks revolutsioonilisteks lahinguteks, nõrgendada võitlust oportunisti vastu. Mõlemad kallakud astusid välja leninismi vastu ja takistasid bolševiseerimist. Nende lüüasaamises etendas eriti tähtsat osa ÜK(b)P.

Vastavalt Kommunistliku Internatsionaali otsustele tugevdasid kommunistid vabrikutes ja ametiühingutes oma rakukesi, võitlesid vabriku- ja tehasekomiteede loomise eest ning olid streikide ja demonstratsioonide algatajaks. Kommunistlikud parteid püüdsid laiendada oma sidemeid talurahvaga ja toetasid rahvuslikku vabadusliikumist; miljonid töötajad võtsid omaks nende loosungi «Käed eemale Hiinast!». Kommunistid juhtisid liikumist Sacco ja Vanzetti kaitseks, toetasid üldstreigist osavõtjaid Inglismaal. Nende initsiatiivil külastasid Nõukogude Liitu kümned tööliste delegatsioonid. Komintern oli seisukohal, et «Kommunistliku Internatsionaali kõigi sektsioonide tingimusteta toetus ÜK(b)P õigele poliitikale on kutsutud abistama ÜK(b)P-d tema töös sotsialismi ülesehitamisel».

1928. a. võttis VI kongress vastu Kommunistliku Internatsionaali programmi, milles oli märgitud, et töölisklassi lõppeesmärgiks on kapitalismi maailmasüsteemi asendamine kommunismisüsteemiga. Kongress konstateeris, et on alanud revolutsioonilise liikumise uus tõus.

Kuid neil aastail pidas Komintern sotsiaaldemokraatiat ekslikult sotsiaalfasismiks ning käsitas töölisklassi tege-

vusuühtsust ainult proletariaadi koondumisena kommunistlikul platvormil. Paljud kommunistid alahindasid demokraatia eest peetava võitluse tähtsust. Loosung «Klassi vastu!» ei võimaldanud ära kasutada vastuolusid kodanluse erinevate kihtide vahel ja proletariaadi poolele kaasa tõmmata võimalikke liitlasi. Kominterni VI kongress tegi eksliku otsuse, et kolooniate rahvuslik kodanlus ei ole enam suuteline pidama võitlust imperialismi vastu. See takistas kõigi fašismi ja kolonialismi vastu ning demokraatia, rahvusliku sõltumatuse ja rahu eest väljaastuvate jõudude koondumist.

Kommunistlik Internatsionaal aastail 1929–1934.

Ülemaailmse majanduskriisi ajal oli kommunistlike parteide esmajärguliseks ülesandeks võitlus fašismi ja imperialistlike agressorite vastu, demokraatia ja rahu eest, samuti töörahva olukorra parandamise eest. Neil tuli tegetseada rasketes tingimustes — $\frac{2}{3}$ kommunistlikest parteidest töötas põranda all. Kommunistid olid enamiku streikide innustajad ja organiseerijad. Kriisiaastail võttis kõigis kapitalistlikes maades streikidest osa 17 miljonit inimest. Kommunistid korraldasid rahvusvahelisi töötute päevi, «näljamarsse», moodustasid töötute komiteesid. Selle tulemusena saavutasid töölisel mitmel maal töötute abirahade maksmise. Kommunistlike parteide poolele tõmmati uusi töörahvakihte.

Kommunistlik Internatsionaal oli esimene, kes selgitas rahvahulkadele fašismi kui suurkodanluse kõige reaktioonilisemate ja agressiivsemate ringkondade tööriista olemust.

Vabanedes sektantlusest, tegid kommunistid sotsialistidele mitmel korral ettepaneku töötada üheskoos, kuid Sotsialistliku Töölisinternatsionaali parempoolsed liidrid olid tegevusuühtsuse vastu.

Pärast fašistide võimuletulekut Saksamaal läks Prantsusmaa, Itaalia, Hispaania ja Kreeka kommunistidel 1934. aastal korda saavutada tegevusuühtsus sotsialistidega. Tänu sellele tegevusuühtsusele ajasid prantsuse töölisel nurja fašistide katse võimu haarata. Selleks ajaks oli kommunistlike parteide mõju ja liikmete arv tunduvalt kasvanud.

1935. a. suvel toimus Moskvas Kommunistliku Internatsionaali järjekordne, VII ülemaailmne kongress, mis parandas varem esinenud vigu ja töötas välja kommunistide uue poliitika. G. Dimitrovi ettekandes ja selle põhjal vastuvõetud resolutsioonis oli näidatud fašismi olemus ja vajadus kaitsta kapitalistlikes maades kodanlikku demokraatiat. Kongress selgitas, et edukat võitlust fašismiga on võimalik pidada tingimusel, kui kehtestatakse töölisklassi tegevusühtsus ja luuakse rahvarinne, mis ühendaks kõik antifašistlikud jõud: töölised, talupojad, väike- ja isegi keskkodanluse.

Otsustav osa võitluses ühtsuse eest kuulus töölisklassile ja kommunistlikele parteidele. VII kongress soovitas neil välja töötada rahvarinde konkreetset programmeid vastavalt iga maa tingimustele ja taotleda rahvarinde valitsuse moodustamist. Asumaades ja sõltuvates maades pidid kommunistlikud parteid püüdma luua ühtset imperialismivastast rinnet, s. t. ühendada töölisklassi, talurahva, käsitöölise ja rahvusliku kodanluse vabadusliikumist.

Kongress näitas kätte teed töölisklassi lõhestatuse likvideerimiseks ja töölisklassi ühtsete poliitiliste parteide loomiseks, s. t. kommunistide ja sotsialistide parteide ühendamiseks. Niisugune ühendamine oli võimalik vaid rangelt määratletud tingimustel: eelnevalt pidid sotsialistid kehtestama tegevusühtsuse kommunistidega, täielikult katkestama sidemed kodanlusega, tunnustama sotsialistlikku revolutsiooni ja proletariaadi diktatuuri vajalikkust, asuma proletaarse internatsionalismi seisukohtadele ning nõustuma ühtse partei moodustamisega vastavalt demokraatliku tsentralismi põhimõttele. Ühtlasi rõhutati vajadust likvideerida lõhe ülemaailmses ametiühinguliikumises.

Seoses uue maailmasõja puhkemise ohuga püstitas kongress P. Togliatti (1893—1964) ettekande alusel rahu eest võitlemise loosungi kui kommunistliku ja demokraatliku liikumise peamise sõjavastase loosungi. See võimaldas mobiliseerida võitluseks agressorite vastu kõige laiemaid rahvahulki, leida liitlasi ausate kodanlike patsifistide (rahupooldajate) ja teiste progressiivsete voolude näol ning saavutada kõigi rahuarmastavate jõudude koondumine peamise rahukantsi — NSV Liidu ümber.

Kavandanud laialdase programmi rahvahulkade mobiiliseerimiseks võitlusele rahu, demokraatia ja rahvusliku sõltumatuse eest, näitas VII kongress kommunistlikele parteidele kätte teed rahva enamiku oma poolele võitmiseks, mis oleks võimaldanud asuda sotsialistlike ülesannete lahendamisele. Seejuures jättis kongress neile, arvestades enamiku kommunistlike parteide küpsust, suure iseseisvuse oma poliitika väljatöötamisel ja teostamisel. Kominterni VII kongressi peamised otsused pole kaotanud oma väärtust ka tänapäeval.

Kommunistlik Internatsionaal Teise maailmasõja eelõhtul.

Kõigi maade kommunistid võitlesid visalt Kommunistliku Internatsionaali VII kongressi otsuste täitmise eest. Kominterni Täitevkomitee pöördus korduvalt ettepanekutega tegevusühtsuse kohta Sotsialistliku Töölisinternatsionaali poole. Kuid parempoolsed sotsialistid ei pidanud oma peamisteks vaenlasteks mitte fašiste, vaid kommuniste, ja keeldusid tegevusühtsusest. Ainult rahvahulkade, eriti reaalsotsialistide nõudmiste tõttu võtsid mõned sotsialistlikud parteid osa rahvarindest. Kommunistide initsiatiivil loodi aastail 1935—1936 Rahvarinne Tšiilis, Prantsusmaal, Mehhikos ja Hispaanias. Prantsusmaal moodustati Rahvarindele toetuv valitsus ja Hispaanias Rahvarinde valitsus. 1937. a. läks Hiina Kommunistlikul Parteil korda saavutada imperialismivastase rinde loomine. Hispaania Rahvarinde tegevuse tulemuseks oli selle maa muutumine rahvavabariigiks.

Kui fašistlikud agressorid Saksamaa ja Itaalia tungisid kallale Hispaania vabariigile, andis hispaania rahvale suurt abi Komintern. Võitluses fašistliku agressori vastu püüdis Komintern luua ühtset antifašistlikku rinnet kõigis maades ja ühendada neisse progressiivseid jõude. Tähtsaks sammuks selles suunas oli kõigi Ametiühingute Internatsionaali organisatsioonide astumine Rahvusvahelisse Ametiühingute Föderatsiooni.

Üha rohkem inimesi kiitis heaks kommunistide — kõige otsustavamate fašistide ja sõja vastu võitlejate poliitika. Enne Teist maailmasõda olemas olnud 59 kommunistliku partei liikmete arv ületas 4,2 miljonit. Kuid parempoolsetel sotsialistidel ja väikekodanlike parteide liidritel, kes kartsid kommunistide mõju tugevnemist, läks korda takistada kõigi antifašistlike jõudude tegevusühtsuse loomist.

Nad purustasid Rahvarinde Prantsusmaal. Nad *takistasid rahvaste võitlust rahu ja demokraatia eest.*

Sotsialistlik Töölisinternatsionaal pankrotistus nii ideeliselt kui ka poliitiliselt. Varsti pärast Teise maailmasõja puhkemist ta lagunes.

DOKUMENT.

KOMMUNISTLIKU INTERNATSIONAALI VII ÜLE- MAAILMSE KONGRESSI RESOLUTSIOONIST.

1935. a.

Selles olukorras otsib valitsev kodanlus üha enam pääsemist fašismis, finantskapitali kõige reaktsioonilisemate, kõige šovinistlikumate ja kõige imperialistlikumate elementide *avaliku terroridiktatuuri* kehtestamises, et teostada erakordseid röövabinõusid töörahva vastu, valmistada ette kiskjalikku imperialistlikku sõda, tungida kallale NSV Liidule, orjastada ja jaotada Hiina ning kõige selle alusel ära hoida revolutsioon. Finantskapital püüab pidurdada väikekodanlike hulkade meelepaha kapitalismi vastu oma fašistliku agentuuri kaudu, kes kohandab demagoogiliselt oma loosungeid nende kihtide meeoludega. Luues sel viisil endale massilist baasi ja suunates neid kihte reaktsioonilise jõuna töölisklassi vastu, toob fašism kaasa kõigi töötajate veelgi suurema orjastamise finantskapitali poolt. Mitmetes maades on fašism juba võimul...

Selle tohutu suure ohu ees, mida fašism kujutab endast töölisklassile ja kõigile tema saavutustele, kõigile töötajatele ja nende elementaarsetele õigustele, rahule ja rahvaste vabadusele, kuulutab Kommunistliku Internatsionaali VII kongress, et *töölisklassi ühtse võitlusrinde loomine kujutab endast käesoleval ajaloolisel etapil rahvusvahelise tööliikumise peamist ning lähimat ülesannet...* See ülesanne kohustab kommunistlikke parteisid arvestama muutunud olukorda ja rakendama ühisrindede taktikat *uut moodi*, taotledes kokkulepet ühise tegevuse kohta erinevate poliitiliste suundadega töötajate organisatsioonidega tehase, kohalikus, piirkonna, üldrahvuslikus ja rahvusvahelises mastaabis...

Püüdes ühendada proletariaadi juhtimisel töötava talurahva, linnaväikekodanluse ja rõhutud rahvaste töötavate hulkade võitlust, peavad kommunistid taotlema laialdase *antifašistliku rahvarinde* loomist proletarise ühisrindede baasil, astudes välja töörahva kihtide kõigi nende spetsiifiliste nõudmiste poolt, mis langevad kokku proletariaadi põhiliste huvidega... Kui massilise rahvaliikumise niisuguse tõusu olukorras osutub võimalikuks ja proletariaadi huvides vajalikuks *proletaarse ühisrindede või antifašistliku rahvarinde valitsuse* loomine, mis ei ole veel proletariaadi diktatuuri valitsus, kuid võtab enda peale otsustavate abinõude teostamise fašismi ja reaktsiooni vastu, siis peab kommunistlik partei taotlema niisuguse valitsuse loomist...

Küsimusi.

1. Mida tähendab kommunistlike parteide bolševiseerimine?
2. Missugused ülesanded seisisid kommunistlike parteide ees ülemaailmse majanduskriisi ajal?
3. Missugused otsused võttis vastu Kommunistliku Internatsionaali VII kongress (kasutage dokumenti)? Milles seisab nende ajalooline tähtsus?

Küsimusi kordamiseks.

1. Nimetage ja iseloomustage aastail 1924—1939 toimunud tähtsaid sündmusi.
2. Mille poolest erines kapitalistlike maade majanduslik arene mine stabilisatsiooniperioodil Nõukogude Liidu majanduslikust arenemisest?
3. Iseloomustage ja võrrelge mitmesuguste kapitalistlike maade olukorda majanduskriisi ajal aastail 1929—1933.
4. Mille poolest erines Hiina kodanliku demokraatia (Sun Yat-xien) taktika India kodanliku demokraatia (Gandhi) omast?
5. Fašismi võimuletuleku põhjused Saksamaal. Saksa fašistide sise- ja välispoliitika.
6. President Roosevelti «uue kursi» olemus.
7. Mida saavutas Prantsusmaa töörahvas tänu Rahvarindele?
8. Milline on hispaania rahva rahvuslik-revolutsioonilise sõja ajalooline tähtsus?
9. Kuidas võitles Kommunistlik Internatsionaal fašismi ja agressiooni vastu?

Teemasid ajalooringi jaoks.

1. 1926. aasta üldstreik Inglismaal.
2. Sun Yat-xien ja 1925.—1927. aasta revolutsioon Hiinas.
3. Sacco ja Vanzetti protsess ja hukkamine.
4. Saksa kommunistid võitluses fašismi vastu.
5. Kuidas purustas prantsuse töörahvas 1934. aastal fašistid?
6. G. Dimitrov — tulihingeline võitleja fašismi vastu.
7. Hispaania rahva kangelaslik võitlus fašistlike mässajate ja interventide vastu.

KRONOLOOGILINE TABEL.

1917—1939. Uusima aja esimene periood.

1917, 7. november	Suure Sotsialistliku Oktoobrirevolutsiooni võit Venemaal.
1918—1923	Revolutsiooniline tõus välismaal.
1918, november	Kodanlik-demokraatlik revolutsioon Saksa- maal.
1918—1920	Ameerika Ühendriigid, Inglismaa, Prantsus- maa. Liikumine «Käed eemale Nõukogude Vene- maast!».
1919, märts	Kommunistliku Internatsionaali loomine.
1919, 21. märts — 1. august	Nõukogude Vabariik Ungaris.
1919, mai	Imperialismivastase liikumise tõusu algus Hiinas.
1919, juuni	Versailles' lepingu allakirjutamine.
1924—1928	Kapitalismi ajutine ja osaline stabilisatsioon.
1924, jaanuar- november	Esimene leiboristide valitsus Inglismaal.
1925—1927	Revolutsioon Hiinas.
1926	Üldstreik Inglismaal.
1929—1933	Ülemaailmne majanduskriis.
1933	Fašistliku diktatuuri kehtestamine Saksa- maal.
1935	Kommunistliku Internatsionaali VII ülemaa- ilmne kongress.
1936	Rahvarinde võit Hispaanias ja Prantsusmaal.
1936, juuli — 1939, märts	Hispaania rahva rahvuslik-revolutsiooniline sõda.
1937	Uue ülemaailmse majanduskriisi algus.
1937	Jaapani agressiooni uus etapp Hiina vastu. Hiina rahva Jaapani-vastase sõja algus.

NIMEDE HÄÄLDAMINE.

- Amiens — am'jä(n)
 Anshan — anšan
 Baotou — pauthou
 Bastille — bas'ti
 Birmingham — 'börminghäm
 Blum, Léon — blüm, le'o(n)
 Bordeaux — bor'do
 Cachin, Marcel — ka'sä(n),
 mar'sel
 Cádiz — 'kadis
 Cassado — kas'sado
 Ceuta — 'seuta
 Chamberlain, Neville — 'tšäm-
 berlin, 'nevil
 Cherbourg — šer'buur
 Churchill, Winston — 'tšöötšil,
 'uinston
 Clemenceau, Georges — klö-
 ma(n)'so, žorž
 Compiègne — ko(n)p'jeen
 Córdoba — 'kordova
 Daladier, Édouard — dalad'je,
 edu'aar
 Dawes — 'daues
 Dayton — 'deiton
 Debrecen — 'däbrätsen
 Diaz, José — 'diias, ho'se
 Eden, Anthony — 'iidn, 'äntoni
 Eisenhower, Dwight — 'eizen-
 hauer, duait
 Foch — foš
 Galicia — ga'lissia
 Gallacher — 'gäletšer
 Galsworthy, John —
 'goolsuo(r)ti, džon
 Gandhi, Mohandas Karam-
 tšand — 'gandi
 Gaulle, Charles de — gool, šarl
 dö
 Goebbels — 'göbels
- Gollan, John — 'golän, džon
 Gramsci, Antonio — 'gramši,
 an'tonio
 Guadalajara — guadalah'hara
 Guadalquivir — guadalki'vir
 Gadiana — guadi'ana
 Guangzhou — kuangtšou
 Guomingdang — kuomingtang
 Hlučín — 'hlučšiin
 Hoover, Herbert — 'huuver,
 'hööbert
 Horthy — 'horti
 Humanité — ümani'te
 Ibarruri, Dolores — ibar'ruri,
 do'lores
 Jiang Jie-shi — tsjangtsješi
 Johnson — 'džonson
 Ku-Klux-Klan — kjuuklaks-
 'klän
 Kun, Béla — kun, 'beela
 La Coruña — lako'runja
 La Manche — la'ma(n)š
 Le Havre — lö'aavr
 León — le'on
 Leviné, Eugene — levi'ne,
 ö'žeen
 Liebknecht, Karl — 'liibkneht
 Lloyd George, David — loid
 'džoodž, 'deivid
 MacDonald, Ramsay — mäk-
 'donald, 'rämzi
 Malmédy — malme'di
 Manchester — 'mäntšester
 Marseille — mar'sei
 Missouri — mis'suuri
 Moresnet — more'ne
 Murcia — 'murssia
 Oviedo — ovi'edo
 Péri, Gabriel — p'eri, gabri'el
 Pieck, Wilhelm — piik

Reed, John — riid, džon	Teruel — teru'el
Rio de Janeiro — rio de ža'neiro	Thälmann, Ernst — 'teelmann
Roosevelt, Franklin Delano — 'ruuzvelt, 'fränklin de'lano	Thorez, Maurice — to'rees, mo'ris
Rote Fahne — 'roote 'faane	Tianjin — thjentsin
Schacht — šaht	Togliatti, Palmiro — tol'jatti, pal'miro
Scopes, John — skoups, džon	Truman, Harry — 'trumän, 'häri
Seine — seen	Versailles — ver'sai
Semart, Pierre — sö'maar, pjeer	Wanxiang — vansjang
Szczecin — 'štšetsin	Washington — 'uošington
Sun Yat-xien — sunjatsjen	Wilson, Woodrow — 'uilson, 'uudrou
Taft — täft	Wuhan — uhan
Tajo — 'tahho	
Tanger — ta(n)'žeer	

Rõhumärk ` asub rõhulise silbi ees, (n) näitab, et eelnevat täishäalikut tuleb hääldada ninahäalikuna.

SISUKORD.

Sissejuhatus	3
--------------------	---

I osa.

KAPITALISTLIK MAAILM KAHE MAAILMASÕJA VAHELISEL PERIOODIL.

I peatükk. Revolutsioonilise liikumise tõus kapitalistlikes maades ning rahvusliku vabadusliikumise kasv asumaades ja sõltuvates maades pärast Suurt Sotsialistlikku Oktoobrirevolutsiooni. Versailles' süsteem	5
§ 1. Revolutsioonilised sündmused Saksamaal	6
§ 2. Ungari Nõukogude Vabariik	12
§ 3. Revolutsiooniline kriis Itaalias	17
§ 4. Töölisliikumise tõus Prantsusmaal, Inglismaal ja Ameerika Ühendriikides	22
§ 5. Imperialismi koloniaalsüsteemi kriisi algus	27
§ 6. Versailles' süsteem	32
§ 7. Kommunistliku Internatsionaali loomine ja esimesed tegevusaastad	39

II peatükk. Välisriigid aastail 1924—1939.

§ 8. Kapitalistlike maade majanduslik arenemine aastail 1924—1939	47
§ 9. Saksamaa aastail 1924—1932	51
§ 10. Saksamaa fašismi ikke all (1933—1939)	56
§ 11. Ameerika Ühendriigid aastail 1924—1939	62
§ 12. Inglismaa aastail 1924—1939	68
§ 13. Prantsusmaa aastail 1924—1939	74
§ 14. Hispaania aastail 1930—1939	79
§ 15. 1925.—1927. a. revolutsioon Hiinas	87
§ 16. Hiina aastail 1927—1937. Revolutsiooniline liikumine Indias aastail 1925—1933	92
§ 17. Kommunistlik Internatsionaal võitluses ühtse töölis- ja rahvarinde eest fašismi ja sõjaohu vastu	99
Kronoloogiline tabel	107
Nimede hääldamine	108

Игорь Михайлович Кривогуз. Давид Петрович Прицкер. Станислав Михайлович Стецкевич. НОВЕЙШАЯ ИСТОРИЯ (1917—1939). Учебное пособие для X класса средней школы. Издание 7-е. На эстонском языке. Перевела с русского Э. Каарде. Художественное оформление Л. Круузмаа. Издательство «Валгус», Таллин, Пярнуское шоссе, 10.

Toimetaja H. Liiv. Kunstiline toimetaja H. Keigo. Tehniline toimetaja M. Kukerman. Korrektorid S. Türn ja E. Bitter.

Laduda antud 18. XII 1968. Trükkida antud 28. II 1969. Kohila Paberivabriku trükipaber nr. 2, 54×84/16. Trükipoognaid 7,0. Tingtrükipoognaid 5,9. Arvestuspoognaid 6,36. Trükiarv 7000. Tellimuse nr. 4059. Trükikoda «Ühiselu», Tallinn, Pikk t. 40/42. Hind 13 kop.

13 kop.

A
29763

4195857
...

TÜ RAAMATUKOGU

1 0300 00419585 7